

**D. Ioannes Evangelista. Rodolphi Gwaltheri Tigurini in
Euangelium Iesu Christi secundum Ioannem Homiliae
CLXXX.**

Gwalther, Rudolf

[S.l.], 1568

VD16 W 1038

6. Millia multa cibant, fugit & regalia scripta, Et fluidas firmo mox pede
calcat aquas. Sequitur animam panem esse docet credentibus, inde
Deficiunt multi, discipuliq[ue] manent.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71827)

verbis credetis? Vbi non putabimus Moſem Chriſto maiorem & fide digniorem eſſe, ſed ex illorum exiſtimatione loquitur, qua Moſem omnibus longè præferebant. Senſus ergo eſt: Si Moſes apud vos non inuenit fidem, quo legiſtatore & doctore gloriaſcitur, quid de me fiat, quem aperite profundi- tate? Deinde cùm ſcriptos Moſis libros adeò oſcitanter legatis, vt luculenta qua illic de me habentur teſtimonia hucusq; non deprehenderitis, quid mirū fuerit, ſi mea verba, qua cum ſono aures veſtras prætereunt, minus ponderis apud vos habeant? Seruit autem totus iſte locus egregie aduerſus noſtri ſæculi hypocritas, qui papifticas ſuperſtitioſas tuentur. Legunt & canunt illi in templis ſcripturas, patres & Concilia tonant, Diuorū patrociniū & interceſſione confidunt, adhuc rudi populo re- tius orbis Chriſtiani conſenſum & longi temporis præſcriptionem ſubinde inculcant. Atqui omnia iſta aduerſus illos faciunt. Omnes enim ſcriptura vni Chriſto teſtimoniū ferunt, & in illo vno qua- rere docent quæcunq; ad ſalutem nobis neceſſaria ſunt. Diuos item cæles omnes in fide Ieſu Chriſti obijſſe conſtat, quam pleriq; ſanguine ſuo confirmarunt. Concilia verò vetera, qua ſcripturæ teſ- timonijs & Chriſtianorum Imperatorum autoritate confirmata ſunt, non aliam ſalutis rationem tradunt, quàm que vno Chriſto cõrinetur. At tamen hanc aduerſarij noſtri oppugnant. Non ergo opus fuerit, vt per nos accuſentur: Habent enim accuſatores ſuos ipſam Mariam virginem, apoſto- los, martyres & patres orthodoxos, quorum memoriam ſuperſtitioſe colunt, & quorum meritis con- fidunt. Fruſtra item illi ipſi nos in Concilia ſua citant, cum tam exigua apud illos ſit veterū Con- ciliorum autoritas. Neq; mirum cuiquã videri debet, ſi nobis impudenter ogganniant, cùm illorum doctrinam & fidem hæreſeos damnent, quos innocant, & quibus interceſſoribus ſe ſaluos fore ſperant. At diſcant ſimul Iudæorum exemplo, fruſtra ipſos ſcripturas & ſanctorum cælium nominibus glo- riarī, niſi Chriſtum apprehendant, quem illi nobis tradiderunt. Ita verò diſputacionem hanc concilia- dit Ieſus Chriſtus, qua & factum ſuum excuſauit, & ſuam deitatem aſſeruit. Nobis omnium iſto- rum finis & uſus ſit, vt in illo vno collocemus omnem noſtra ſalutis fiduciam, & eidem ſeruiamus in innocentiã vitæ & charitate non fucata. Illi debetur benedictio, honor, gloria & poteſtas in æter- num, Amen.

CAPVT VI.

HOMILIA XLV.

POſt hæc abiit Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. Et ſe- quebatur eum turba multa, quia uidebant eius ſigna, quæ edebat in ægrotantibus. Subijt uerò in montem Ieſus, & ibi ſedit cum diſcipu- lis ſuis. Propè autem erat Paſcha, feſtum Iudæorum. Cùm ergo ſuſtu- liſſet oculos Ieſus, & uidiſſet quòd multa turba ueniret ad ſe, dicit Phi- lippo: Vnde ememus panes, ut iſti comedant? (hoc autè dicebat, ten- tans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus.) Reſpõdit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut ſinguli eorum puſillum quiddã accipiant. Dicit illi unus ex diſcipulis eius. Andreas frater Simonis Petri: Eſt puer quidam hic, qui habet quinque panes hor- deaceos, & duos piſciculos: ſed hæc quid ſunt inter tam multos?

Argumentum
ſexti Capituli.

EXPOſUIT in Cap. præcedenti euangelifta diſputacionem Ieſu Chriſti cum Iudæis, qua ſe verum & æternum Dei filium eſſe demonſtrauit, cui pater omnem uitæ & mor- tis poteſtatem atq; omne iudicium tradiderit. His commode noua diſputatio hoc ſexti Capituli ſubiicitur, qua de ratione ſalutis in ipſo acquirendæ diſſerit, docens nimirum, non modo quis ipſe ſit, & quid in illo nobis dederit pater: verum etiam quid nos facere conueniat, vt ſalutem quam ipſe nobis acquiſiuit, conſortes efficiamur. Præmittit autem pro ſuo more hiſtoriam de quinque panibus hordeaceis, qua huic tractationi occaſionẽ præbuit, & quæ ſimul multa continet, quæ ad

fide confirmare & in via officij insisterent possunt. Primo enim admirabilem Dei providentiã ob oculos ponit, qui non minus miraculose fruges telluris multiplicat, ut nobis alendis possint sufficere. Deinde studium vere pietatis commendat, ne metu inopie & famis nos ab illo auocari patiamur, quando Christum sectatoribus suis tam liberaliter prospicere videmus. Præterea docet hic Christus reipsa se panem illum viuificum esse, qui solus ad vitam æternã pascit, & aduersus omnes tentationem affultus nos confirmet atque sustentet. Postremò ministerij ecclesiastici typum habet, per quod Christus ipse & quacumq; is nobis acquisiuit bona publicè dispensantur, ut nobis salutaria fiant. In presenti ea describuntur, quæ ad miraculi huius occasionem & præparationem faciunt, quæ singula ex ordine videbimus.

Orditur autem à tempore Ioannes, quando ait: Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, &c. Ne tamen particulam hanc ad ea quæ proximè præcesserunt referremus, postea dicit: Propè autem erat pascha, festum Iudæorum. Unde patet menses aliquot inter huius Cap. tractatione & priorem illam intercessisse, quæ in præcedenti describitur, quædo ea quoq; in festo facta fuit, quod Pentecosten fuisse pleriq; sentiunt. Patet præterea ex Mattheo & Marco, Christum post priorem illam dispersionem in Galilæam profectum esse, ubi discipulos ad prædicandum emisit: & interea eodem tempore Ioannem Baptistam indigna morte fuisse extinctum, id quod ad Christum reuersi discipuli nunciatuerunt. Itaque ex ea Galilææ parte, in qua tunc agebat, & quæ fortassis aula regie erat propinquior, secessit Christus cum discipulis, partim ut Herodis & emissariorum eius furorẽ declinaret, partim ut suorum quieti consulere, qui longo labore fatigati, insuper populi vndiq; concursantis importunitate ita distrabebantur, ut ne cibum quidem possent capere. Quo loco Christi fides & humanitas venit consideranda, quæ suos prosequitur, ut eos neq; periculis non necessarijs temere obijciat, neq; laboribus immodicis enecet, quibus sine interposita quiete & respiratione nemo sufficit. Neq; hoc in externis modo obseruat, verum etiã in illis, quæ ad animam spectant. Nam etsi nos cum tentationibus aliquando consistari patiamur, nouit tamen (ut Psal. 103. scribitur) conditionem nostrã, quid nimirum puluis sumus, & proinde non ultra quàm ferre possimus, nos tentari patitur, & interea amicis consolationibus confirmat, ne succumbamus. Imitentur exemplum hoc quicumq; in alius ius habent & imperium, ne illis pro sua libidine abutantur. Peccat itaq; magistratus, qui immodicis exactionibus suos exhauriunt, bellis non necessarijs implicat, & insuper suis ministris & præfectis deglubendos propinquant. Eadem quoq; culpa tenentur priuati homines, qui seruorũ & ancillarũ labore & opera inhumaniter abutuntur, & nec præcepti de sabbato sunt memores, quo diserte illorum quoq; salui Deus consulit.

Tempus huius historie.

Secundo de populo dicit Ioannes, qui Christo præcipuam miraculi occasione dedit: Sequebatur eum turba multa, &c. Marcus timere pedestri eos venisse ait, & quidem adeo festinanter, ut Christum qui nauigio cum suis vehebatur, præueniret. Causa tam ardentis studij indicatur, quod videntur signa, quæ in curandis ægrotantibus faciebat. Voluit autem hoc de signis Christi adijci spiritus sanctus, ut sciremus ipsum non inutilibus & ad vanam ostentatione compositis signis rudem populum ludificauisse, ut impostores solent: sed omnia eius generis fuisse, qualia sunt quæ in euangelio describuntur: ut nimirum aliorum salui seruirent. Et hæc verò hic miraculorum Christi omnium usus, ut nos ad ipsum sequendum excitent & ad veram eius cognitionem inducant. Vbi tamen diligenter cauere debet, ne carnis affectibus ducti, in Christo alia quàm decet queramus: quod pleriq; istorum fecisse, ex historia suo loco patebit. Nam etsi ex signis præclaram de illo existimationem animo concipiunt, & prophetam, imò Messiam esse putent, pleriq; tamen in eo nihil nisi carnalia bona querunt, & his non inueniendis, ab illo turpiter, nec sine indignatione & aperto murmure desciunt. Solent hoc ipsum multi hodie facere cum propria salutis iactura & publico scandalo, quod inde ad infirmos redundat: quorum exempla nos terrere debent, ut in solius Dei gloriam & salutis æternæ studium intenti, carnis affectus minime in consilium admittamus, ubi de regno Dei & salutis humanæ negotio agitur. At tamen qualescunq; isti fuerint, exemplo suo nostram socordiam arguunt. Nam etsi nihil celeste adhuc in Christo agnoscerent, carnalium tamen bonorum studio & admiratione abrepti, illum relictis rebus suis omnibus sequuntur, pedites iter cum labore conficiunt, toto die cum illo manent, & tanto ipsum audiendi & videndi studio ardent, ut nec deserti loci incommoditas, neq; noctis

Populi studium in Christo secundo.

sed ex illorum
si Moyses apud
perire profundi
e me habentur
aures vestras
ic aduersus no-
emplis scripu-
rudi populo re-
At qui omnia
in illo vno qua
de Iesu Christi
scripturnarũ
aluis rationem
ant. Non ergo
rginem, & popu-
m meritis un-
veterũ Conci-
at, cum illorum
uos fore sperat.
nominibus glo-
em hanc concis-
is omnium ipse
idem seruatur
otestas in aser-

appropinquantis tenebra ipsos ab eo possint auellere. Imò neq. recenti Ioannis ab Herode occisi exem-
plo terrerentur, vt ab eo abstineant, quod noui tumultus per ipsos orituri specie habere videbatur. Con-
fer hac cum nostris moribus, & quam frigidus simus mox apparebit. Et atemur omnes Christum atere-
ne salutis & bonorum celestium largitorem esse. Interim velea modò qua carnis sunt, in illo qua-
rimus: vel hac quoq. nobis liberaliter conferentem fastidimus. Et tam abest, vt relictis rebus ad ip-
sum in verbo suo loquentem & salutis donum proponentem, per montes & vales, terras item &
maria queramus, vt ne ad nos quidem venientem, & fores nostras pulsantem admittamus. Et qui-
lum admittere videntur, apud eos tamen ita vilescit, vt leuissima quaq. occasione vel territi, vel
etiam irritati, ipsum relinquunt & eieclum velint. Sed & neq. exemplis piorum mouemur, qui ex
omnibus propè nationibus non sine impensis & periculo ad nos quotidie confluunt, vt eius mensura
cas colligant, quam nobis pace & otio abundantibus Deus tanta liberalitate instruit. Est hæc in-
gratitudo planè detestabilis, & graues penas meretur, quas nunquam effugiemus, nisi totis animis
ad Dominum conuersi, serium salutis studium animo concipiamus.

Locus, in quo
signum hoc
cõitum.

Tertio locus annotatur, in quem Christus secessit. Subijte (inquit) in montem Iesus, & ibi sedet
cum discipulis suis. Videtur autem hunc locum sibi delegisse, quòd ad quietem comodus esset, quòd
ipsum & discipulos reficere voluit, vt initio diximus. Exhibet autem locus hic elegantissimam ma-
ginè, qua Christi & ecclesie eius fors in terris hie exprimitur. Vt quiete aliqua cum suis fructus
in deserta loca & montiu caernas Christus secedere cogitur. Interea verò in palatijs & magnificis
adibus voluptuabantur sacerdotes, scribe & quicunq. alij tam ipsius quàm salutis publicae hostes
erant. Idem olim quoq. factum esse constat. In cisternam deieclus Ioseph furit & eiulat, dum fractas
latum conuiuium peragunt. Per deserta & speluncas vagatur Dauid, Saul interea vrbes & pala-
tia incolente. Et propheta cum suis discipulis tenni victu alebatur, imò in speluncis latibant, cum
Baalis sacerdotes & pseudopropheta ex regia mensa epularentur. Et eandem hodie etiam Christi
sortem esse in membris suis, nemo non videt. Collegia & templa magnifica & regijs ditata domo-
nibus incolunt impuri sacrifici & ignaui monachi, cum multi euangelica veritatis ministri tantum
non ostiant victum quarerent. Marmore, auro & argento templa radiant, qua superstitioso mag-
num cultui seruiunt; pijs interim per horrea, per hyluas & deserta loca querentibus, in quo Deo
bum tuò audiant. Similiter in publico & in regum aulis versantur cum honore & gloria, qui per
tem veram persequuntur, sacra omnia scurriliter rident, & omni libidine disfluunt, cum interea
tebras querere cogantur, qui Dei cultum verum restitui cupiunt, & publicae salutis ex animo pro-
dent. Denique exultat in hoc mundo Christi Iesu ecclesia, nec facile stabilem in terris locum inuenit,
qua ciuitatem & patriam suam in celis habet. At hic nos consoletur, quòd in deserto quoq. sumus ad
se trahit Christus, & ibi occasionem inuenit, qua magno cum fructu quàm plurimis innotescat. Ita
enim ferè fieri solet, vt tunc longè lateq. spargatur Christi cognitio, quando ab omnibus locis ex-
sus videtur, & tunc ecclesia felicissime propagetur, quando homines vix aliquem illi loca superer-
arbitrantur. Et in vili hac atq. contempta ecclesie sorte, diuina Christi virtus sese quàm maxime
profert. Neminem ergo ista offendant. Vt enim in deserto monte cum Christo sedentes discipulis
nibus illis beatiore fuerunt, qui interea in regum & sacerdotum palatijs gloria & luxu huius se-
li inebriabantur; Ita potior est dies vnus in atrijs domini, quàm alij mille; & longè melior certus
fors est, qui ad limen domus Dei, id est ecclesie desident, quàm qui in tentorijs impiorum versan-
tur. Vide Psal. 84.

Miraculi para-
secue.

Porrò his præmissis ad miraculi parascenen seu præparationem Ioannes exansit, in qua deseri-
benda breuitatis studio quadã ab alijs annotata omittit. Nam vt Marcus scribit, appropinquan-
te iam vespere, discipuli Christum de populo dimittendo admonent: & dum prouidi videri volent,
suam arrogantiam simul & temeritatem egregie produnt, dum & Christo monitoribus opus esse
se tales esse putant, qui illi consilio suo inuare possint. Reijcit ergo illos Christus, & non sine expo-
bratione illis dicit: Date vos illis quod edant. Quasi diceret. Si adeò vos tangit illorum cura, vt
vobis magis quàm mihi cordi esse putetis, quin ergo illis prospicitis vt habeant quo vescantur? Illi
verò sublati oculis ingentem populi multitudinem cõspiciatur, & Philippo dicit: Vnde ementur pa-
nes, vt isti comedant? Interrogat autem, non vt ignarus rerum, sed vt illius animò aliam exploraret, &

et eius exemplo reliquos omnes ad miraculi futuri considerationem excitet. Videtur autem consulti Philippum delegisse, qui (quod Cap. 14. videbimus) ut reliquis tardior, ita discendi studiosior fuit. Et sane in presenti evidens tarditatis suae specimen praebet. Cum enim ex publica disputatione cum Iudeis habitae, et signis, quae hucusque plurima viderat, Christi divinam potentiam agnoscere, et proinde respondere debuisset: Ego quidem qua ratione hoc fiat non video, tibi vero hoc facillimum fore scio, si illos pascere hoc loco velis, &c. presentibus modo intentus ex carnis ratione responderet: Ducendorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut singuli eorum pusillum quiddam accipiant. Ita vero cum populi multitudine impensas confert qua faciende sint, si quis illos omnes cibo reficere instituat: et quia ille Christi et discipulorum facultates longe excedebant, ridiculum illi videtur de hac re vel aliquid cogitare. Non tamen nunc quicquam responderet Dominus, sed discipulos abire iubet, et diligenter scrutari quot panes habeant. Quo facto, Andreas illi dicit: Est puer quidam hic, qui habet quinque panes hordeaceos, et duos pisciculos: sed haec quid sunt inter tam multos? Vbi obedientiae quidem officium praestant discipuli, quando ad Domini mandatum vasa sua scrutantur, ac iidem suam quoque tarditatem simul omnes produunt, quando ne sic quidem excitantur, ut Christum aliquid novum et insolitum moliri cogitent: quin potius commeatum hunc exiguum valde extendant, ut pote cuius in tanta hominum multitudine omnino nulla ratio haberi debeat. Docemur autem horum exemplo, quae sit nostri ingenij tarditas in percipiendis Christi mysterijs: cuius cognitio atque sensus nos ad serium studium excitare debet, ne primis inijs contenti simus, sed in Christi cognitione indes proficere studeamus. Neque tamen desperandum est, si infirmiores nos esse sentiamus: cum idem in Apostolis videre licet, quos adeo non abiicit Dominus, ut potius illorum tarditate ad miraculi et gloriae suae illustrationem usus sit. Ista enim occasione fit, ut omnibus constet, in tota ista multitudine non plures quinque panibus fuisse: quod ad asserendam huius historiae veritatem perquam necessarium fuit.

Ceterum in his praecipuum est, quod Christum sublatis oculis eos respexisse, deus illis pascendis cogitasse videmus, qui ipsum sancto et ardenti studio secuti erant. Videt enim et novit quam multi sint, quibus opus habeant, et (ut reliqui testantur) miseria illorum tangitur, cum illos omnium instar esse videret, quae pastore destituuntur. Est hoc magno bonitatis argumentum, et quod sui verbi studiosis ille nihil deseri patiatur. Habet enim pietas (ut Paulus 1. Timoth. 4. ait) promissiones praesentis et futuri saeculi: inter quas cum primis evidens est, quam Christus ipse pronunciat. Quae primo regnum Dei et iustitiam eius, et reliqua omnia adijciuntur vobis. Quo et illud Solomonis referri debet: Non occidet Dominus fame animam iusti. Proverb. 10. Exempla, quibus hoc probetur, passim occurrunt. Huc enim pertinent, quae de Abrahamo, Isaac, Iacobo, Moise, Elia, et de tota Israelitarum gente in deserto per annos quadraginta oberrante scribuntur. Et Apostoli in ultima cena fatentur, sibi nihil unquam defuisse, quando a Christo emissi eius mandata obierunt. Ista ergo nos consolentur, ne vel inopiae metu fidem abnegemus, vel ad artes illicitas conuertamur, quibus victum et opes paremus iniustas. Nam (ut Cyrilli verbis utar) ex alto praesentia sua mente omnes videt, imo praevidet Deus, qui ipsum fide ferventi quaerunt. Neque hic nobis scrupulum moveat, quod non semper quantum nos volumus largitur, et interdum nos egere ac esurire sinit. Novit enim quibus opus habeat natura nostra, et prout nobis opus est, dona sua dispensat. Nam et hic, etsi istos cibo reficiat, hunc tamen non ex lautissimis et dapibus sumptuosissimis, sed ex panibus hordeaceis constare voluit, ut nos parvo contentos esse doceret, nec offendi, si quando cruce condamur qua ille nobis bona propinat. Imo pudeat nos non necessaria gula irriterentia quaerere, quando Christum tam exiguo commeatu instructum fuisse videmus. Excitet praeterea nos exemplum eius ad hospitalitatem et beneficentiae studium: quam si fortunis nostris integris negligamus, inexcusabilis erit ea inhumanitas, quando Christum in desertis locis tam munificum fuisse videmus. Non pigeat ergo in eius membra opes nostras erogare, qui hoc in suas rationes ascribit, et olim remunerator erit liberalissimus. Illi debetur benedictio, honor, gloria et potestas in aeternum. Amen.

Christus sui studiosos videt et iisdem prospicit.

Dixit autem Iesus: Facite ut isti discumbant, Erat autē gramen multum in eo loco. Discubuerunt ergo uiri numero quasi quinquies mille. Accepit autem panes illos Iesus, & actis gratijs distribuit discipulis; discipuli uerò discumbentibus: similiter etiam ex pisciculis illis quantum uolebāt. Ut autem expleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quae superfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerūt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentis ex quinque illis panibus hordeaceis, quae superfuerant ijs qui comederant.

Inter miracula Iesu Christi Domini nostri singularem considerationem meretur quod modice citauimus. Nam praeter id, quod ut reliqua omnia, diuinam illius uirtutem euidentissime demonstrat, multa simul alia comprehendit, quae ad nostrae fidei institutionem atq; confirmationem faciunt. Quae causa est, quod spiritus sanctus illud ab omnibus Euangelistis describi uoluit, qui cum in uersisq; breuitati studeant, huius singulas partes copiose exponunt. Et nuper quidem illius octauae, deinde Christi cum discipulis colloquium uidimus, quod instar preparationis fuit negotij totius. Sequitur nunc ipsa rei gesta historia, cuius narrationem ita coëxit Ioannes, ut in singulis partibus illius ueritas & infallibilis certitudo conspici possit. Quod omnino fieri oportuit, ne in tanta hominum multitudine aliquid fraudulenter aut artibus malis factū fuisse quis suspicetur. Nos primo quae ad historiam faciunt considerabimus, deinde finem & usum eius inspiciemus.

Christus populum iubet discumbere.

Et hic quidem primae partes Christo debentur, qui in praecedentibus suorum discipulorum tacitate & diffidentiam egregie in lucem protraxit, ut ex illorum etiam ore rei gesta ueritas nobis constaret. Et poterat sane illos palam & duriter increpare, cum adeo ostentantes & stupidos inueniret. Quia tamen nihil ab illis malitiose fiebat, re ipsa potius fidem illorum instituit, dum ipsorum ministerio ueritur in re, quae omnem humanae rationis captum longe superabat. Iubet igitur ut turbam hanc omnem discumbere faciant, & quidem per distinctas quasi cohortes centenos & quinquagenos, sicuti Marcus annotauit. Id uerò & mentes omnium in rei nouae & insolitae expectationem excitabat, ne miraculum ipsis nihil tale obseruantibus, ederetur: & simul seruiabat ad cognoscendam populi multitudinem, id quod ad facti illustrationem quam maxime pertinebat. Reperiuntur enim uiri circiter quinquies mille. Mattheus mulierum & puerorum praeterea meminit, qui tamen in casum non ueniunt, ex ueteri & recepta consuetudine Iudeorum, qui uiros solos numerare solebant. Adhuc Christus exemplo hoc honestatem uulgò receptam commendare uoluit, ne cibum sumerent, uel perulenter discurrerent, uel impudenter distenti iaceamus, quod in sui seculi diuitibus Amos reprehendit.

Obedientiae exemplum.

Ceterum hic laude non uulgari digna est obedientia cum discipulorum tum totius populi. Hebebant enim multa uirga, quibus ab ea reuocarentur. Et discipulis quidem ridiculi uideri poterat, tantam hominum multitudinem ad discumbendum hortari, cum scirent nihil eduliorum esse praeter quinque panes hordeaceos & duos pisciculos, quos omnibus uasis diligenter inspectis inueniant. Deinde uerisimile est, uix quinquam in populo cibum à Christo expectauisse, cum antea huius simile fecisset. Obtemperant tamen iubenti Christo discipuli, neq; timent uillum ex hoc populi ludibrium. Similiter populus, qui tanto itinere illum secutus fuerat, huic mandato se obsequenter praeberet: & ita Christi beneficentiam magno cum fructu experitur. Imitemur exemplum hoc praeter, siquidem fide in Christum non frustra gloriamur. Fidei enim proprium est, omnes carnis sensus & ipsum quoque intellectum Dei uerbo subijcere: & hunc euangelicae praedicationis finem atque sensum esse, Paulus non uno loco restatur. Quem qui obseruant, ij Deū in promissis suis ueracē esse sentiunt, & illorum fructum cum gaudio percipiunt. Pertinent huc Abrabami, Iacobi & aliorum exempla, quorum fidem scriptura nobis commendat. Haec ergo nobis hodie cōsultationum omnium regulam nec est, quod rerum confusione terre amur, quam multi metruunt. Facile enim est Deo expectari, quae nobis intricatissima uidebantur.

Deinde cum ad eius mandatum populus discubisset, Christus mox panes illos in manus sumit, Christus panes
 & cum gratias egisset sublati in celum oculis, eos frangit, &c. Marcus illum benedixisse ait, quod frangit & dis-
 idem est. Nam benedicendi verbum Hebraeis non modo bona & fausta alicui precari, verum etiam dicitur
 laudare & virtutes alicuius predicare significat. Quod cum in gratiarum actione potissimum fiat,
 frequenter de ea quoque hoc verbum usurpatur. Minimè ergo putandum est, quod exorcistarum instar
 preculas aliquas demurmuraverit, & occulta verborum virtute panes multiplicavit: sed palam &
 audientibus omnibus gratias egit Deo patri, & illius liberalitatem predicavit, qua omni animan-
 tum generi de victu suo prospicit, sicuti in Psalmis habetur. Inde vero fregit panes, fractos discipu-
 lis distribuit, qui illos populo discumbenti apposuerunt. Et quod de panibus factum est, hoc ipsum de
 piscibus fecit, ex quibus discumbentibus datum fuisse dicitur quantum volebant, ut magis exprima-
 tur Christi suos alentis liberalitas. Faciunt autem ista quoque ad asserendam signi huius veritatem.
 Quia enim hos ipsos panes, quos puer attulerat, in manus sumit Christus, eisdem frangit, fractos disci-
 pulis tradit, & in illis distribuendis horum ministerio atque opera vitur: quis non videat, totum hoc
 negotium sine fraude fuisse peractum, divina autem virtutis fuisse, quod inter manus discipulorum
 panes illi & pisces ita augetur, ut tanta multitudini ad satietatem usque sufficerent?

Ceterum hac parte cum primis observari debet, quod de gratiarum actione, qua Christus usus est, Christus gra-
 ab omnibus Evangelistis annotatur. Fuit hoc illi solenne & usitatum, sicuti ex alijs quoque locis appa-
 ret, ut nunquam sine precibus & patris predicatione ad mensam accederet. Hac tamen istud eam
 quod ob causam fieri oportuit, ut palam ostenderet, se non ex prestigiatorum numero esse, qui magi-
 cis artibus & diaboli opera in suis actionibus videntur: quo crimine pharisaei ipsum quoque aliquando
 diffamare conati sunt. Praeterea cum verus Dei filius sic Christus, eiusdem cum patre essentiae &
 virtutis, illi neque precibus neque gratiarum actione opus fuit, cui liberum erat ab omnibus, ut pro-
 prijs, pro suo arbitrio uti. Quapropter secundum hominem assumptum precatus est & gratias egit,
 quiaque nos facere conveniat, suo exemplo docuit. Et sane multa atque diligenti consideratione hic no-
 bis opus est. Scimus enim multa simul in nobis virtuta concurrere, quando Deus dona sua vel liberali-
 ter in nos effundit, vel etiam parcius distribuit. Cum enim illa abundantius affluunt, tunc vel secu-
 ri liberalitate Dei non observamus, vel ingrati illis pro nostra libidine abutimur. Quod si vero nobis
 pauciora contingant, mox queruli nimis aduersus illum murmuramus, et alijs sua odiose invidemus.
 Atque omnibus hisce malis facile medebimur, si ad gratiarum actionem nosmetipsos assuescimus.
 Per hanc enim admonemur, nobis ex Dei liberalitate obtingere quicquid boni habemus. Ipse enim
 creat vinum, quod exhilarat cor hominis: & oleum, quod nitidam reddit faciem: et panem, qui cor-
 da fortificat. Quod qui intelligunt, mox de gratitudinis officio cogitare incipiunt, neque abutuntur,
 quae ex Dei manu se accepisse norunt. Praeterea, etsi alijs uberiorem à Deo benedictionem affluere
 videant, non tamen eam illis invident, neque de sua sorte querunt, sed illa contenti sunt: cum sci-
 ant Deo minime deesse rationes, quibus paucula multiplicare possunt, ut ipsis abundè sufficiant. Hac
 inquam, omnia nobis in mentem reuocat gratiarum actio, si ex animo fiat. Non temere itaque à Paulo
 dicitur, per hanc nobis cibos omnes sanctificari, qui sine illa polluti, imò nobis noxii sunt. Excitatur
 enim nostra gratitudine Deus, ut dona nobis data augeat, adeoque inter manus nostras illa nobis ne-
 scientibus multiplicet: quod ut promissionibus multis scriptura docet, ita exemplis cum veteribus
 tum quorundam abundè confirmatur. Sed o infelices nostri saeculi mores. Non puduit Dei filium, cu-
 ius nutu & virtute animantes omnes aluntur, Deo patri gratias agere, quoties cibum aut ipse su-
 meret, aut alijs distribuere voluit. At hodie plerique hoc aut omnino negligunt, aut officio pietatis se
 probe defunctos putant, si puerulum mense adhibeant, qui conceptis verbis illam sacret, ipsis interea
 vel ungas aegeribus, vel certe nihil de Dei bonitate cogitantibus. Hinc immanis ille & belluinus
 donorum Dei abusus enascitur, qui solus ad provocandam Dei iram sufficere poterat, si nihil aliud
 vitij accideret. Accedunt autem infinita alia, quae ingratitude, ceu mater scelerum secundissima,
 parere solent: & adhuc iram Dei in nos grassantem admiramur?

Porro omnibus saturatis, iubet Dominus fragmenta siue reliquias colligere, ex quibus copiam Christi iubet
 duodecim repleti sunt. Vi rursum veritas miraculi asseritur, cum & saturi facti sint qui comede- colligere frag-
 rant, & mensarum reliquias panes atque pisces, qui soli iniitio habebantur, duodecuplo ferè super a-
 menta.

en mul
 ies mil
 cipulis:
 quan-
 te qua
 uerunt
 leaccis,

quod modu
 lentissime delu
 rionem facit
 qui cum in pla
 illius occipit
 negotij totius
 angulis partit
 n tanta homin
 s primo qua

pulorum tate
 e veritas nob
 stupidos unue
 um ipsorum m
 ritur ut turba
 quinquagen
 rationem excu
 onoscendam p
 rri, sicut enim
 ui tamen in ca
 nerare sileba
 cibum sumptu
 ribus Amora

ius populi. Ho
 ulta videtur po
 rorum esse, pro
 etia inueniant
 m ansebat
 m ex hoc popu
 se obsequen
 um hoc fratre
 arvis sensu
 em atque sp
 ce esse senten
 rorum exem
 ium regulu
 Deo expedit

Dicitur

runt. Continet verò postrema ista pars vtilem & necessariam doctrinam de vsu donorum Dei atque bonorum temporalium. In quo primum est, quòd nostræ necessitati seruire debent, cum propter nos hæc omnia Deus creauerit. Et quia istos non modo comedisse, verumetiam expletos vel saturatos fuisse audimus, satis constat, non peccare eos, qui cibo & potu ad satietatem fruuntur, modo istud cum gratiarum actione fiat, & intemperantia vel gula studium caueatur, quo fit, vt post exemplam famem atque sitim relictam, adhuc multa ingurgitent, qui non vt viuant edunt & bibunt, sed vt edant atque bibant se natos arbitrantur. Non ergo saturitati nostræ Deus invidet: imò inter pœnas, quibus impios flagellat, hanc quoque numerant prophete, quòd etsi edant, non tamen inde saturentur, eò quòd baculum panis frangat Dominus, id est, cibos virtute sua spoliat, vt nihil alimonie & nutrimenti hominibus conferant. At quia inæquali sorte bona hæc terræ Deus distribuit, quicumque plus alijs acceperunt, se dispensatores eorum constitutos esse meminerunt, neque vquam Apostolici dicti obliuiscantur, quo admonentur, vt ipsorum copia aliorum inopia succurrat. Iubet hoc ipsum passim Christus, & suo exemplo idem hæc docet, quando commatum suum omnem in populum esurientem liberalitate summa distribuit: & quia in illi obtemperant discipuli, ad eò nihil inde damni accipiunt, vt manus ad ipsos lucrum redeat, quam ad eos, qui sua beneficentia inueniant. Et multa sunt exempla, quæ illud Solomonis confirmant: Est qui dissipat, & ei additur amplius: est æquo sordidior, qui semper eget. Vbi verò bonis nostris ad hunc modum vsi sumus, tunc quòd adhuc reliquum est pia & fideli prouidentia in vsu necessarios seruetur. Nec enim vult Deus, vt eius liberalitate ad luxuriam & sedam donorum suorum dissipationem vtamur. Et hæc nobis semper in mentem venire debet, quòd Christus reliquias eius modi colligere iubet, ne quid pereat. Fit hoc bisariam, si vel perire sinamus fruges, ne cui suus sui, quòd auari & feneratores frequenter faciunt: vel etiam turpiter dissipemus, quæ multis alijs alendis poterant sufficere. Confutantur igitur hoc loco, qui vt se fide in Deum egregie instructos esse probent, rei domesticæ curam omnem simpliciter damnant, & ad suam negligentiam Christi dicto abutuntur, qui nos in crastinum sollicitos esse prohibet. Deinde vsurarij quoque & auari, qui vt canes in præsepiti fruges asseruant, quibus nec ipsi frui possunt, nec alios frui patiuntur. Improbis verò luxuriosos & belluones, qui non quidem perire sinunt à Deo datas fruges, sed eas improbitate perdunt: imò sibi & alijs noxias faciunt, dum & se ipsos illarum intemperanti abusu tam animi quam corporis viribus spoliant: & alios multos vel malo exemplo offendunt, vel etiam aperta vt conuiujs ledunt. Improbatur hos passim scriptura, & exemplorum plene sunt historia, quæ decem quàm graues de eiusmodi hominibus pœnas cum publicè tum priuatim Deus iam inde ab origine mundi sumpserit.

Vsus huius
historiæ.

Restat vt historiæ istius vsu quoque inspiciamus, quem multiplicem esse diximus. Primo autem promissiones Dei obsignat, quibus ille nihil defuturum pollicetur ijs, qui regnum suum fructu non fucato quesierint. Nec est, quòd extraordinarium fuisse dicamus quòd hæc factum est, & proinde nos nihil eiusmodi sperare posse. Nam quòd hæc fecit Christus, quotannis fieri solet, quòd pauca grana Dei benedictione fecundata in segetes vberrimas adulescunt, & quæ vno & altero sacco inclusa in agrum deferebantur, ita auferuntur, vt immensa horrea fructibus recipientibus sufficiant. At quia hæc diuina beneficentia opera vsu quotidiano viluerunt, peculiaria quædam eius exempla scripturæ proponunt, quæ illam nobis in mentem reuocent: quòd etiam Diuus Augustinus annotauit. Debent ergo huc referri Euangelica ista, & quæcunque de Moise, de Elia, de Eliseo & discipulis eius leguntur, quos præter communem morem Deus mirifice aluit. Quia tamen de his nuper diximus, & sæpe de istis dicendi occasio occurrit, ista modo annotasse significat. Deinde re ipsa demonstrare voluit Christus, se eum esse, quem se paulò post prædicatum panem nimirum vite, qui solus animas pascit, salutis æternæ capaces reddat. De quo cum ipse in sequentibus proluxè disputet, non opus est de eo nunc differere. Postremò ecclesiæ ministerium hic quasi sub viua imagine proponitur, quo cibum hunc viuificum nobis Christus proponat. Versamur omnes nos in deserto mundi huius verè inculti & steriles, nec quicquam est, quòd animas nostras saturare & conscientijs satisfacere possit. Quærit quidem multi multa & magnis impensis atque laboribus famem istam propulsare cupiunt: At omnibus istis per

dicit Dominus: Cur expenditis pecuniam vestram pro non pane, & laborem vestrum pro eo, quod non satiat? Unus enim Christus Iesus panis ille est, qui semel sumptus nos esurire non amplius patitur, ut postea audiemus. At in presenti panes, qui illum figurabant, ab ipso acceptos discipuli turbis apponunt. Ita Christum ministri predicant, & in illo suum animabus cibum offerunt. Vbi diligenter illos videre oportet, ne quid tradant, quod non ab illo acceperint, & ut verbum euangelij ritè fruant atque secant, ut singulorum institutioni seruiant. Discumbunt turbæ ad hoc epulum. Ita animis nos discumbere conuenit, ut Christo frui possimus. Quod tunc fiet, quando sedatis & repressis affectibus carnis nostre, per fidem in vno Christo acquiescimus, qui nos in lætis piscus accumbere facit, & omni bono cælesti inebriat. Seruantur hinc ex Christi mandato fragmenta seu reliquia. Ita in cælesti doctrina, si quæ à populo rudiori nondum percipi possunt, ea in tempus commodius referuari, & lacte interea eos cibari conuenit, qui cibum solidiorem nondum ferre possunt. Videndum præterea, ut doctrina Christi in ecclesijs seruetur, & ad posteros transmittatur, ne illi fame verbi laborent, quam impijs Dominus minatur. Et hinc quidem scholæ opus est, è quibus cum ferè petantur doctrinae semina, illas non modo ecclesiarum ministris, verum etiam Christianis magistratibus commendatissimas esse decet. Vicitur verò in actione hac Christus precibus & patri gratias agit: Ita Dei beneficium nos agnoscere decet, qui verbi sui pabulo nos alere dignatur, & eundem assiduis precibus fatigare, ut idem illud in nobis viuificum & efficax reddat per suum spiritum, ut Christo Iesu insiti in illo viuamus: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

HOMILIA XLVII.

Homines ergo illi cum uidissent signum quod Iesus ediderat, dicebant: Hic est uerè Propheta ille, qui uenturus erat in mundum. Iesus ergo cum nouisset futurum, ut uenirent ac raperent ipsum, ut facerent ipsum Regem, recessit rursus in montem ipse solus.

Micè quidè & benignè Dei filius nobis omnia ea offert atq; pollicetur, quæcumq; ad salutem consequendam necessaria sunt, & promissiones suas nõ modo rationibus solidis, verum etiam signis euidentibus confirmat. At non minus infinitas rationes nobis caro & sathan obijciunt, quibus impedimur, quod minus ipsam recipiamus. Sunt inter has due reliquæ omnibus frequentiores. Prima, quod inopiam & egestatè metuimus, quãdo ad cælestia sola iubemur aspirare. Altera, quod de Christo perperam iudicantes, in illo longè alia querimus, quàm decebat. Veriq; malo historia ea medetur, quam prima huius cap. parte Ioannes describit. Ad prius pertinet miraculũ, quo hominũ quinq; milia pascit Christus, qui ipsum secuti fuerant: ut re ipsa testetur, nihil ipsi defuturũ esse, qui regnũ Dei serio querunt. Quod signum eò plus fidei meretur, quod huius generis multa quotidie fieri videmus in ijs, quos cum numerosa familia nõ sine miraculo alit Deus, cum rebus ferè omnibus destituantur, que ad victũ pertinent. Ad alterũ referri debet quod modò sequitur. Narrat enim ut hoc miraculo affecti fuerint isti coniuua, & quid porrò fecerit Christus, cum illos carnaliter affectos esse uideret. Seruiet nobis tam populi quàm Christi exemplum, ut discamus, qualem nos Christum agnosce-re, quid in eo querere conueniat, ut salutis consortes reddamur, cuius ille nobis auctor est.

De populo dicitur: Homines illi cum uidissent signum, quod Iesus ediderat, dicebant: Hic est uerè Propheta ille, qui uenturus erat in mundũ. Et his mox additur, quod uenire & eum arripere uoluerunt, ut ipsum Regem facerent. Quando Prophetam esse testantur, ad uaticiniũ Mosis respiciunt, quod Deut. 18. sic legitur: Prophetã de medio tui, ex fratribus tuis sicuti me excitabit tibi Dominus Deus tuus: illum audietis, &c. Fuit uaticinium istud illo tempore uulgarißimum & omnibus notum, sicuti primo Cap. uidimus: & de Messia illud exponi debere, Apostolica autoritate admonemur, quãdo Stephanus protomartyr, & ante hunc Petrus eo sensu illud interpretati sunt. Voluit autem Deus filium suum Prophetã dici, non quod nihil in eo præstantius & sublimius agnoscere Christus Propheta dicitur, sed ut ostenderet, in illo doctrinæ præcipuam rationem haberi debere, qua regni eius my-

stera exponuntur. Nam nisi id fiat, nouum nobis ipsis Christum fingemus, quod istis accidisse postea dicitur. Præsertim singulari consilio Dei factum est, ut utrumque testamentum, tam Vetus quam Nouum, suum haberet Prophetam, ad cuius doctrinam, ceu Lydium lapidem, omnium aliorum doctrina examinari & probari posset. Et talis quidem in veteri testamento est Moses, qui primas salutis promissiones & mundi historiam, vel ecclesia potius, usque ad sua tempora descripsit: deinde legem Dei, suo ministerio promulgatam, ex Dei colloquio & Spiritus reuelatione interpretatus est. Cuius religio prophetæ postea tanto studio secuti sunt, ut nihil in illorum sermonibus reperias, quod non ad veteram Mosaicam doctrinam capita referri possit, promissiones nimirum, siue minas, leges item vel morales, vel iudiciales, vel ceremoniales, quarum omnium interpretes sunt fidelissimi. Et hanc quidem doctrinam ad Ioannem usque extendi debuisse, Christus ipse testatur. Fuit ille primus noui testamenti minister, in quo prophetarum principis partes obit filius Dei in carne manifestatus, cuius spiritus uires etiam prophetæ afflati docuerunt. Hunc omnes audire iubet pater, quod imprimis eos facere conuenit, qui docendi munus in ecclesia sustinent, ne Christi uocem alienam et incognitam ingerant. Recte ergo Messiam prophetæ titulo exornauit Deus; et prodest ista obseruare, ne ijs locum detur, qui nouos prophetas atque leges iactant, quorum doctrina perficiantur quæ in veteris & noui testamenti libris non satis illustrata sint. Faciunt istud hodie non Turcæ modo, qui Mahometanum suum Christo ut tertium prophetam successisse fingunt: uerum etiam Monachi, qui seclaram suam auctoribus gloriantur, ab illis nouas leges & nouum uita institutum accipiunt, ad hæc ab illis potius, quam à Christo denominari uolunt. Sed de his alibi prolixè est dictum.

Quoad uero Christum, ita hic Prophetæ est, ut simul ecclesiæ suæ Rex & Sacerdos sit, adeoque humani generis redemptor, qualem Moses quoque descripsit, quando ad illum remittit eos, qui salutem in legis iustitia querebant. Ergo Prophetam illum singularem isti dicendo, simul Messiam et promissum seruatorem esse fatentur. Et recte quidem hoc faciunt. Est enim Christus uere Prophetæ ille, Mosi quidem similis quoad typum, sed eodem multò sublimior & excellentior quoad essentiam & officium, cui ipsum Deus destinauit: quia re ipsa præstat ea, quæ sub Mose sub typi legis uis adumbrabantur, quem admodum ipse paulo post docebit, quando in Manne mentionem incidit. Licet uero in istorum confessione nullus error insit, idem tamen turpiter & perniciosè errant, quando priuata auctoritate uolunt Regem facere, quem Messiam esse agnoscebant. Nec enim ipsorum erat spiritualis regni administrationem in quenquam conferre, cum hoc à solius Dei decreto dependeat. Terrenum uero regem facere, palàm seditiosum erat. Causa erroris fuit zelus cum ignorantia coniunctus. Etsi enim in Messie aduentum annuum mentes essent intentæ, regnum tamen eorum carnale & terrenum imaginabantur ex prophetijs malè intellectis. Stimulos præterea addebat impotentia, quam sub duro Romani tyrannidis iugo animis suis iam dudum conceperant. Et quæ natura ad seditiones prona erant, temerè Messias et assertores suos dicere solebant, quicquid ueritate aliqua singulari conspicui erant, aut illos promissis inanibus lætabant: cuius rei exempla non pauca Iosephus in sua historia describit. Est autem præsens hoc multa consideratione dignum, quod nostræ institutioni multiuariam seruiat.

Vulgi ingenium
circa religionem.

Et primò quidem elucet hæc, quod sit vulgi ingenium, adeoque omnium, qui carnis affectus sequuntur. Multa et illustra signa antehac Christus fecerat, quibus doctrinam quoque adiunxerat, ut illi finem & usum omnes perciperent. At nullum illorum tanti apud Iudeos momenti fuit, ut Messiam esse agnoscerent, & regium illi honorem deferrent, quam hoc unum, quo illos epulo gratuito expectarat. Unde uero hoc? Ex eo nimirum, quod priora illa quasi priuata erant, hoc uero publicum ad omnes simul pertinebat. Deinde uentris negotium hic agebatur, cuius studio uicè tenentur, qui magis ad celestia nondum seridè aspirant. Quia enim uenter (ut ille aiebat) auribus caret, bellum affert, imò ne rationes quidem admittunt, quibus in uiam reuocentur. Testatur hoc crebra seditionum & repub. propter annonam excitata, quarum exempla in historijs passim occurrunt. Sed & Israelita sub Mose post infinita signa in Aegypto & in mari rubro edita, postquam legis promulgatione turbidè seditione tumultuatos esse legimus, quoties gula irriteramentis locum dederunt. Et Micheas de populo uulgi hominibus queritur, quod non nisi eos prophetas obseruent, qui ipsos inanibus promissis delectant.

frugum & vini prouentula tant. Mich. 2. Tales hodie etiam sunt passim, qui non alio animo euangelij doctrinam suscipiunt, quam quod ex ea immunitatem à decimis sperant, aut ex bonorum ecclesiasticorum direptione ditescere cupiunt. Vt iam de illis nihil dicamus, qui ieiunia & qualemcumque disciplinam, qua in papatu seruatur, excutere volunt, & ad carnis licentiam aspirant. Et tales quidem, quoad spes aliqua superest, magno zelo feruntur, & nihil tam periculosum est, quod non audeant aggredi: quem admodum in nostris hisce est videre. Cum enim quinque milia tantum essent virorum, nec omnes (ut credibile est) ad militiam apti essent: amen & Herode & Pilato contemptis regem creare volunt, & facinus tentant, quo seipsum simul et uniuersam gentem periculis maximis implicuissent, si ipsorum consilio sese accommodasset Dominus. At quid iidem illi paulo post, ubi spe sua sese deiecerunt vident? Turpiter deficiunt, & patrem Iosephum ei exprobrant, quem nunc regem suum proclamant. Solet hoc ipsum hodie multis in locis fieri: quò magis cautos & circumspectos esse conuenit, ne eiusmodi hominum consilij nos temere abripi patiamur, in quibus nihil potest firmissimum esse & solidum, cum à carnis affectibus toti dependeant, qui Euripi instar in singula momenta mutantur.

Deinde diaboli astutiam obseruemus, qui dum Christi honorem prouehere videtur, hoc maxime studet, ut illi cordatis omnibus inuisum & exosum reddat. Quod cum nulla alia ratione commo- diore fiat, quam si in suspicionem veniat, quòd regna aliorum inuadere & iura publica mutare conentur, omnibus seculis hunc lapidem potissimum mouit, ut talem esse persuaderet. Ideo Iudeorum mentes erronea opinione de Messia regno terreno imbuit, qua continuarum seditionum seminarium atq; fomes fuit. Simili suspitione Herodes ille Magnus inflammatus, recens natum occidere tentauit, quòd regem Iudeorum fore putaret. Quin ipsum Christum ambitione tentare ausus est, cum in excelsum montè subdecto omnia mundi regna monstrat, & eadem illi pollicetur, si prostratus ipsum adoret. Et acule enim regem totius mundi ferre poterat Christum, modò humani generis redemptor esse desinere. Eiusdem artificij est, quòd nunc populi stoliditate abutitur, ut omnis celestibus bonis, in illo regnum terrenum querant. Manarunt præterea ex eodem fonte discipulorum contentiones de primatu, quas nullis vnguam correptionibus Christus potuit reprimere, donec accepto spiritu sancto de regno eius rectius iudicare cæperunt. Nec multum ab hoc dissimile est, quòd hodie cum Christus predicatur, mox sediciosos excitat rerum turbatores, qui primò quidem hincioris doctrinæ studium profitentur, & ita ecclesijs sese insinuant: mox verò data occasione circa res politicas tumultuantur, aliorum ius inuadunt, ecclesiarum bona diripiunt, & sua improbitate euangelium omnibus exosum reddunt. Vidit simile quid Germania, quando sub renascentis euangelij principia horribiles rusticorum motus exorti sunt: & paulo post Anabaptistæ, deinde & Libertini præcederant, qui omnes sub religionis prætextu publicas leges conuellunt, & magistratum auctoritatem euertunt. Agnoscamus ergo hæc diaboli strategemata, nec temere illis locum demus, qui hodie similia tentare audent. Præstat enim in ijs, quæ corpus spectant, durissima imperia patienter ferre, quam temerarijs & propter res temporarias excitatis seditionibus euangelij causam suspectam facere.

Admonemur præterea hoc exemplo, quid zelus noster faciat in diuinis, si neglecto Dei verbo Zelus carnis illum sequamur. Habent isti zelum per se bonum. Agnoscent Iesum esse magnum illum Prophetam fallax. atq; promissum Messiam: & proinde illum honorare volunt. Sed qua re? Quæ & ipsos omnes miserè perdidisset, & totam promissæ salutis causam publicè fecisset inuisam si hoc passus fuisset Dominus. Accidit hoc ipsum omnibus, qui de Deo & eius cultu ex suo cerebro consultant. Nam & ipsi magnificæ quædam comminiscuntur, & ad illa Deum quasi rapere conantur, dum ipsi inuito & reluctanti obtrudunt, quæ verbo suo iam olim damnauit. Quid verò sit? Extinguitur per hæc tota religio, cultus vero externus in fastuosam & inanem pompam degenerat: & isdem figmentis ditati ecclesiarum presules, sua insolentia fidem Christianam Turcis atq; Iudeis deridendam propinant. Represso igitur zelo nostro, nihil à nobis confecti Deo oberudamus, sed quid ille à nobis requirat audiamus: neque nobis vnguam excidat quod olim per Samuelem Sauli dixit: Obedientiam volo, & non sacrificium. Vt enim cultus Dei omnis ex fide dependet, ita hæc in verbum intentæ per obedientiam se potissimum exerit.

Diaboli astutia in Christo opugnando.

Christus regnū
sibi offerentes
declinat.

Sed tempus est, ut videamus quid in hoc casu Christus fecerit, quod ut rectius cognoscatur, ex reliquis euangelistis supplendum erit, quod à nostro breuitatis causa omititur. Primo enim, ut Mattheus & Marcus scribunt, discipulos nauim ascendere coegit, & Bethsaidam versus praecedere. Fecit hoc, ne qui falsa de regno eius opinione iam ante imbuti erant, populi cōsilio seditione cōspicrent, & euangelij causam suspectam facerent. Est hoc diligenter curandum ministris, ut suos in officio contineant, ne turbulentis improborum consilijs sese admiscendo, communē religionis causam in periculum adducant. Imò decet hoc omnes qui Christi nomen profitentur, ne quam probabilem calumniandi occasionem praebeant ijs, quos manifestos veritatis hostes esse norunt. Deinde dimittit populum, & quidē amice (ut ex Græco verbo apparet, quo Marcus hic utitur) quamuis errore graui imbutos videret: contentus nimirum in praesenti illorū conatum repressisse, cum tempus & locus institutionem prolixiorē non admitterent. Imitentur hanc Christi mansuetudinem ministri ecclesiarum, ut eos lucrifacere studeant, quos per ignorantia errare vident, ne forte inconsulto rigore praesens absterreantur. Tertio dimisit omnibus, ipse se in montem recipit: nimirum ne praesentia sua diu quam reperendi sui consilij occasionem praebeat ijs, quorum zelus nondum deseruerat, sicut ex sequenti historia patet. Simul etiam exemplo hoc docet, se nunquam illis adesse velle, qui sub religionis praetextu seditiones mouēt, aut ipsi cultus suos arbitrarios obrudunt. Quo refertur debent prophetarum sermones, quibus temerit atē illam superstiosam non sine indignatione rejicit. Postremo in monte orauit Christus, & maiorem noctis partem in precatione transegit. Et hoc quidē ex sacerdotis officio fecit, cui illum pater destinauerat. Quod verò precum suarum argumentū fuerit, ex circumstantijs colligi potest: ut nimirum Deus pater vera sui Messiae cognitione omnes illuminet, & importuna hominum carnalium consilia refranet: ut non quae carnis sunt quærant, sed quae ad Dei gloriam & eternam animarum salutem faciunt. Ita verò abundē docet Christus, regnum suum non esse de hoc mundo, sicuti postea apud Pilatum quoque fatebitur. Est quidem illi omnis potestas data in caelo & in terra: non autem, ut terreni principis instar regnet, sed ut per spiritū & verbum patris dominetur. Ideo Dauid dicebat sceptrum potentiae eius ē Zion egressurū esse, quo euangelij verbum denotari Isaias & Micheas nō obscure docent, cum aiunt: Lex ē Zion exiit, & verbum Domini ē Ierusalem. At hinc simul colligitur, regnum eius armis huius seculi neque propagari, neque curari posse: quae de re non vno loco diximus. Patet praeterea ex hoc Christi facto, nequaquam esse successores, nedum vicarios esse, qui sub huius praetextu regna huius mundi inuadunt. Nam quod ipse fecit, hoc ipsum Apostolos facere iussit, quando de primatu contendentibus dixit: Reges gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in eas beneficii vocantur: Vos autem non sic. Imò quae hanc de regno suo terreno iam in caelos ascensuro proponentes ad praedicandi munus remittit, & de caetero sollicitos esse vetat. At hodie, qui primum in ecclesia Christi locū sibi vendicant, ut regni terreni vacare possint, docendi munus quasi abs se alienissimū intermittunt, & in aula regum potius, vel etiam in castris, quam in cathedra sacra conspici volunt. Quo vno satis testantur se non veros apostolorū successores esse, sed ad Antichristi corpus pertinere, cui hoc tribuit Daniel, quod reges dericiat, leges & tempora mutet, & thesauros terra possideat. Adhac omnes Christianos humilitati admonet Dominus suo exemplo. Nam (ut Cyrillus ait) honor & gloria mundi ijs fugienda, qui gloriam Dei consequi volunt. Nec decet, ut honores alienos ambitiose affectent, qui Christo gloriantur, qui cum esset in forma Dei, seruus fieri voluit, ut patri obedientiae officium praestaret. Nec tamen hoc ita dictum volumus, quasi nefas sit hominem Christianum publicis honoribus excellere, sed ambitionem, quae multis exitio fuit, ab illo alienam esse volumus. Quod si quis ad munera publica legitime vocetur, non obstat Christiani nominis professio, quo minus vocationē suam sequatur, & commissum sibi officium bona fide obeat. Postremo admonemur, neminē alicuius simplicitate ad res suas stabiliendas abuti debere. Poterat aliquo praetextu excusari praesens factum, & ad regnum Christi propagandum non parum facturum videbatur. Sed sua vocationis rationem habet Christus, ne per media illicita ad eius finem contendere instituit. Obseruarunt hoc ipsum apostoli, quando insultos sibi diuinos honores constantissime reiecerunt. Quorum exempla Pontifices arguunt, qui insatiū vulgi soliditate delectantur, nec taciti modō in sinu gaudent, sed per iudicium bonos Christianos vocant, quos falsis per suasiones deceptos ad limina Petri & Pauli venire, ad pedum suorum oscula

la prouolui vident. Quibus adnumerari merentur, qui purgatorij & aliarum superstitionum territorialitatis rude vulgus in officio contineri oportere clamant. Quasi verò quisquam Deo illudere debeat, vt hominibus suus honor maneat integer. Nos Christum Iesum imitabimur, qui nos neq; in huius presentis seculi, neq; in futura vite via aberrare patietur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A XLVIII.

Cùm autem vesper esset, descenderūt discipuli eius ad mare: & ingressi nauigium ibant trans mare uersus Capernaum. Et iam tenebræ erant, nec uenerat ad eos Iesus: & mare uero magno flate insurgebat. Cùm itaq; remigassent quasi stadia uiginti quinque aut triginta, uidēt Iesum ambulans super mare & appropinquantem nauis, & timuerūt. Ille uero dixit eis: Ego sum, ne timueritis. Libenter ergo receperunt eū in nauigium: & statim nauigium appulit ad terram, ad quam ibant.

Quoniam plerique hominum Christi Iesu regnum terrenum somniant, & in eo terrena atque carnalia modo quarunt: plerumq; sit, vt vel inopia & egestatis metu superati, vel persecutionum periculis territi, ab illo turpiter deficiant, qui ipsum iam toto animo amplexi uidebantur. Ideo Christus suos aduersus hæc duo mala frequenter instituit, & vt suorum præceptorū magis sint memores, in huius Cap. historia oculis quoq; subiicit, adeoq; manibus palpanda proponit, quæ nos in fide uera & confessionis Christiane constantia confirmare possunt. Primum enim miraculo in quinque panibus edito docet, nihil defuit uisus, qui ipsum animo non fucato sequuntur. Nunc uero se eorumdem protectorem quoq; in periculis & fortissimum uindicem fore ostendit. Estq; pars ista dignissima, in cuius consideratione diligenter uersemur: quia ueram & propriam ecclesie imaginē quasi in speculo nobis exhibet, quæ docemur, quæ eius in terris conditio sit, quæ singulorum credentium officia, & quid nos in Christo sperare conueniat.

Orditur autem ab ipsa totius negotij occasione, quam his uerbis comprehendit. Cùm uesper esset Discipuli Christi descenderunt discipuli eius ad mare & ingressi nauigium ibant trans mare uersus Capernaum. At sto cogente nauis ascendunt. hic repetendū est quod nuper diximus, non sponte, sed à Domino coactos nauim cōscendisse: qui cum in deserto Bethsaida (vt Lucas annotauit) miraculum hoc edidisset, illos Bethsaidam præcedere inuisit, vt nimirum inde sinu lacus traiecto rectè à Capernaum contenderent. Est hoc obseruatum dignissimum ne quis postea periclitantes audiens, illos dignas temeritatis suæ pœnas dedisse putet, qui non consulto Christo nauigationem istam susceperint: quod nonnulli interpretū minus circumspecti annotarunt. At qui ex Domini mandato hoc omne fecerunt, cui certa constitit sui consilij atq; mandati ratio. Primum enim (vt nuper quoq; monuimus) cauere uoluit, ne discipuli seditiosorum istorum consilio sese adiungerent. Deinde falso conceptam de regno suo opinionem re ipsa conuincit, & suis sectatoribus non huius seculi felicitatem, sed crucem propositam esse docet, ad quā sese præparare debeant. Ad hæc quia diuinam Christi uirtutem in præcedenti miraculo (vt Marcus scribit) non satis obseruauerunt, noua illius demonstratione opus fuit: quam ut euidentiorē uideant, periculo manifesto illos Christus obijcit. At nos hinc doctrinam generalem petere debemus. Nihil aduersi nobis præter diuinam prouidentiam consiliū accidere. Vt enim hos nauigare cogit Dominus, cum non ignoraret quid illis esset euenturū: ita ipse nos in pericula adducit, aut illa nobis immitit: neq; aliquis putare debet, quæquā illo in inscio aut inuito fieri, qui ut omnia ab æterno disposuit, sic omnipotens est, nec decreta sua sibi à quoquam inuerturbari patitur. Quia uero idem benignissimus pater est, non ut nos perdat afflicto, sed ut nos ad uirtutem & salutem exerceat, & sui nominis gloriā in nobis prouehat. Quapropter etsi nemo tantæ sanctitatis atq; innocentie sit, ut nō quouis supplicio dignus censeretur: tamen non omnes afflictiones peccatorum pœna censerentur, quando multe alias ob causas immituntur, sicuti non modo præsens hæc historia docet, uerum etiam quæ de Abrahamo, Iobo & infinitis alijs passim traduntur. Et prodest hoc diligenter obseruasse. Primum, ne ipsi desperemus si quid sinistra

nobis accidit, aut nos Deo minus gratos & acceptos esse putemus. Deinde ne temere iudicemus de alijs, qui in causa bona periclitantur, & hanc quoque, vna cum illis damnemus. Quin videamus semper ante omnia, num quid ex Dei mandato susceptum aut factum sit. Quod si de eo nobis constat, non dubitemus, felicem eius exitum fore, ut ut in via difficilia & acerbata sint. Quod si verò nos omnino incumbere sinat Deus, tunc quoque eius bonitatem agnoscamus, qui quos propter peccata punire poterat, in bona causa affligi patitur, ut crucis filij sui conjores reddamur, & tandem illi etiam regni caelestis cohæredes simus.

Discipuli nauigantes periclitantur.

Porro videamus quid discipulis nauigantibus acciderit. Mare (inquit) vento magno flante in surgebat. Paucis verbis tempestatem periculi plenam describit. Adduntur tamen circumstantia, quae illud amplificat. Prima ex his est, quod tenebrae simul exorta omnem lucem stellarum & lunae intercipiebant. Cum verò hoc nauigantibus incommodissimum sit, tenebrae ipsae (si nihil aliud accedat) pericula quocumque terribiora reddere solent. Deinde nondum ad illos venerat Iesus, qui ut mox scireturus illos praere iusserat: & proinde eo destituebantur, in quo vno spes certa salutis esse poterat, & quo praesente minus illi timuissent. Accedit his diurnitas periculi, quae sola animos quantumvis intrepidatos frangere potest. Nam, ut alij scribunt, sub quartam demum vigiliam (quae postrema illis pars est) cum iam stadia circiter viginti quinque aut triginta remigassent, Iesus adueniens, rebus afflicto salutem attulit. Haec omnia si in vnum conferamus, mox conicere poterimus, quanto labore & quam anxij cogitationibus interea confecti fuerint discipuli, qui in singulas horas, vel momenta potius, mortem sibi imminere putabant. Sed proponitur hic ecclesiae typus, quam olim quoque diluuij tempore per arcam Noe adumbratam fuisse constat. Est haec in mundo hoc nauicula instar, quam diuersi venti inter immanes fluctus excitat. Mundum enim rectissime mare dixeris. Nam ut hoc quiescere non potest, cum proprio motu nunc in hanc nunc in illam partem feratur, & simul ventorum flatibus obnoxium sit, qui insanos aquarum cumulos in altum extollunt, & horribili furore inter sese collidunt: Ita mundus hic pacem habere nequit, cum ex impijs plerumque consistat, qui proprijs affectibus turbantur, & diabolum principem habent, qui ut cadibus & sanguine gaudet, veritatis lucem odit, & ad illam extinguendam horribiles bellorum & persecutionum motus excitat. Fit ergo vix ecclesiae miserè & periculose iactetur, atque nouas quotidie turbas sentiat, quibus interdum omnino succubitura videtur. Et quemadmodum in praesenti sola discipulorum Christi nauicula tempestatem istam sustinet, nihil simile patientibus alijs, quas à Tiberiade eodem tempore diluc venisse, & crastino Iesum secutas esse postea audiemus: Ita cum in mundo tuti agere liceat, salutaris omnibus, qui sua quarunt & carni indulgent, sola ecclesia priorum digna videtur, aduersus quam omnes insurgant, & quae omnium insidijs vel armis peratur. Neque noua aut momentanea est haec calamitas, sed diurnitate sua vires acquisuisse dici potest, cum ab ipsa mundi origine durauerit, ex quo Abelum fratrem impius Cain occidit. Et eò usque interdum res progreditur, ut nihil quam densissima tenebrae pios circumflant, quando neque ipsi aliquid consilij ex semetipsis capere, neque aliquid aliquam auxiliij lucem affulgentem sibi videre possunt. Sed & ipse Christus interdum abesse videtur & ecclesiae suae curam deposuisse, cum nulla diuini fauoris signa apparent, sed horribilis Dei vndiq; tonat atque ruit. Horum igitur consideratione excitati ad ista nos preparamus: & si quid periculi communis incidit, quiuis salutem suam sibi cum alterius salute communem esse cogitet: & ut in naufragij periculo nauclerus, nauitae, & quorquos in eadem nauis reuertuntur, operas suas strenuè conferunt, quando nemo se saluum fore videt, si nauis tota pereat: Ita in ecclesiae periculis nemo se immunem arbitretur, sed omnes, cuiuscumque loci aut ordinis, pro suae uocationis ratione studium suum omne impendant, ut ecclesia conseruetur. Fiet hoc non sine fructu, si Dei verbum sibi instar gemonis proponat, & secundum hoc sua consilia, dicta denique & facta omnia dirigant. Hoc secuti, ventigando promouebunt, ut omnia sibi aduersari sentiant. Obseruauit hoc in praesenti historia Augustinus, quando ait: Interea ambulabant, promouebant, nec venti illi & tempestates & fluctus & tenebrae id agebant, ut vel nauis non promoueretur, vel soluta mergeretur: sed inter illa omnia maleibat. Et enim quia abundauit iniquitas, & refrigescit charitas multorum, crescunt fluctus, augetur tenebrae, saeuir ventus: sed tamen ambulat nauis piorum. Inter ista enim illi de virtute in virtutem proficiunt (ut in Psal. 84. dicitur) donec coram Deo in caelesti Zione compareant. Nam qui in fine

Ecclesiae typus.

quod ambulat ingredi. Christi tamen vultu. Z. cellas. amamus die, ide quicqu nostras ille passum p. vsq. di. enim m. care, & vix fr. lorum, memor. vnum suam. Ca. Casia. suerit. untur. animis nauim. hic ab. diuina. corrup. nobis m. Et hoc. dibus s. cum im. motus. atur, & illic Ch. ma aff. stitue. stum su. puxer. omnem suo gra. scriptur.

usq[ue] perueniat, saluus erit. Et ut inter scopulos & Charybdes defluens nauicula multos quidem assultus sustinet, procedit tamen & tandem in portu recipitur: Ita singuli credentes per singula momenta ad uitae suae meta[m] contendunt, quam tandem feliciter attingent, etsi omnes vires suas contra illos facan[tes] proferat. Neq[ue] interea periclitantibus deest Christus, quemadmodum tertia huius historiae parte admo[n]emur.

Sequitur enim quid is fecerit. Vbi primò repeti debet, quòd in monte orauit. Addit Marcus, quòd suos periclitantes viderit. Tandem quarta noctis vigilia ad illos venit aquis & fluctibus inambulans: & primò quidem se praeterire velle simulat, mox autem discipulis appropinquans nauim ingreditur, & omni periculo eos liberat. Concurrunt hìc multa simul, quae & bonitatem & potentiam Christi nobis ob oculos statuant. Bonitatis & paternae providentiae est, quòd licet absq[ue] corpore, suos tamen respicit, quòd ipsorum causam apud patrem agit, quòd vbi satis exercitatos viderit illis opem ulit. Diuinae autem virtutis & potentiae est, quòd per medios ventorum vndiq[ue] concurrentium procellas aquis inambulat, & terrae solidae, adeoq[ue] ventos simul & fluctus sub pedibus calcatur. Transferamus ista ad nostram institutionem atq[ue] consolationem. Nam ut Paulus ait, Christus heri & hodie idem est etiam usq[ue] in secula. Videt ergo etiam nunc ex alto nos in hoc seculo laborantes, nec quicquam illo inficio nobis accidit. Imò ut Psal. 56. docet, fugas nostras ille numerat, & lachrymas nostras in suis rationibus ascribit. Fieri enim non potest, ut membra sua caput ignoret, aut bonus ille pastor oves suas securè negligat. Neq[ue] tamen videt modò & nouit nos, verum etiã apud patrem suum pro nobis intercedit, cum sacerdos & aduocatus sit noster. Et quàmuis opem promissam aliquòd usq[ue] differat, suo tamen tempore adest, & se omni aduersaria potestate superiorè esse ostendit. Quia enim mundi nuius principem iam olim deuicit, facile illi est tyrannos quosuis sub pedibus suis calcare, & ut Psal. 91. dicitur, super aspides & basiliscos incedere, deniq[ue] omnium eorum conatus atq[ue] vires frangere, qui se illi opponere, aut ecclesiam eius infestare audent. Exempla sunt omnium seculorum, quibus hoc demonstrari poterat: sed cum multa quotidie fiant, quae his fidem faciunt, illis commemorandis abstinere. Nos potius vsu[m] istorum omnium diligenter obseruemus, ut inter pericula in vnum Christum intenti, quosuis assultus fortiter sustineamus, neq[ue] de eius fide dubitemus, qui opem suam nobis toties pollicitus est atq[ue] praestitit.

Ceterum ad discipulos redeamus, qui Christo viso timuisse, & praeter metu exanimasse dicuntur. Causa terroris tanti est, quòd se spectrum videre putant, qualia multa nauigantibus occurrere consueuerunt. Itaq[ue] iam sibi cum malis spiritibus quoq[ue] negotium fore arbitrati, metu eiusmodi corripuntur. At non diu suspensus tenet Christus, sed illos alloquens se adesse testatur, & timorem omnem animis illorum eximit. Quare qui prius metu tantum non exanimati fuerunt, nunc illum libenter in nauim recipiunt. Quo facto mox quiescit ventus, & nauis illico ad terram appulit, quae longius adhuc absuerat, cum ad illos Christus venisset. Quòd ipsum quoq[ue] non caret miraculo, & nouum est diuinae in illo virtutis indicium. Obseruemus autem hoc loco, quanta sit nostra infirmitas & ingenij corruptio, quando Christum se nobis offerentem non possumus agnoscere, nisi per verbum suum ille se nobis manifestet. Imò nisi in hoc nobis ille loquatur, terrorè incurrit quaecunq[ue] alia in ipso videmus. Fuit hoc in externis, quando aduersus impios hostes iudicia sua profert, & tyrannos debellat, subq[ue] pedibus suis regna calcare & euertere incipit. Tunc enim nouo metu pij quoq[ue] corripuntur, & sibi etiã cum impijs perendum esse putant. At si illum in euangelio loquentem audiant, mox horribiles illos motus sibi minime formidandos esse discunt, quando illi facile est suos eueri, etiamsi terra loco moueatur, & montes in medio maris nutent. Vnde Psal. 46. Idem in religione etiam fieri solet. Nam si illic Christum sine verbo consideraremus, vel terrificata vel contèpta erunt illius omnia. Aut enim infirma assumptae humanitatis condicio illum nobis despectum reddit, aut maiestatis ipsius diuinae & iustitiae consideratio facit, ut illum nihil ad nos pertinere arbitremur. Hinc est, quòd multi hodie Christum sibi fingunt terribilem planè & fulmine semper armatum, qualem Iouem suum olim poeta depinxerunt: & ideo nouis mediatoribus & aduocatis sibi apud illum opus esse arbitratur: in quos cum omnem Christi honorem transferant, illum quasi spoliatū redemptoris & mediatoris officio, simul è suo gradu improbe deiciunt. Nos verò non ex nostro cerebro Christum nobis fingamus, sed qualem scripturae proponunt amplectemur, & semper in auribus nostris sonent promissiones euangelicæ, qui

Discipuli viso
Christo timens.

bus se nobis seruatores offert, & ad se venientibus salutem plenā atq; perfectam pollicetur. Impi-
 mis verò, cum pericula instant, de Christo ad nos recipiendo & nobiscum retinendo cogitemus; nos
 eorum consilia audiamus, qui vt mundi pacem & amicitia redimant, Christum cum euangelio
 explodunt, & ex eo sibi omnia rura pollicentur. Sed accidit illis quod sine arte nauigantibus acci-
 dere solet, qui saepe procella subitò exorta à portu in medios maris fluctus reijciuntur, quando iam
 se in tuto fore putabant. At qui illum retinent, & hunc rerum suarum omnium ducē obseruant, ip-
 se in tuto fore putantur, & hunc rerum suarum omnium ducē obseruant, ip-
 leuia sunt pericula, quae alijs grauissima videntur, & ijdem mox ab illo in tutissimū vere tranqui-
 litatis portum deducuntur, vbi extra omne periculum constituti, pacem certam & viā presen-
 inueniunt. Primò enim cum Deo patre suos in gratiam ille reducit, & pacem cōscientiarum sanctae,
 quae in medijs quoq; afflictionibus incōcussa manet, & proinde omnē huius mundi intellectū superat,
 Deinde huius etiā seculi ventos & fluctus componit, ne ulterius quam ipsi visum est, progrediantur.
 Tandem verò suos in aeternae felicitatis portum recipit, & sibi coheredes facit eos, qui periculum
 & crucis ipsius socij fuerunt. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

H O M I L I A XLIX.

Postero die turba, quae stabat trās mare, ut uidit quòd nauis alta
 nō fuisset illic, nisi una illa, in qua descenderant discipuli eius, et quòd
 non ingressus esset Iesus cum discipulis in nauim, sed soli discipuli eius
 abiissent: alta uerò nauiculae à Tiberiade uenissent propè locum, ubi
 comederāt panem, postquam Dominus gratias egisset: Cūm (inquam)
 uidisset turba, quòd Iesus non esset illic, neque discipuli eius, conscen-
 derunt ipsi quoq; nauiculas, & uenerunt Capernaum, quærentes Ie-
 sum. Et inuento eo trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quādo huc uenisti?
 Respondit eis Iesus, & dixit: Amen amen dico uobis, quæritis me, nō
 quia uidistis signa, sed quia comedistis ex panibus istis, et saturati estis.
 Operemini non cibum qui perit, sed cibum illum qui permanet in ui-
 tam eternam, quē filius hominis dabit uobis: hūc enim Pater obigna-
 uit, Deus.

Vidimus hucusq; duo eximia signa Iesu Christi, quibus docuit, se uerum esse humani generis ser-
 uatorem, qui in se credētib; nihil desieri patiatur, & eosdem inter pericula quæuis atq; omni-
 generis afflictiones fideliter defendat atq; conseruet. At quia hæc in illo pauci uere agnoscent, scri-
 tur deinceps concio, seu potius disputatio publica, qua quid in se quæri debeat docet, & inde occasio
 sumpta, vniuersam nostrā salutis rationem diligēter & absolute tradit. Estq; hæc vna ex præcipuis
 actionibus Christi, quas Ioannes describit, cū à reliquis certo spiritus sancti consilio præsentis præ-
 sideret. Quare in illius consideratione nos diligēter versari oportet, vt ad nos transieramus, quæ
 in hac ad nostram institutionem & consolationem facere possunt. Sunt autem loci presentis præ-
 dua. Prima occasionem, altera summam vel propositionem totius disputationis continet.

Populus Chri-
 stum quærit &
 sequitur.

Occasionem toti negotio præbuit præposterum populi studium, qui miraculo in quinque panibus
 edito excitatus, ad Christum denuo confluxi. Est autem in huius descriptione diligens admodum
 Ioannes, vt horum exemplo ipsi etiam instituantur. Quia tamen hyperbato longiori uicitur, præter
 ordinem huius negotij summam comprehendisse, qui est eiusmodi. Cū quinque millia uirorum
 miraculose Christus panisset, mox postera die ingens hominum turba illic rursus conuenit, ubi mira-
 culum editum fuerat. Causa huius concursus est, quòd Christum discipulos quidem nauigio præmi-
 tere, ipsum uerò illic substituisse uiderent, neq; aliam uiderent nauim, qua discipulos ille sequi possent.
 Sperant ergo se illum in eodem loco adhuc inuenturos esse, & idcirco illuc in tanto studio contendunt.
 At qui spe sua frustrantur quidem, non tamen hoc ipsorum studium omni fructu caret. Cū enim
 Christum illic non inueniant, nauigio autē illum non traiecisse sciant, de miraculo admonentur, quòd
 ipsum in transitu maris edidisse ueri audiuiimus. Nam etsi discipulis potissimum diuinam suam præ-
 sentiam

veniam Christum eo facto manifestare voluerit, hanc ipsam tamen reliquo etiam populo voluit innotescere, quo plures in ipsius cognitione & vera fide confirmarentur. Quae etiam causa est, quod illius facta Evangelista ex spiritus suggestione descriperunt, ut posteri quoque ex illis veram ipsius cognitionem percipiant. Nostrum ergo fuerit hac eius bonitate recte uti, ne istis (de quibus hic agitur) ignaviores deprehendamus, quos ventris studium excitare potuit, ut illum magno ardore sequantur. Nam cum illum ex ijs locis discessisse, interea autem nauculas plures à Tiberiade illuc convenisse videant, mox illis consensu Capernaum contendunt, & illic inuentum quando eò venerit, interrogant. Fuit autem questio hac puerilis quidem & inutilis (quod Cyrillus quoque annotavit) attamen nostrae institutioni servit exemplum hoc, ut discamus, ubi & quomodo Christus quari debeat. Quarum isti quidem Christum illic loci, ubi miraculum ingens fuerat editum: non autem illi loco Christum & diuinam eius virtutem astringunt, sed ubi illum aliò profectum vident, eò se conferunt, quò ipsum abijisse audiebant. Et hoc quidem rectissime faciunt, licet carnis affectus concurrat, quo hoc illorum studium corrumpatur. Sunt ergo imitandi nobis, ut Dei gratiam aut Christi meritum locis certis alligemus, aut ex signis, quae olim facta sunt, colamus Christum semper illic praesentem adesse, ubi aliquando sese manifestavit, aut beneficium aliquod singulare aliquibus contulit. Neque enim certis locis concluditur Dei gratia, quam immensam & infinitam esse constat: neque meritum Christi alicui loco astringi debet, quod ille per Evangelij praedicationem omnibus offert, & quod ubique terrarum fide percipi potest. Quarendus ergo est, ubi illum nobis scriptura monstrat. At quoad corpus, in caelum ille ascendit videntibus discipulis, & ascensionis illius testes sunt angeli, qui reditum eius nullum alium quam visibilem pollicentur, quem in novissimo die futurum scimus. Quoad meritum verò & gratiam atque diuinam virtutem, illis se praesentem promittit, qui in eius nomine conveniunt, verbum eius attendunt & patrem ex vera fide invocant. Imò singulis credentibus semper adest, quatenus praesentia eius illis opus est: quia ad singulos pertinet promissio: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi. His ergo studiis intenti sumus, & ubique nobis praesens erit Christus, & suae gratiae consortes faciet. Consultantur his non modo superstitiosi illi, qui peregrinationes religionis ergo suscipiunt, & non sine periculo per terras & maria Christum in infelici & misera Palestina quaerunt, quem domi inuenire poterant, si in verbo suo loquentem audirent: verumetiam insolentes illi fidei dominatores, qui ecclesiam certis locis astringunt, & ad Romam suam omnes respicere cogunt, qui ecclesiae membra dici atque haberi volunt. Nam ut omnia illis demus, quae illi de veteri ecclesia Romana iactitant, nihil tamen illa ipsis patrocinabuntur, qui à maiorum fide & pietate iam pridem degenerarunt: neque magis illic inueniri poterit Christus, quam in deserto Beersaida, unde illum abijisse audimus, cum illic preposterò studio quaereretur.

Porrò Christum audiamus, quid ad se concurrentibus ille dixerit. Excipit eos oratione brevi quidem, sed graui admodum, cuius duae sunt partes. Prima illos propter carnis aut ventris studium acriter reprehendit; altera quid faciant docet, & illic sequentis disputationis summam proponit. Ad primam partem ista pertinent: Amen amen dico vobis, quaeritis me, non quia vidistis signa sed quia comedistis ex panibus istis, & saturati estis. Voluit autem asseueratione vti, quo magis in illorum animos penetraret, latentem carnis improbitatem arguat, quam illi simulato pietatis studio celare conabantur. Sensus enim verborum est: Vultis quidem meorum signorum obseruatores & doctrinae etiam meae sectatores videri: sed nihil aliud quam ventrem & ignauium scium quaeritis. Nam cum multa haec signa fecerim, quibus me Dei filium & promissum humani generis redemptorem esse declaravi, nullo tamen alio vos adeò inflammari estis ad me sequendum, quam hesternò illo, quo absque impensis vestris vos ad saturitatem alui. Unde verò hoc? Nimirum quòd rebus vestris iam probe prospectum putatis, ut qui in me promum vel acconumum posthac habituri sitis, qui vos ignavos & inertes sua liberalitate alat & pascat. Non ergo signorum meorum maiestate aut diuinae virtutis admiratione mouemini, sed ventris & gulae studio, quòd fucato hoc pietatis praetextu celari posse putatis. Sed nequicquam hoc facitis. Noui enim qui sitis, neque ego externo fucò falli possum, qui cordium & renum arcana

Christus illic
queri debet,
ubi est.

Christus eos
reprehendit
qui propter
uentrem ipsum
quaerebant.

inspicio, &c. Admonemur hoc loco, non latere Christum, quo animo illum sequamur. Hoc non modo in presenti, verum etiam in pluribus alijs exemplis, quae illum arcanas cordium cogitationes vidisse & arguisse docent. Et supra cap. 2. dictum est, multos fidem in illum professos fuisse, quibus tamen ipse sese non credidit, eo quod hominum arcana nosset, neque opus haberet, ut quis de homine apud ipsum testaretur. At quia idem ille ipsissima est Veritas, per fidem simulatores vel hypocritas ferre non potest, qui aliud ore profitentur, aliud in animo regunt. Et licet tales aliquando ferat in externa suae ecclesiae societate, olim tamen separatio fiet, quando illis publice dixerit: Nescio vos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, introibit in regnum meum, sed qui fecerit voluntatem patris mei, &c. Matth. 7.

Christus non respondet ad ineptam questionem populi.

Observabimus praeterea, quod non ad illorum questionem ineptam & curiosam respondet, qui interrogauerunt, quando illuc venisset. Atqui poterat hoc facere cum ingenti & gloriosa divinitus suae virtutis praedicatione, & testes habebat, qui illum mari & fluctibus inambulasse, & ad eius adventum ventos & fluctus quiescisse viderant. Sed omisit istas, quae ad privatam ipsius gloriam faciebant, ea dicit, quae ipsos ab interitu in salutis viam revocare poterant. Nam & assentatores fraudulenter corripit, & hypocritas arguit, & ei morbo medetur, qui saluti ipsorum quam maxime nocet. Observent hoc ministri ecclesiarum, ne (ut Cyrilli verbis utar) verborum suavitatem & ratiunculis decipiantur, quibus plerumque omnes utuntur, qui non recte de fide Christi sentiunt. Et hi arguendi sunt potius, & ut ipsi se ad melius transferant, & alij exemplo eorum firmantur. Requirit hoc innata nobis corruptio, quae nisi arguatur, & nos ipsos & alios inani virtutis simulatione, & vanis de salute nostra persuasionibus misere perdimus.

Hortatur ad salutis aeternae studium.

Ceterum alteram quoque orationis Christi partem videamus, quae ut diximus, summam sequentis doctrinae continet: quam ita proponit, ut pergat adhuc praepostero illorum studio mederi. Dicit enim: Operemini non cibum qui perit, sed cibum illum qui permanet in vitam aeternam, &c. Sed hoc horum omnium est: Omnis rerum exteinarum & corruptibilem studijs, curate, ut solis divinis & aeternis bonis intenti, salutem veram atque aeternam consequamini. Sed pro suo more metaphoricis locutionibus ex re presenti peritus utitur. Quia enim illi cibum corporis quaerebant, anima perieram suo cibo vel alimento opus habet, de hoc disserere incipit. Cibum autem animae dicit, quod saturat atque salutis certam & tranquillam reddit. Estque propositio haec duplex, cuius singula partes excuti debent.

In Christo non queri debent terrena & temporaria.

Priori prohibet, ne cibum operemur, qui perit, id est, ne cibum corporis laboriose & anxie quaeramus. Vbi non putabimus legitimum laborem prohiberi, quo cibum quaerere scriptura alibi iubet. Semper enim rata manet lex Dei, quam Adamo praescripta: In sudore vultus tui comedes panem tuum. Cui illud Apostoli consentit: Qui non laborat, ne manducet. Item: Qui fur ablatum, non amplius furetur: magis autem laboret operando manibus quod bonum est, ut possit impartiri, qui opus habuerit. Ephes. 4. Quae cum ipsius Christi & Apostolorum exemplis confirmata sunt, nemine in dubium vocari debent. Monet ergo in presenti Dominus, ne in ipso sub fidei & religionis praetextu terrena & corporis cibum quaerant. Quae admonitio perquam necessaria est, ut quod plerique carnalibus intenti caelestia negligunt, & tunc quoque carnis negotium agunt, quando Christum sequi videntur, ut aeterna & caelestia quaerant. Et ut Augustinus olim dicebat, vix quaeritur Iesus propter Iesum. Sed & conqueritur pater ille, quod suo tempore ecclesia illis impleteret, qui non aliud quam beneficium aliquod temporarium venabantur. Quod vnicuique non hodie etiam fieret, quando plerique fidem in solum Christum & Evangelicam doctrinam non alio animo profitentur, quam ut traditionum vinculis soluti liberius vivant quoad carnem, vel ut ad honores publicos accessus illis pateat, vel ut ex cenobiorum & ecclesiarum redditibus discedant. Et hoc quidem magno zelo Christi negotium agunt, quam diu haec spes illis integra manet. At omnibus illis in presenti Christus loquitur. Et cum multas rationes adducere potuisset, quibus hoc studium dissuaderet, hac vna contentus est, quod cibum, quem quaerebant, periturum dicit. Sufficit enim hoc ad demonstrandum, quod labore & studio inani semetipsos excruciant: & eadem ostendit, quod facere eos, qui cum aeterna illis proponuntur, ad temporaria & brevis peritura potius respiciunt. Et

reſtē quidem cibum corporis periturū vocat. Nam ſumptus ſemel modō ſaturat, & mox in alium demiffus per ſecefſum eijcitur, & ſami iterum locum cedit. At quod de cibo dicitur, hoc ipſum de corporis valetudine, de diuitijs, honoribus & omni voluptatum genere dici poteſt. Quid enim in his omnibus certum, ſtabile aut æternum habetur? Inani ergo labore & ſtudio ſeipſos miſerè excruciant, quicumque iſta totis animis ſectantur.

Alterā parte propoſitionis iſtius docet quid faciant. Operemini (inquit) cibum illum, qui perma-
 net in vitam æternam. Id eſt, ea caritate, quæ animas ſaturare, & vos ad beatam immortalitatem celeſtia aſpi-
 alere poſſunt. Et mox ſe huius cibi diſpenſatorem, ſeu paterem verum authorem à Deo patre conſtitu-
 tum eſſe docet. Ita verò paucis verbis negotium hoc omne comprehendit, quod poſtea ſuſius diducit,
 & per ſingulas partes exponit. At nos in præſenti docemur primò, quod ſit præcipuum hominis offi-
 cium: Nimirum ſpretis terrenis & temporarijs, celeſtia & æterna bona quærere. Docet hoc nō mo-
 dō ſcriptura ſacra, verum etiam communis ſenſus, quem ex ſublیمiori illa rationis & intellectus lu-
 ce, qua olim Adamus donatus fuerat, nobis Deus reliquum fecit. Gentium certè philoſophi, ex cor-
 poris humani fabrica & rationis dignitate collegerunt, homines ex terra quidem progenitos eſſe, nō
 autem vt terra tantummodo incolæ et habitatores ſint, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atq;
 celeſtium, quarum ſpectaculum (vt Cicero lib. 2. de Nat. Deorum ait) ad nullum aliud genus ani-
 mantium pertinet. Et noti ſunt verſus illi Naſonis:

Pronaq; cūm ſpectent animalia cætera terram,
 Os homini ſublime dedit, celumq; tueri
 Inſit, & erectos ad hydera tollere vultus.

Ne tamen in inani orbium celeſtium contemplatione officium noſtrum omne conſiſtere putemus,
 ſcriptura ad celeſtis vitæ & celeſtium honorū poſſeſſionem nos aſpirare iubet, quæ ſola animā ho-
 minis, alioqui inſatiabilem, ſaturare & tranquillam vel contentam facere poſſunt. Et operandi ver-
 bo hic vicit Christus, non vt operum noſtrorum merita ſtabiliat, ſed vt ſtudio ardenti & indefeſſo
 opus eſſe doceat, cum tam multa ſint, quæ nos à diuinis & celeſtibus auocare ſolent. Inter illa ergo
 ſemper auribus & animis noſtris occurrat hoc Chriſti dictum: Operemini non cibum qui perit, ſed
 cibum illum qui permanet in vitam æternam, &c.

Quis verò cibis ille eſt, & vnde nobis datur? Docet hoc Chriſtus, cum addit: Quem filius homi-
 nis dabit vobis. Solus ergo Chriſtus hunc cibū nobis exhibet, qua de re poſtea pluribus dicitur. Ma-
 gnū verò bonitatis eius argumentum eſt, quod non requiſitus illum offert. Nullam ergo excuſa-
 tionem habent, qui difficultate ſe abſtineri dicunt, quod minus cibū iſtum inquirent. Offert enim il-
 lum ipſe Dominus, & omnes ad ſe inuitat, vt eo fruantur. Et huc pertinet, quod Iſaie 55. dicit: O
 vos omnes qui ſititis, venite ad aquas: & vos, quibus non eſt pecunia, venite, comparate & come-
 diet, emite ſine argento & ſine pretio vinum & lac, &c. Ergo accedamus ſaltem ad Chriſtum, &
 mox cibo illo fruamur, qui nos ad vitam æternam ſaturos reddet.

At ne quid de ſemetipſo arrogantius dicere videatur, addit: Hunc enim pater obſignauit, Deus.
 Id eſt, hunc vnixit Deus, vel ordinauit, & teſtimonijs publicis inſigniuit, quod is ſit, qui cibū iſtum
 nobis depromere & largiri poſſit. Opponit hoc ipſorum opinioni, qui ipſum propter vilem humanita-
 tem ſpeciem contemnebant: & ad illud Pſal. 45. reſpicit, vbi vnctus dicitur oleo lætitiæ præ omni-
 bus confortibus ſuis. Cui etiam illud addere licebit, quod Iſa. 61. habetur: Spiritus Domini Dei ſu-
 per me eſt, eo quod vnixit me Dominus, & miſit me, vt læta nuntiem manſuetis, &c. Debent præ-
 terea huic referri teſtimonia patris publicæ, de quibus in Cap. præcedenti diximus: ſigna item & mira-
 cula, quibus abunde probauit, ſe veræ & perfectæ ſalutis vnicum authorem eſſe. Seruit verò hoc ad
 afferendam ſalutis noſtræ certitudinē, quæ in Chriſto nobis prædicatur. Quia enim hunc Deus vn-
 xit & obſignauit, fieri non poteſt, vt ſpe ſua fruſtrentur, quicumque animarum ſalutem apud ipſam
 quaſerint. Conſuetantur præterea hoc dicto, quicumque gloriam hanc aliò transferunt, & animas
 ſuas alijs cibis ſatiare vel placare inſtituunt. Nam vt corpora non alijs cibis aluntur, quàm qui à Deo pro-
 pnamur, & quem is nobis ſaluificum fecit. Procul ergo faceſſant infelices coqui, qui vel alium Chri-
 ſtum nobis parant, quàm qui in Euangelio nobis prædicatur; vel ad ſuum illum ignem purgato-
 ris aſpirant.

Hominis eſt ad
 celeſtia aſpi-
 rare.

Chriſtus ſolus
 cibum vite ue-
 rum nobis ex-
 hibet.

Chriſtus à pa-
 tre datus ſalu-
 tis author.

rium fercula noua coquunt, quae animabus famelicis & salutis suae incertis obtruant. Quorum enim hos audiunt, hi & seipfos decipiunt, & Deum simul falsi arguunt, qui omnem salutis nostrae rationem in unico filio suo, Iesu Christo comprehensam esse docet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

HOMILIA L.

Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, et dixit illis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem ille misit. Dixerunt ergo illi: Quod ergo signum facis, ut uideamus & credamus tibi quid operaris? Patres nostri comederunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem caeli dedit eis ad edendum. Dixit ergo illis Iesus: Amen amen dico uobis, non Moses dedit uobis panem illum caeli: sed pater meus dat uobis panem illum caeli uerum. Panis enim Dei hic est, qui de caelo descendit, & dat uitam mundo.

Describitur hoc Cap. disputatio Iesu Christi, quae in schola Capernaica aduersus Iudaeos habuit. Continet ea uniuersam nostrae salutis rationem, quam ita proposuit Dominus, ut finem omnia ea amoliat, quae Iudaeos in illa impediabant. Primum enim cum carni deditos cerneret, iuratur ut caelestia & aeterna quarant, quae animas saturare & aeternae salutis certas reddere possunt. Et mox ista in se uno contineri docet, quem pater aeterno suo consilio destinari, ut humani generis redemptor sit. Sequitur nunc plenior horum explicatio, cuius occasionem praebuerunt Iudaei, quorum obiectiones Euangelista diligenter commemorat, ut illorum exemplo discamus, quod sepe situri ingenium, quando aeterna salutis doctrina illam ad caelestia & diuina excitat, & quibus uerbis illius petulantia reuerti atque coerceri debeat.

Iudaei de operibus Dei interrogant.

Principio nouam quaestionem Iudaei proponunt. Cum enim Christum audiuissent dicentem: Opus remini non cibum qui perit, sed cibum illum qui permanet in uitam aeternam, &c. facile intellegunt, magnum quid & insolens abs se requiri, & idcirco aiunt: Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Dicuntur autem opera Dei, quae Deus praecipit, & quae huic probantur, adeoque quae illum nobis proprium reddunt. Et quidem laudem merentur isti, quod cum acriter illos reprehendisset Christus, non tamen ei impudenter ogganniunt, neque odiose illum conuiuantur: quod item amice quosuis quid facere debeant. Interim error insignis sub hac quaestione delitescit, quem operandi & operum uocabula non obscure arguunt. Nam pharisaica legis & suorum operum fiducia decepti, non intellegunt, Deum nobis in filio suo gratiam suam & salutem offerre, quae non aliter quam fide apprehendi possit, neque nostrarum esse uirium, ut eam nostris operibus mereamur. Et quia legis hucusque satisfecisse putant, simul etiam mirum illis uidetur, Christum plus quiddam ab ipsis requirere. Apparet autem in horum exemplo, quales sint, qui zelo quidem salutis ardent, non tamen uerum error est, quod Deum ex suo ingenio aestimantes, illum externo operum splendore mouent, & proinde horum meritis salutem acquiri arbitrantur. Ideo solis externis intenti, praedicationem gratiae Dei & meritum Iesu Christi aut omnino negligunt, aut certe non magni faciunt. Est haec fons superstitionum omnium, quorquor unquam inter homines enatae sunt. Hinc philosophorum disputationes de uirtute, & de libero hominis arbitrio, de quo uirtutum meritis, sacrificia item omnis generis & solennia festa, quibus aut scelera commissa expiari, aut Dei iram aueriri, aut fauorem eiusdem acquiri putauerunt. Hinc Iudaeorum errores exorti sunt, quibus excacati, Deo legem adhibuerunt, ut ex ea suam iustitiam stabilirent contra Christum, cum ex illa inbeuerent sibi naturae corruptionem cum suis fructibus agnoscere, & eiusdem manu ductione ad Christum contendere deberent. Hac ipsa persuasio Turcas quoque demerit, & crucis Christi hostes facit, in qua sola uerum salutis inuenitur. Et inter Christianos ex hoc fonte Papatus totus manauit, qui in uariis peregrinationibus, uotis monasticis, ceremonijs frigidissimis, & humanarum traditionum obseruantijs

tionis, deniq; in exequijs & sacris funebribus & igne purgatorio salutem querere docet, quam nobis Deus ex gratia in filio suo Iesu Christo offert. Et tanta est huius persuasionis efficacia, ut gratia Dei inimicos reddat, qui huius predicationem, quasi bonis operibus inimicam, odio & detestatione prosequuntur. Videtur hoc multis mirum, quenquam scilicet adeo stupidum esse & recedem, ut labore & impensis magnis salutem querere malis, quam ex gratia oblatam per fidem amplecti. At mirum non est, si cogitemus, homines ex innata philantia suis commenciis plus quam Dei preceptis delectari: & externa hac, quantumvis laboriosa videantur, facilius prestari, quam fidem in Christum & que ex hac enascitur totius hominis regenerationem. Hac enim omnes hominis vires longè superant, ut alibi à nobis dictum est. Discamus ergo animos nostros ad Euangelij predicationem rectè accommodare. Quod tunc fiet, si à nostri cognitione initio factò, vires nostras cum lege conferamus. Ita enim mox cum Paulo fatebimur, nos ab innata corruptione superari, ut legem prestare nullo modo possimus: adhuc peccatorum nostrorum multitudine & atrocitate territis, ad thronum gratia per Christum confugiemus.

Porò Christum audiamus, qui rursus amice respondet, & dissimulato ipsorum errore, simpliciter docet quid faciant, si Deo placere velint. Dicit enim: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit. Fidem ergo requirit, & hanc opus dicit per Mimesim (qua in vulgari sermone frequenter vimur, si quando ineptis questionibus vel objectionibus oportet respondere) ut illorū questionis se accommodet, & erroneam ipsorum sententiam efficacius confutet. Quasi diceret: Queritis que nam sint opera illa, quibus Deus placari & salus acquiri potest. Causa questionis est, quòd externis intenti, veram salutis rationem ignoratis. Dicam ergo quod res est: Si Deo probari, & in hoc vitam æternam consequi vultis, non aliquo opere externo, sed fide opus erit, qua me amplectamini, quem ille in mundum misit, ut meo merito genus humanum ex morte in vitam asseram. Vbi diligenter obseruari debet, responsonem hanc illorum questionis de operibus opponi. Quia enim nulla legalium operum mentione facta, solam fidem præcipit, euidenter docet, in salutis negotio fidem solam sufficere, & hanc gloriam nullis operibus, quantumvis splendidis aut etiam bonis, tribui debere. Consentunt huic doctrina omnes scripturae. De Abrahamo certè Moses scribit, illum Deo credidisse, & fidem hanc illi in iustitiam fuisse imputatam. Et ne quis aliquam huius laudis partem Circumcisioni tribueret, pulchre obseruauit Paulus, hanc postea demum securam fuisse, cum per fidem iam antea esset iustificatus. Rom. 4. Moses item, cum omnia legis præcepta tradidisset, ad magnum illum prophetam, Iesum Christum, Israelitas remittit, quem audire & amplecti debeant. Et in Psalmis pij precantur, ne cum ipsis Deus in iudicium ingrediatur, sed suæ bonitatis memor peccata illis clementer condonet. Agnouerunt ergo, nullas sibi vires esse, quibus legi satisfaciant, aut peccata sua expient: & in sola Dei misericordia salutis fiduciam repositam habuerunt, cuius mediatorum esse sciebant promissum illud semen, de quo tam multa in Mose & prophetis traduntur. Omittit nunc quæ Apostoli docuerunt, quia de illis dicendi occasio passim occurrit. Quam rem autem ista dicantur, mox patebit, si opera nostra cum fide conferas, & vtriusq; rationem probe examines. Quoad opera enim, boni nihil ex nobis ipsis possumus, imò ne ad cogitandum quidem sumus idonei: sed Deus est, qui in nobis operatur & velle & facere. Esi ergo opera aliqua bona in nobis reperiantur, illa tamen non nostra sunt, et proinde nihil per ea nobis mereri possumus. Deinde operibus bonis, que in nobis spiritus Dei operatur, semper ex nostra corruptione aliquid vitij adhaeret, & idcirco consistere non possunt, si ad diuinæ iustitiæ regulam examinentur. Præterea qualiacumq; sint opera nostra, non tamen medium illud vel organum sunt, quo Christus apprehendi potest, in quo vno salus habetur. Vana ergo est, quæcumque in operum meritis collocatur salutis fiducia. Quoad fidem verò, primum hæc veram Christi cognitionem tradit, quæ sine illa non potest aliqua esse. Deinde in eodem salutis fiduciam collocat, & ita eum apprehendit, qui vnicus nostra salutis auctor est. Adhuc totos nos Christo vendicat, et huic in suos spiritus sui capaces reddit, qui ad omne opus bonum idoneos facit. Adde his, quòd cum in vno Christo Deus nobis reconciliatus sit, nihil ipsi probari potest, quòd non illius merito commendatur, cuius nos participes facit sola fides. Postremò non alia re magis quam fide Deus colitur. Per hanc enim ipsi veritatis, bonitatis, iustitiæ, misericordie testimonium deserimus: quæ omnia ipsi negant, quicumq; Christum & in hoc nobis obla-

Opus Dei fides
in Christum.

tam salutem non recipiunt. Ita verò confutantur quæcumque homines in salutis negotio conentur absq; fide in Christum. Nam Paulo teste, peccatum est quicquid non ex fide est, & impossibile est quinquam absq; fide ad Deum accedere. Rom. 14. Hebr. 11.

Iudei signū peccant, & patres allegant.

Sed ad Iudeos revertamur, qui ubi audiunt Christum plus quiddam exigere, quam vulgare prophetarum soleat: Nimirum ut salutis fiduciam in se vno collocent: iam tergiversari incipiunt, doctrinam hanc signis confirmari petunt. Quod ergo signum facis (inquunt) ut videamus, & credamus tibi? quid operaris? Videntur hæc non sine stomacho dicta esse, quem illis movit Christus, quia operum fiduciam damnauerat. Ne quid tamen temere loqui videantur, patres allegant, & scripturas illorum exemplum amplificanc. Dicunt enim: Patres nostri comederunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem cæli dedit eis ad edendum. Ita verò dicere videntur: Patris tu, & patris patris ritibus, quos à Mose maiores nostri acceperunt, salutis fiduciam omnem in te vno collocemus. Id verò nobis non immerito graue & durum censetur. Nec enim temere factum est, quod maiores nostri Mosem secuti sunt, & nos quoq; illius discipuli hucusq; fuimus. Ille enim totis annis quadraginta illos in deserto aluit, neque cibum dedit vulgarem, sed manna, quem diuinus Pater panem cæli nominat. Num igitur Mose relicto te sequemur, qui nihil huius fecisti: sed semel modo exceptos gratuito conuiuio, nunc ad te redeuntes durius excipis, & verbis inanibus pacis? Alter ergo res tuas influitas oportet, si nos tibi credere velis, quod à Deo patre redemptor missus sis. Ita verò egregie seipfos produunt, quod non alio quam ventris & gula studio religionis zelum proficiantur. Cum enim infinitis alijs signis vocationem suam Moyses probauisset, illi tamen omnibus præteritis hoc vnum allegant, quod ipsorum gulostati seruebat. Similiter cum Christus multa fecisset hætenus, quæ non nisi diuina virtute fieri poterant, & quæ (ut Nicodemus rectè obseruauit) illum à Deo missum esse testabantur: omnibus tamen contemptis, ignauum otium & gratias epulas sibi quotidie exhiberi cupiunt. Vides hic carnis ingenium, quæ in religione (ut supra diximus) sua modo querit. Potest hæc inuidia prauos suos affectus egregie dissimulare: at vitæ gignit & paulò seuerius accusatur, mox sese prodit. Et primò quidem in dubium vocat doctrinam, quam paulò ante probabat: cumque non aliter eam cauillari possit, signa querit, quibus ut olim confirmetur. Deinde patrum exemplo sese ruetur, à quo discedere plerisque nefas putatur. Patrum scripturas quoque in medium adducit, sed truncatas, & ea dumtaxat ex illis decerpit, quæ corruptis affectibus arrident: quod istos in presenti fecisse constat. Si enim Psalmum 78. ex quo illud manna encomium desumpserunt, propius inspexissent, mox vidissent, se non alio loco scripturæ magis damnari, adeoque se maiorum suorum simillimos esse, quorum mores illic spiritus sanctus grauissimè accusat, & posteros ab illorum imitatione debortatur. Fium huius generis multa querit. Prædicatur eadem verbi doctrina, quam olim propheta & Apostoli tradiderunt. Confirmatur ea signis & exemplis pluribus, quæ in huius hostes sunt. Sed quasi nihil horum fiat, plerique eam in dubium vocant, & signa nescio quæ alia requirunt. Et ne quid proteruius facere putentur, patres suos subinde in ore habent, & scripturas improbe detoris sua commenta defendunt. Præter ergo vetera exempla obseruare, quæ hoc mundi ingenium esse docent, ne ista hominum improborum proteruia offendamur.

Christus à Mose Iudeos ad se reuocat.

Quid verò Christus? Adhuc quidem amice, sed tamè grauiter responderet. Nam ut in animum hæc confidentiam retundat, quæ efferebantur, docet illos frustra in Mose id quærere, quod ille non habet, neq; prestare possit. Sic autem ait: Amen amen dico vobis, nō Moyses dedit vobis panem illum cæli, sed pater meus dat vobis panem illum cæli verum. Panis enim Dei hic est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Primùm asseueratione vitur, quia difficile est eos ab instituto reuocare, qui veteres errores semel imbiberunt, maxime, si patrum auctoritate illi confirmantur. Deinde duplici collatione eos conuincit, cuius altera parte Mosem & Deum, altera verò manna & verum panem cælestem inter se confert, ut ostendat illos frustra de patribus & manna disputare, cum ipse cælestis longe excellentiorem polliceatur. Argumentum verò ex definitione ducit eiusmodi: Panis Dei hic cælestis est, qui à patre cælestis datur, ut vitam det mundo, id est, omnibus cuiuscumq; loci aut gentis sint, qui illum vera fide recipiunt. Atqui manna nihil horum habuit, quia non ex cælo, sed nubibus descendit, nec toti mundo, sed patribus modo alimentum præbuit, idque non ad vitam æternam, sed mor-

sed mortalem hanc, quam plerique illorum infeliciter finierunt. Ergo manna non est verus ille panis, de quo nunc agimus. Neque hic quenquam moueat, quod Paulus manna escam vel cibum spiritua- lem vocat. 1. Cor. 10. Sic enim vocat propter typum Christi, quem gerebat: cum interim quoad suam essentiam, cibus esset carnalis, qui absque fide sumptus animarum saluti nihil conferebat.

Est autem locus hic diligenti consideratione dignissimus. Quia enim Christus se panem illum celi verum esse testatur, qui dat vitam mundo, recte hinc colligimus, mundum totum morti obnoxium, imò mortuū fuisse: nimirum per delicta, ut Paulus exponit. Vitam vero in Christo nobis offert Deus, neque illius alius uspiam traditur, in quo illa contingat. Vita igitur caret & adhuc in morte detinentur, quicunque Christo nondum uniti sunt aut insiti per fidem. Neque habent idem, quod sua incredulitati praeceat. Quia enim è caelo descendit Dei filius, ut panis ille fieret, nosque pasceret ad vitam aeternam, venia nulla digni sunt, quicunque illum superstitiose aut improbe fastidiunt. Frustra quoque illi vitam hinc inde querunt, quam prope se habent, & quae ex gratia omnibus Deus offert. Docet praeterea locus hic, quid de ministris & externis omnibus iudicari debeat. Fuit Moses fidelis seruus in domo Domini. Fuerunt item sacra, quae per illum Deus instituit, typi rerum futurarum atque caelestium, imò quoad significationem & usum, eadem fuerunt cum nostris, quemadmodum Paulus in loco supra citato admonet. Attamen nec ipse Moses panem vitam verum dare potuit, neque manna illis profuit, qui illo absque fide vescabantur: quod ipsum de circumcisione, de arca foederis, de sacrificijs, & de toto illo cultu Levitico dici potest, sicuti prophetarum sermones non vno loco testantur, in quibus Deus haec omnia rejicit. Distinguanus ergo inter ministros & Deum, inter signa item & res signatas. Sunt quidem ministri dispensatores mysteriorum Dei: sed idem saluos facere non possunt, neque fructiferum erit illorum ministerium, nisi Deus incrementum dederit. 1. Cor. 4. & 3. Sic sacramenta quidem inania non sunt, sed verissima promissionum Dei & beneficiorum in Christo exhibiturū signa sunt eadem tamē non prosunt ijs ad vitam, qui illis sine fide utuntur. Quia illi Christo carent, qui non alia ratione, quam per fidem recipitur. Confutantur ergo simul, qui hodie in Cena ipsum Christum ab indignis quoque manducari contendunt. Atqui Moses indignis nihil praeter exter- num manna conferre potuit: multo minus igitur nos qui illo sumus longè inferiores. Vel num ipsum Christum mortis aut horem facere volumus, qui se panem vitam esse profiteretur, & qui omnes sibi insi- tot manere postea dicit, qui ipsum manducauerint? Omissa ergo superstitiosa externorum fiducia, ipsum Iesum Christum fide amplectamur, qui solus ad vitam aeternam nos alere poterit. Ipsi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

Christus panis
vita.

Ratio ministe-
rij et sacramen-
torum.

H O M I L I A L I.

Dixerunt ergo ad eum: Domine, da nobis semper panem istum. Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis ille vita: qui venit ad me, non esuriert: & qui credit in me, non sitiet unquam. Sed dixi vobis, quod etiam vidistis me, nec creditis. Quicquid dat mihi pater, ad me ueniet: & eum qui venit ad me, non eicio foras. Quia descendi è caelo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Haec autem est uoluntas eius qui misit me, patris, ut quicquid mihi dederit, non perdam ex eo, sed suscitem illud in nouissimo die. Haec, inquam, est uoluntas eius qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam aeternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die.

Simplex quidem & explicatus facilis est nostrae salutis ratio, hominum verò curiositate & impro- bitate sic, ut questionibus absurdis & obscuris intricetur: dum aut carnalia multi querunt sub il- lino praetextu, aut odiose in alium sensum detorqueant, quae perspicue & simpliciter dicuntur. Exem- plum huius euidentis in praesenti tractatione habemus. Cum enim Christus Iesus populum Iudaicum, qui ventris studio ipsum sequebatur, hortatus esset, ut cibum caelestem & nunquam periturū que- rant, ut hoc illos potituros dixisset, si ipsum fide vera amplectantur: mox illi patres obijciunt, qui Mo-

sem secuti manna celitus acceperint. Qua obiectione ut se adhuc gula deditos esse produnt, ita simul euincere conantur, eam religionem ad salutem consequendam sufficere, quam per manus ministrorum suorum à Moysae acceptam hucusque sint secuti. Respondit ad hoc Christus, & discretè docuit, se de alio cibo excellentiori loqui, quem nemo hominum dare possit, sed qui celitus veniat, & vitam omnibus conferat, qui illum fide recipiunt. At ne sic quidem illi quiescunt, sed nouis obiectionibus occasiones præbent Christo clarius adhuc de isto mysterio disputandi, sicuti hoc loco & deinceps audiemus.

Iudei Christum panem uitæ promittentem derident.

Respondent enim Christo: Domine, da nobis semper panem istum. Id verò per Ieroniam ab illis dictum esse, ex sequentibus patet, ubi illos murmurasse & turpiter defecisse audiemus. Idem ergo dicunt, quod Samaritana, quæ Christo aquam uitæ pollicenti respondebat per ludibrium: Da mihi aquam istam, ut non sitiam, neque veniam huc ad hauriendum. Ita isti, Da nobis (aiunt) panem istum semper, ne scilicet nostro labore & impensis victum nobis parare cogamur. At quia hoc ab ipso præstari non posse putant, illius promissionem ista petitione derident. Et Samaritide peiores sunt, quia Domino reprehensi & admoniti, non tamen illi cedunt, sed in sua improbitate contumaciter pergunt. Nos autem horum exemplo docemur, quales tandem fiant, qui Christum ex carnis affectibus sequuntur. Videntur inuitò bene affecti esse, & salutis negotium serio agere. At ubi doctrinam euangelij præuis desiderijs minimè conuenire sentiunt, illusores fiunt, & Christi præcepta simul ac promissiones scurriliter rident. Talem olim Iulianum fuisse constat, qui cum simulato religione Christianæ studio ad imperium venisset, totus in hoc fuit, ut Christianam fidem, quam armis frustra expugnari videbat, uasfris & scurrilibus præceptorum Christi expositionibus, vel potius impie detractionibus, omnium ludibrio exponeret. Si qui enim iniurias passi apud illum querebantur, illos hoc contra Christi leges facere respondebat, qui dixisset: Ne resistatis malo: sed si quis te percutierit in dextram tuam maxillam, obuertere ei & alteram: & si quis te uelit in ius trahere, & palli tuum auferre, permittit illi & tunicam, &c. Imitantur hunc hodie magistratus quidam, qui quos defendere debebant, sub uoluntate Christianæ prætextu turpiter deserunt. Qui item charitatis lege abutuntur, ne cui quod debent persoluant, ab alijs verò præter ius & aequum queuis exigunt. Proximè tamen ad Capernaum accedunt, qui ubi promissiones Christi de gratia Dei, de pace, de uita æterna audiunt, mox eas inuicem literam de temporaria felicitate exponunt, & nisi omnia uotis ipsorum respondeant, easdem scurriliter impudenti rident, & ministris in faciem dicunt: Quando tandem promissionem illam Deum nobis exhibebis? Ubi pax illa & felicitas, quam toties polliciti estis? Adhuc cum ludibrium reclamant: Egregius uerò Dei fauor, & egregia pax, quotidianis afflictionibus exerceri, excusari, egere, &c. Egregia uita inter media mortis pericula perpetuò uersari, & mortem quasi secum semper circumferre, &c. Rident isti & cum sibilo reijciunt quæcumque de celis & inferis atque uita æterna dicuntur. Sed ut postea audiemus, sunt hi ferè ex reproborum numero, & olim magno suo malo experientur uera esse, quæ nunc suauiter deridere solent. Quare omisissis illis, ad Christi responsum accedamus, quæ tribus omnino partibus constat.

Christus panis uitæ uerus est.

Prima rem omnè breuiter & dilucidè comprehensam proponit, & quamuis acriter reprehensibile mererentur, à doctrina tamen orditur, ut & per uicacia ipsorum magis appareat, & suo exemplo doceat, cum reprobis quoque, ita agendum esse, ne de calata ueritatis doctrina conuerterentur. Dicit autem: Ego sum panis ille uita: qui uenit ad me, non esuriat: & qui credit in me, non sitiet unquam. Quibus uerbis tria potissimum agit. Primum se panem illum esse fatetur, de quo hactenus dixerat: panem uerum, nimirum uitæ, id est uiuificum, qui à cælo descenderit, ut uitam mundo conferat. Insuper autem perabolæ quam ceperat, non tam quòd ex miraculo quinque panum & prepostero Iudeorum studio disputationis huius occasio enata fuit, quam quòd ea plus quiddam continet, quam si simpliciter de generali usus se uitæ & salutis auctorè dixisset: & eadem mysterium hoc animis nostris fideliter commendat. Simul enim conditionis nostræ nos admonet, quam hic obseruari admodum necesse est. Constat homo corpore & anima: & illud quidem ex terra originem ducit, hanc autem Deus illi inspirauit. Et quia utraq; pars uitam non ex seipsa habet, cibo & alimento aliunde petito sustentetur oportet. Et corpus quidem, quia terrenum est & mortale, cibo etiam terreno atque corruptibili in hac uita conferuatur, quoad Deo uisum fuerit. Anima uerò, quia spiritus est immortalis & incorruptibilis, non alio quam spirituali, immortali & incorruptibili, adeoque diuino cibo, ali atque conferuari potest.

Essis Iesus Christus, verus & aeternus Dei filius, qui de caelo descendens homo factus est, ut nobis
 vni & cibus noster ad vitam aeternam fieri posset. Et quia idem Deus & homo est, toti etiam ho-
 mini, quoad corpus & animam, ad vitam aeternam hoc praestat, quod cibus terrenus soli corpori in hac
 mortali vita praestare solet. Nam ut panis terrenus corpori vires novas sufficit, illud alit, vegetat
 atq; sustentat: Ita Christus animam nostram viribus plus quam humanis instruit, quibus peccato &
 diabolo resistere, ad caelestia aspirare & opera vere diuina operari possit: alit praeterea eandem & con-
 firmat, ne inter pericula huius vitae succumbat, sed aeterna & caelestis vita spe sustentetur. Ad hoc
 corpus quoq; conseruat, ut in terram & puluerem reuersum non tamen pereat aeternum, sed nouissi-
 mo die ad caelestis & aeternae vitae hereditatem resurgat. Et hic quidem panis vitae solus Christus est,
 sicuti ex eius definitione, quam nuper audiimus, & quam postea repetet, euidentissimo argumento
 colligi potest. Nam panis vita est, qui de caelo descendit, ut det vitam mundo. Solus autem Chri-
 stus de caelo descendit, ut nobis vitae auctor esset. Ergo solus hic panis vita est. Est hoc inter nostra
 fidei principia non postremum, de quo nos seruo cogitare decet, quoties panem terrenum sumimus, ut
 eo corpora nostra reficiantur. Et qui mysterium hoc qua decet religione expendunt, ijs non mirum vi-
 detur, Christum figuratis & parabolicis locutionibus vti voluisse: sed potius bonitatem eius exoscu-
 labuntur, qua se ad nostri captus imbecillitatem demisit, & de salute nostra cogitandi occasionem
 praebuit, quae quorundam in oculos nostros incurrit, nosq; ad horum considerationem excitat.

Secundo quia cibus non prodest, nisi manducatus nobis quasi vniatur, rationem & modum tra-
 dit, quo panis huius caelestis participes reddamur. Qui venit ad me (inquit) non esuriet, & qui credit
 in me, non sitiet vquam. Duo dicit, quae hic fieri oportet. Primum est, ut ad ipsum veniamus. Sic
 apud Mattheum clamat: Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Et infra Cap. 7: Si quis sitit, ve-
 niat ad me & bibat. Non autem de eo loquitur, ut pedibus iter ingressi corpore ad ipsum contenda-
 mus. Ita enim ad ipsum conueniant isti, quibus cum hic agit, & quos nihil ex eo fructus percepisse,
 historia huius exitus docebit. Ad eum vero modum nos illum accedere non possumus, cum corpus suum
 ex terris in caelum subduxerit, & alibi prohibeat illis fidem habere, qui ipsum certis in locis mon-
 strare audent. Similiter neg, de externa fidei professione hoc debet intelligi qua multi (ut apud pro-
 phetam ait) ore & labijs ipsi appropinquant, quos tamen ille non agnoscit, eo quod corde procul ab
 illo absint. Ergo de animi voluntate & desiderio, quo ad Christum percipiendum ferimur atq; aspira-
 mus, hoc exponi debet. Oritur hoc ex salutis cupiditate, quam (ut parabola proposita ipsi quoq; insi-
 stamus) anima famem & sitim dicere possumus: & qua in salutis negotio quam maxime opus est.
 Quemadmodum enim cibus & potus corporis ijs modo salubris est, quorum appetitus fame & siti
 naturali prius ad ea percipienda acuitur, eadem vero nauseabundis vehementer nocent: Ita Chri-
 stum Iesum nulli recte & salutariter apprehendunt, nisi quorum animos spiritualis illa & sancta fa-
 mes atq; sitis, id est seruum aeternae salutis desiderium accendit. Hi enim soli in fidei & religionis causa
 seruo agunt, cum reliqui vel omnino illius mentionem nauseabundi fastidiant, vel ut delicatuli & vo-
 luptuarij solent, in ea nouas delicias quaerunt, & omnia ad carnis suae libidinem accommodant. Inflam-
 mantur autem saluari hac fame & siti, qui peccata sua vere agnoscunt, & suae simul infirmitatis sibi
 conscijsse Christi merito opus habere intelligunt in quo solum Deum nobis reconciliari vident. Prodest
 ergo legis speculum frequenter intueri, & ad huius regulam mores nostros, imo etiam vires nostras
 examinare: & mox nos miseros & morte dignos esse sentiemus. Inde vero ad euangelij promissiones
 accedamus, & Christum audiamus, qui laborantes, esurientes & sitientes ad se vocat, sicq; confestim
 eius assequendi desiderio totis animis accendemur. Quia vero istud ad salutem non sufficit, alterum
 ad hoc requirit Christus, ut nimirum in ipsum credamus. Opus hic primum historica eius cognitione,
 ut ex animo & vere tale esse sciamus atq; credamus, quale scriptura proponit: Verum scilicet Dei
 filium & patri coaeternum, qui secundum promissiones ex aeterno patris consilio homo factus, propter
 nos mortem subierit, ut peccata nostra expiaret, resuscitatus autem mortis imperium dissoluerit, ascen-
 sione sua caelos nobis patefecerit, & ibi nunc cum patre regnet Rex & Sacerdos noster aeternus, qui
 nouissimo die in nubibus caeli venturus sit ad iudicium, ut suos quidem anima & corpore in beata im-
 mortalitatis consortium recipiat, impios autem ad inferos deerrudat, ubi aeternis cruciatibus cum dia-
 bolo multentur. Accedat huic cognitioni & fidei historica: certa animi fiducia, qua nobis talem esse

Quomodo
 Christus panis
 vitae manducetur

credamus, & proinde salutis spem omnem in ipso vno & solo collochemus. Hec illa fides est, quam scriptura passim commendat, & hac eadem vnica est ratio, qua Christus editur & bibitur, id est qua hic apprehenditur, vt nobis salutaris fiat, nosq; ad vitam eternam pascat & alat. Vnde D. Augustinus recte dicebat: Vt quid paras dentes & ventrem? crede, & manducasti. Confutatur itaq; hoc loco, qui de carnali Christi presentia in Cena, & eiusde manducatione, qua ore & dentibus fiat, hodie rixantur: & Nicolai Papae Canonem probant, in quo Berengarius fateri coactus fuit, eorumque Christi non in sacramento solum, sed sensualiter & in veritate, manibus sacerdotu tractari & frangi, dentibusq; fidelium atteri. Quod quam crasse & impie dicatur, Canonis illius interpres vidit, cuius haec verba sunt: Nisi sane intelligas verba Berengarij, in maiorem incidis haeresim, quam ipse habuit. At inter euangelicæ doctrinæ instauratores reperti sunt, qui contendendi libidine abrepti, caput sunt glossam hanc (vii vocant) damnare, & Canonis verba simpliciter & absolute trueri. Clamant illi, nos perperam facere, qui huius loci disputatione ad Cenam transferamus, cum nulla huiusmodi mentio fiat, imò ne instituta quidem fuerit Cena, cum haec dicerentur. Quod vt libenter fatemur, illi nunquam negare poterunt, hoc Cap. de Christo vero cibo vita & eius manducatione ex professo disputari. Quia ergo de eadem nobis contentio est, non possumus nò ad ipsum Christum respicere, qui nusquam alibi euidentius causam istam tractauit. Neq; negamus, in Cena sacramentale quoque manducatione fieri: sed quia haec non prodesse solet, nisi spiritalis illa accedat, frustra illi pro sacramentali digladiantur, nec video qua ratione excusari possint, qui propter eam charitatis vinculum arumpunt, quo omnes eos constringi oportebat, qui eundem Christum profitentur, & eius corpus atq; sanguinem fide vera percipiunt.

Fructus manducationis Christi

Sed tertium huius sententiae caput videamus, quo fructum manducationis istius vera Christi exponit. Non esuriet (inquit) neq; sitiet vnquam. De pane loquens, sicut quoque per hunc restinguatur. Quo dicto docet, se plenissime nobis sufficere ad omnia, quae nostrae salutis seruiunt, adeo, vt qui ipsius fide vera amplexus sit, nihil praeterea requirat siue desideret. Videtur autem ad Isaiae veritatem respicere, qui de Christo liberatore & lata sub hoc piorum conditione loquens, inter alia sic ait: Ad vias pascentur, & in omnibus verticibus eminentioribus erunt pascua eorum: Non esurient, neque sitient, & c. Isa. 49. Impletur hoc primò quoad conscientiam. Quia enim credentes Deum sibi Christo reconciliatum esse norunt, nullis peccati terroribus consternantur, cum illum dicentem audiunt. Ego ego ille ipse sum, qui deleo transgressiones tuas, idque propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Item: Si peccata vestra fuerint vt coccus, niue reddentur albiora: si rubeani instat purpura, vt natia lana fient. Isa. 43. & c. His & similibus promissionibus confirmati, cum Paulo dicunt: Quis in tentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat, quis ille qui condemnet? Christus est, qui mortuus est, qui & suscitatus est, qui etià est ad dextram Dei, qui & intercedit pro nobis, & c. Deinde in aduersis quoque, haec Christi virtus sese exeret. Nec enim afflictionibus ullis succumbere possunt, qui Deum sibi propitium esse, & proinde non ab illo irato, sed salutis ipsorum cupidissimo illas immitti sciunt. Rursum ergo cum Apostolo aiunt: Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem etiam fide habuimus aditum in gratiam hanc, in qua stamus, & gloriamur sub spe gloriae Dei. Neq; id solum, sed etiam gloriamur in afflictionibus, scientes quòd afflictio patientiam operetur, patientia verò experientiam, experientia autem spem: porrò spes non pudefacit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, & c. Et rursum: Quis nos separabit à dilectione Christi? Num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Imò in his omnibus plus quam victores sumus per eum, qui dilexit nos, & c. Recte ergo dicit Christus, quod qui ad ipsum veniunt & in ipsum credunt, neq; sitiant amplius, neq; esuriant. Nam etsi ad caelestem vitam aspirant, & dissolui cupiunt, vt sint cum Christo, nulla tamen conscientia carnificina exagitantur, quae illos salute hinc inde querere cogat: sed vno Christo contenti sunt, in quo plenum & inexhaustum gratiae Dei & salutis fontem sibi apertum esse sciunt. Miseri ergo & infelices sunt, qui hoc relicto cisternas pertusas & artes fodiunt, & magnis impensis atq; laboribus ea querunt, quae nec famem animarum neq; sitim sedare possunt. Fit hoc vulgo hodie inter Christiani nominis professores, vt non minus illis cõueniat, quod de Iudeis olim querebatur Deus, qui ipso relicto ad falsos Deos & inanes superstitiones cõuertebantur.

redantur. Isa. 55. Item. 2. Et tolerabilis videri poterat istorum cecitas, nisi multi eorum eod usque
progrederentur, ut plures alios eadem facere cogant, & inuitos a Christo ad inanes fœdasq̄ supersti-
tiones abducant.

Transiamus nunc ad secundam huius loci partem, qua Iudeorum incredulitatem & insupera Iudeorum per-
bilem in respuenda salute contumaciam accusat & corripit. Sic verò ait: Sed dixi vobis, quod etiam tinacia accu-
ridistis me, nec creditis. Sensus verborum hic est: Quid frustra laboro in vobis instituendis? Atqui sator.
satis novi vos incurabiles esse, & iam pridem prædixi, vos quamvis me videatis, non tamen creditu-
ros esse. At Christum vidisse dicuntur, quia signa per illum edita viderat, in quibus divina eius vir-
tutis palam elucebat, & quorum consideratio ipsos coegerat, ut & Messiam esse profiterentur, & re-
gem creare vellent. Erat ergo voluntaria & incurabilis indurationis argumentum, quòd nunc veri-
tatis officio fungentem & vitam ipsi tam liberaliter offerentē scurriliter rejiciebant. Prædixe-
rat hoc fore Christum olim per prophetas, maximè per Isaiam qui Cap. 6. voluntariè hanc Iudæi
populi excacationem, in visione sibi reuelatam prolixè describit. Et eodem perinent, quæcunque
apud prophetas de Iudæorū repudio & gentium vocatione leguntur. Idem Ioannes Baptista monue-
rat, quando Deum ex lapidibus filios Abrahami excitaturum dixit, securum verò iam nunc ad ra-
dicem arboris positam esse, qua ipsi excidantur, qui steriles & infrugiferi esse pergant. Quin ipsum
Christum nuper illis dixisse audiuimus: Ego veni in nomine patris mei, & non recipitis me: si alius
venierit nomine suo, illum recipietis. Hæc & alia huius generis nunc illis in mentē reuocat, & hanc
contumaciam exprobrat, quia hæc præcipuè obstat, quòd minus apud nos proficiat euangelij doctrina
qua salus & vita nobis annuntiatur. Deinde ideo quoque eam frequentius accusari & argui opus
est, ne quis doctrinæ vitio hoc fieri arbitretur, quòd pauciores ad Christiū accedunt. Idem enim de no-
uissimi temporis hominibus similiter prædictū est, quòd hic Iudæis Dominus obiicit. Isaias certè de
voto Christi et redemptionis nostræ negotio variaturus, ab hac querela orditur, quòd pauci futuri
sunt, qui huic fidem adhibeant. Quis (inquit) credidit auditioni, id est prædicationi nostræ, quam ex
spiritus revelatione didicimus? & brachium Domini cui reuelatum est? Et in euangelio Christus
nouissimi seculi securum doctrinæ et omnium admonitionum contemptum tribuit, & fidem in ter-
ram fore restatur. Vbi simul probè tenendum est, hoc omne hominum vitio fieri, & hos sibi ipsi
sui exitij auctores esse. Nam reuelat illis regni sui mysteria Deus, & ea perspicuitate euangelium
ipsum prædicatur, ut (quod de Galatis suis Apostolus dicebat) Christiū omnes ante oculos suos cru-
cifixum intueri possint. At quia naturali corruptione omnes infecti sunt, plerique nec verbi prædica-
tionem admittunt, nec spiritus sancti suggestionibus cedunt, sed carnis suæ desideria sectantur, quæ
ipsum a salutis via transuersos abripiunt. Itaq̄ semper ratum manet, & omnium nationum homini-
bus accommodari potest, quòd Israelitis per Hoseam dicit Dominus: Ex te Israel perditio tua, sa-
lus autem tua ex me est.

At simul hic meminerimus, eam demum perniciosissimam & deploratam esse contumaciã, qua Contumacia
indurati ea etia credere nolimus, qua in oculos & sensus nostros incurrit, neq̄ vlla honesta aut sal- deplorata ar-
tem probabili ratione negari possunt. Fit hoc in religione frequenter, & Iudeorum istorum hodie si- gumentum.
millimi sunt, qui cum Christi nomē profiteantur, & huius seruos apostolos atq̄ martyres magnificè
predicent, simul tamen fidem Christi & apostolorum doctrinam ferrè nolunt, & huius sectatores ho-
stilius persequuntur. Qui quam procul absint à peccato in spiritu sanctum, ipsi viderint. Illud certè
negari non potest, illos proprio ore seipsos damnare, quoties Christi nomen iactant, & pro Diuorum
honore & cultu aduersus nos odiosissime contendunt. Si enim Christum agnoscunt Dei filium esse,
qui nobis a patre redemptor & mediator cõstitutus sit, cur non illo contenti sunt qui omnes laboran-
tes ad se salum inuitat, & cuius verba sunt: Ego sum via, veritas & vita: nemo venit ad patrem nisi
per me: si tantum faciunt Diuos, cur eam doctrinam & fidem persequuntur, quam illi prædicarunt,
& sanguinis sui testimonio confirmarunt? Cur illis nouos quotidie socios adijciunt, quos propter eius-
dem fidei confessionem non minori crudelitate occidunt, quam olim Romani Imperatores, Vandali
item & reliqui ecclesie veteris hostes fecerunt? Sequuntur hos proximo gradu, qui cum quotidie vi-
deant prouidentie & iustitie atq̄ bonitatis Dei exempla, quæ sepe inuitis quoq̄ aliquam veritatis
confessionem extorquent: nihilominus tamen ubi in cupiditatibus suis incaluerunt, hæc omnia in du-

bium vocant, imò non obscure negant, & aduersus Deum indignis planè modis murmurant. Adhibis, qui cum non modò in aliorum hominum exemplis discant, verumetiam in semetipsis non sine dolore experiantur, quàm seua & noxia peccati pestis sit, quanta omnis generis malorum seges ex caritate studio, ex ebrietate & intemperantia, ex stupris & vagis libidinibus proueniat: pergit tamen in his pœnitere nescij, & insuper fidos atq; amicos monitores odijs implacabilibus exercent. Vident isti omnes & sentiunt quid fieri vel caueri debeat, non tamen credunt: imò licet inter dñi conscientia testimonio conuicti credant, & quod verū est fateantur, incurabiles tamen manent, & ex eo laudem venantur, si nec ministrorum fids monitionibus cedat, neq; magistratū legibus obtemperent, sed res omnes pro sua libidine instaurant. Licet illis aduersus Deum pugnare, sed illius iustitiam & potentiam vincere nunquam poterunt, qui vbi mensuram iniquitatis suae impleuerunt, sui iudicij regem in illos profert, & sepe infernalibus furijs eos exagitari patitur, vt horrenda iustitia ipsorum exempla fiant, qui gratia & gloria vasa esse noluerunt.

Respondet obiectionibus quæ ex hominum incredulitate enascuntur.

Sequitur tertia huius loci pars, qua per Anthyphoram cogitationibus occurrit, quæ multibus repunt, quando incurabilem hanc mundi contumaciam vident. Equidem tunc nonnulli dicere poterant: Si qui Messiam viderunt & adhuc vident, non credunt, quid fiet de alijs, quibus illum nec certam videre neq; audire datur? Vnde ergo suam ecclesiam ille colliget? Vel num Iudæorum incredulitas Dei promissiones irrisas faciet, & promissum illud Messia regnum remorabitur? Occurrit hac & alia huius generis hodie frequenter ijs, qui adhuc infirmiores sunt, & ijde sepe in afflicta uillatores incidunt, qui argumentum hoc mirifice amplificare possunt, vt Christi regnum extaret & multorum fidem labefactent. Addunt his nonnulli: Cur ista fieri patitur Christus? Cur non iustos quoq; credere cogit, cum ipsi omnis potestas data sit in caelo & in terra, idemq; nouas mentes regere & hominum voluntates pro suo arbitrio mutare possit? Caterum his omnibus respondet Dominus, sic dicens: Quicquid dat mihi pater, ad me veniet: & eum qui venit ad me, non eijcio foras. Quis diceret: Etsi vos in vestra contumacia, vt dignum est, pereatis, nihil tamen regno meo decederet, etiam necesse est, vt vel vos vel alios quoscunq; violenter cogam. Iam olim enim priusquàm mundus hic conderetur, eos prædestinauit & elegit pater, quos mihi daret, & quos vbi rēpsit est adducet, vt voluntarij ad me accedant & iugum meum sponte in se suscipiant. Et hos ego omnes recipiam benignè, nec modò recipiam, verumetiam fideliter seruabo, vt nec ipse eos foras eijciam, nec alia astutia vel temeritate mihi patiar eripi. Vtq; firmior ac certior apud nos esset huius promissionis veritas, causam suæ ratione subiicit, qua illam confirmat: Quia descendit de caelo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Quæ verba non curiose diuexanda sunt, quasi quod salutis nostræ negotium, alia patris, alia filij voluntas sit. Nam humano more loquitur, vt se huius fidei legatum esse ostendat, qui non aliud spectet, quàm vt sibi commissum munus dignè exequatur: adeoq; non aliam sibi voluntatem esse, quàm quæ patris sit, & nihil aliud querere, quàm vt ea suam effectum habeat. Et mox voluntatem hanc prolixè exponit, sic dicens: Hæc autem est voluntas eius, qui misit me patris, vt quicquid mihi dederit, non perdam ex eo, sed suscipiam illud in nouissimo die. Et ne dubium sit, de quibus loquatur & ad quos promissio ista pertineat, per expositionem subiicit. Hæc, inquam, est voluntas eius, qui misit me, vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego eū suscitabo in nouissimo die. In eum finem verò hæc dicit, vt omnes intelligant, nunquam defuturos qui ad ipsum per fidem accedant, neq; se defuturum suo officio, quò minus tam in hoc quàm in futuro seculo eos seruet, qui ad ipsum accesserint. Estq; locus hic multa cōsideratione dignissimus, qui multa continet, quibus in fide vera institui & confirmari possumus.

Hominū incredulitas Christi regno nihil derogat.

Primo enim docemur, regno & glorie Domini nostri Iesu Christi nihil decedere, licet maior hominum pars illum reiiciat. Habet enim Deus electos suos vbiq; terrarum, & in quouis hominū genere: quos cum ipsi videtur trahit, & præter omnem expectationē in ijs locis ecclesias constituit, vt nonnulli esse putabantur, qui ipsum reciperent. Viderunt hoc, & quidem cum dolore maximo, Iudæi magnates & qui horum partes tuebatur. Nam etsi consilia sua & vires omnes in eum finem dirigebant, vt Christi doctrina in ipsa quasi herba exstingueretur, obstare tamen non potuerunt, quò minus ipsis inuentibus Hierosolymæ ecclesia colligeretur, qua paulò post incredibili successu per totam Iudæam propagata fuit. Quod ipsum inter gentes etiā factum est. Quamuis enim has sub remota arce potestatis

potestate diabolus multis seculis detinisset, & tunc temporis orbem terrarum sub suo imperio haberent Romani, qui veteres superstitiones pertinaciter tueri & nascentem Christi fidem sua auctoritate & armis extinguere conabantur: ubique tamen locorum reperti sunt, qui Apostolos audirent, Evangelio ab ipsis predicato crederent, & posito omni metu cæcus sacros instituerent, & fidem in Christum publicè profiterentur. Neq; hoc plebei modò & nullius iudicij homines fecerunt, sed inter philosophos, proconsules, prætores & alios summe auctoritatis viros reperti sunt, qui relictis superstitionibus Christo accederent: quales in Actis leguntur Cornelius Centurio, Paulus Sergius Cypri proconsul, Publius Melita præses, Dionysius Areopagita & infiniti alij: ut iam de Neronis aulicis nihil dicam, quorum mentionem Paulus facit ad Philippenses, & ijs, qui (ut Ecclesiastica historia docet) sub Imperatoribus crudelissimis fidem Christianam constanter professi sunt. Et huius generis exempla hodie multa vidimus: quorum omnium hic nobis usus sit, ut primum non desperemus de regno Christi & ecclesia, licet hostes undique insurgant: deinde ne putemus regnum illud illi loco vel genti alligatum esse, & nos ipsos inanis spe lætæmus, quasi nobis reiectis ecclesia simul omnis cum vniuersis promissionibus Dei ruitura sit. Potest enim hanc ubiq; terrarum instaurare Christus, & passim inuenire, qui ipsum vera fide recipiant.

Continetur præterea his verbis tota nostra salutis ratio, cuius hec sunt capita. Primò offert nobis Deus in Christo Iesu, in quo nos ab æterno elegit ex mera gratia. Perfecta autem est salus ista, eo quod in Christo perfecte habemus omnia, quæ nobis necessaria sunt. Ipse enim nobis à Deo factus est iustitia, sapientia, sanctificatio & redemptio. Et quia hæc omnia solus habet, in solo etiam illa salus inuenitur, cuius consortes nunquam erunt, qui ad ipsum accedere dedignantur. Deinde, qui nam ad ipsum accedant & salui fiant, indicatur. Hæc nimirum, quos illi pater dedit. Sunt hi, quos priusquam mundus hic conderetur, Deus prædestinauit. Eos enim, ubi tempus est, vocat, ipsi vero vocantem sequuntur, & ipsum fide amplexi iustificantur & ei conformes fiunt. Describit ordinem hunc egregie Paulus ad Romanos octauo hisce verbis: Quos præsciuit, eosdem & prædestinauit conformes fieri imagini filij eius, ut is sit primogenitus inter multos fratres. Quos verò prædestinauit, eos etiam vocauit: & quos vocauit, eos etiam iustificauit: quos autem iustificauit, eos etiam glorificauit. Facit autem ad salutis certitudinem, quod Christus ad se venientes benignè suscipit, sicuti exempla infinita testantur publicanorum, meretricum, phariseorum, qui ad eum accesserunt. Nec recipit modo, sed nihil ex eis perdit. Est enim bonus ille pastor, qui in lata verbi sui pascua oves suas deducit, errantes à via reducit, conscientia terroribus oppressas erigit: tandem vero ubi via finis adest, animas illorum ad se recipit, corpora autem in nouissimo die iisdem restituit, ut tam corpore quam anima regni sui gaudijs fruantur, qui ipsi crediderunt. Est ergo salus nostra certissima & perfectissima. Principium eius est ex voluntate Dei æterna & impermutabili. Mediator autem is, cui omnis potestas data est in celo & in terra. Is quia eiusdem cum patre voluntatis est, sibi ab hoc datos cœni depositum quoddam pretiosissimum fidelissimè custodit. Ad hunc ergo accedamus, & neque diaboli illecebris, neque huius mundi terroribus nos superari patiamur, ut ab eo discedamus, qui solus nobis ad omnia sufficit. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Cõpendium salutis humana.

H O M I L I A L I I.

Murmurabant ergo Iudæi de eo, quia dixerat: Ego sum panis ille, qui è celo descendit. Et dicebant: Nonne hic est Iesus, filius Ioseph, cuius nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit iste: E celo descendit? Respondit ergo Iesus, & dixit eis: Ne murmuratis inter uos. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Est scriptum in prophetis: Et erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergo audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Non quòd patrem uiderit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic uidit patrem,

Dominus & seruator noster, Iesus Christus, fidei veræ & salutis nostræ doctrinam noster
 uiter quidem, sed euidenter & perfecte comprehendit. Primò autem docuit, salutem omnem
 in se vno contineri, qui nobis ex gratia à Deo datus sit, & qui solus animos nostros exariare atque
 quillos reddere possit. Deinde mediū ostendit, quo tam ipse quàm salus in ipso apprehenditur, fides
 quæ & ipsa Dei donum est. Postremò fructum totius negotij exposuit, qui est, quòd & in hac uita
 salutis certi sumus, & olim corporibus quoque nostris ad uitam æternam resurgemus. Sunt hæc
 dei Christianæ principia, quæ animis probe inscribi necesse est: quia ut sine his salus nostra non potest
 consistere, ita ab incredulis perpetuò oppugnantur, qui ea euersa volunt, ut vel superstitione
 stabilire possint, vel incepto uia scelerata cursu pro animi sui libidine progredi. Exemplum
 mali hoc loco proponitur. Cum enim ab ipso Dei filio hæc doctrina proposita esset, ad eò tamen nō
 suasis omnibus quod volebat, ut potius inter auditores murmur & contentio oborta sit, quæ
 abrepti, ipsi contumeliose oggannunt. Quid ergo hodie speremus, quando ab hominibus eadem doctrina
 traditur, qui ut auctoritate plerumque destruantur, ita suis quoque uitijs ferè laborant, quos
 los suspectos & multos exosos reddunt. Sed ut minus offendamur nostri seculi contentionibus, præ
 derit huius loci historiam diligenter inspexisse.

Iudei cōtra do-
 ctrinā Christi
 murmurant.

Principiò murmurant Iudei de eo, quod dixerat, se panē illum esse, qui è cælo descendit. Eius
 hæc quasi paterna huius gentis hereditas (ut Cyrilli uerbis utar) quòd leuissima quauis occasio
 oblata, aduersus Deum atque seruos eius murmurant. Huius autem murmuris causæ sunt
 primò, quòd uentris & gula studio ad illum querendum excitati, de cibo celesti & spiritali dispo-
 rentem audiunt. Non possunt ergo hoc patienter ferre, quòd se ipse frustra uiderent. Deinde
 quemadmodum Messias regnum terrenum & uictorijs atque huius seculi splendore præclarum
 niabant: ita Messiam quoque nudum hominem fore arbitrabantur. Itaque licet quidam ipsam
 Messiam agnoscerent, ipsi tamen hoc nouum & insolens erat, quòd se è cælo descendisse diceret.
 cedit huius, quòd pleriq; de Christo secundum speciem externam iudicabant, ut Nazarethani, de quibus
 Cap. 4. diximus: & proinde intelligere non poterant, quomodo è cælo descendisset, quem ex
 ria natū esse sciebant, & quem à pueritia multi ipsorum nouerant. Ideò in uerba ista contemptus
 na erumpunt: Nōne hic est Iesus, filius Ioseph, cuius nouimus patrem & matrem? Quibus illi
 pudens nimirum arrogantiæ accusant, qui cum talis sit, tamen inter suos gentiles atq; concines
 tam magnifica de semetipso polliceri audeat. Et inter sese murmurant, sicuti ex Christi uerba
 pareat. Licet ergo pleriq; tam corrupto essent iudicio, fuerunt tamen qui rectius senserunt, aut saltem
 modestius de illo loquerentur, quæ causa fuit, ut murmur à primis illis ceptum in contentione
 altercationem abierit.

Vt mundus euan-
 gelij doctrina
 affici soleat

Hoc autem exemplo docemur, ut mundus euangelij prædicatione affici soleat. Proprium
 est, quòd terrenis intentus ea modo quaerit, quæ carni gratia aut incunda sunt. Ut primū
 duntur quæ huius desiderijs non conueniunt, mox reclamation, vel etiam conuictiatur. Exempla
 generis Actorum liber passim exhibet, in quo uidemus ubiq; gentium contentiones & publicæ
 dia exorta esse, ubi Apostoli euangelium prædicare ceperunt. Idem etiam illorum successores
 perti sunt, quibus insuper heretici lites mouerūt, qui à gentiū superstitionibus alieni uideri
 Nemo ergo ceu re noua offendatur, si quid simile hodie fiat: neq; hoc euangelij doctrinæ, sed
 malitiæ feramus acceptum. Dicitur enim signum contradietionis Christus, non quòd dignus sit
 omnes contradicant, aut quòd ipse contentionum materiam & occasionem in istam alicui præstat
 sed quòd ea est mundi corruptio, ut illum ferre non possit. Per hanc ergo sit, ut alij aduersus
 nam eius insurgant, quòd opera sua huius luce nolunt argui. Alij assuetibus prauis occupati, con-
 id contemnunt, quòd illis sentiunt aduersari. Alij ne insipientes & indocti uideantur, pro
 noxio rejiciunt quicquid nō intelligūt. Alij cruce offenduntur, & carnis sapientia decepti
 rant, qui propter religionem periclitari uelint. Itaq; omnes isti murmurant, ubi fide, patientia,
 & diligenti inquisitione, ad hæc precibus ad Deum opus erit. Ad ista ergo nos præparemus, & impu-
 mis cura sit, ne ex externa specie de doctrina euangelij aut huius professoribus iudicemus. Ne enim
 la carnis & mundi iudicio stulta & ridicula uideatur: ita ferè ab ijs recipitur & traditur, quos
 dus pro fatuis & insipientibus contemnere solet. Hinc prætere a consolationem petant Christi
 rati ad

res aduersus corruptum & iniquum de ipsis mundi iudicium. Vt enim Dei filium non agnouerunt Iudaei, quamuis manifesta in ipso elucere diuinitatis indicia: Ita pios quoque & credentes mundus hic pro filijs Dei non agnoscit, etiamsi multa in illis videat, quae eos diuino spiritu donatos esse testantur. Sed tunc nobis succurrat quod Euangelista noster in sua Epistola Cap. 3. scribit: Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei vocemur. Propterea mundus non nouit nos, quia non nouit eum. Charissimi, nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quod erimus: scimus autem quod cum manifestatus fuerit, similes ipsi erimus, &c. Vide item quae habentur in libro Sapientiae Cap. 5.

Sed ad Christum transeamus, qui ad murmur illorum mox responderet, eò quòd illo infirmorum fides uehementer labefactari poterat; & suo exemplo doceret, quid in simili casu debeat fieri. Nam estis patienter ferri debeat contumelia & iniuria quae nobis fit, minime tamen ferendum est, ut eadem infirmos offendat & Dei gloriam obscuret. Arguitur itaque Christi exemplo eorum ignauia, vel perfidia potius, qui sub praetextu Christianae patientiae quaeuis audire et ferre solent, imò indigne ferunt, si qui alij ad impiorum cõitiua respondeant, quibus illi uerae pietatis doctrinam publicè professantur. Non tamen directè ad id responderet Christus, de quo ipsi inter sese contendeant. Frustra enim de aeterna sua generatione ex patre, de conceptione item ex spiritu sancto & toto incarnationis mysterio apud illos disputauisset, qui nihil horum adhuc capere poterant. Omnis ergo his, quae uehementem dedissent rixandi materiam, scandalum remouet, quod ex murmure isto infirmis obijciebatur, & rursus exemplo suo ostendit, unde peti debeat questionum omnium solutio, quae cum capto humanum superent, contentiones gignunt nunquam finiendas, quam diu ex humanae rationis placido de illis pronuntiauerimus. Sunt enim responsonis huius partes tres. Prima omnem huius mysterij cognitionem non aliunde quam ex Deo proficisci docet, qui eam non promiscuè omnibus, sed electis tantummodo conferat. Sic autem ait: Ne murmuretis inter uos: Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ad Christum uenire dicitur, qui seruo salutis desiderio accensi ad illius ueram cognitionem aspirant, & eundem fide amplectuntur, sicq; in ipso seruantur. Exponit autem his uerbis illud, quod de ijs nuper dixerat, quos sibi pater donauerit, & qui certo ad se uenturi sint: & huius causam indicat, quòd nimirum eosdem pater trahat & spiritu illuminet, ut se uerè agnoscant atque amplectantur. Id uerò ad praesentem causam accommodans, docet minime ipsos inter se mutuo murmurare uel altercari debere, quando non mirum sit, si ista non intelligant: haec enim mysteria non humana ratione inuestigari & percipi, sed spiritus illuminatione opus esse, qui solus nos eorum capaces reddere possit. Ita uerò omnem rixandi materiam praecindit, & monet simul, ut omnis inutilibus rixis Deo magistro sese accommodent, & spiritum eius pijs precibus impetrare studeant. Quod ut facilius ipsis persuadeat, priorem promissionem de lata resurrectione ad beatam immortalitatem iam tertio repetit: ut intelligant, se minime passurum esse, ut spe sua frustrentur, quicumq; hoc animo ad ipsum ueniunt.

Hic uerborum scopus, & eorundem simplicissimus sensus est: quem dum multi non obseruant, ad quaestiones curiosas & inutiles delabuntur, quae murmura aduersus Deum & contentiones multo pestilenciores pariunt, quam Capernaitarum istorum fuerint. Alij enim scire cupiunt qui nam electi sint aut reprobi, & in quorum albo seipso censere debeant? Alij Deum quasi in ius uocant, dum imperiose quaerunt, cur hos quidem trahat, illos uerò negligat & in errorum tenebris perire sinat? Sunt item, qui cum opus esse audiunt, ut à patre trahamur, praedicationem euangelij sacramenta, preces & totum ministerium ecclesiae, una cum fidei & pietatis uera exercitijs, reuocant, & homines illis frustra occupari clamant. Sunt haec ab instituto Christi alienissima, & uerò caput nostrum longe excedunt, ita cum impietate coniuncta sunt, & fidei atque salutis nostrae fundamenta uehementissimè labefactant. Omnis ergo illis, rem ipsam inspiciamus, & ea solum consideremus, quae ex Christi uerbis necessarìo colliguntur, & sine quibus non potest certa esse salutis cognitio.

Ubi primò obseruabimus, fidem Dei donum esse, quod is electis suis absque ullo ipsorum merito ex gratia conferre solet. Si enim ad Christum uenire nõ possumus, nisi nos pater trahat: priusquam uerò trahatur, nihil ex nobis ipsis boni habemus: quis non uideat tractum hunc ex gratia fieri, nullo intercedente nostrorum operum merito? Facit ad huius sententiae confirmationem, quod alibi Christi

Christus murmurantibus respondet.

1. Christi cognitio non nisi diuinitus obtingit.

Fides Dei donum est.

flus dicit: Sicut palme non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: ita nec potest in me manserit. Item: Absque me nihil potestis facere. Sed & alibi hoc ipsum, quod hic dicitur, nobis discretis declarat. Cum enim Matth. vi. de regni sui & salutis nostrae mysterijs loqueretur, & scandalo mederi vellet, quod ex credentium paucitate & infidelium multitudine oritur, sic ait: Scitis ago tibi pater, Domine caeli & terrae, quod absconderis haec à sapientibus & intelligentibus, & reuelaris ea infantibus. Etiam pater, quia ita placuit tibi. Omnia mihi tradita sunt à patre, & nemo nouit filium nisi pater: neque patrem quisquam nouit nisi filius, & cuiuscumque uoluerit filium reuelare. Et rursus Petro, cum ipsum confessus esset, ait: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in caelis. Verisimè autem haec dicitur, ut non sa docebit, si humani ingenij tarditatem consideres. Etsi enim in externis magna illius uis, & uisus tamen quae sunt spiritus sancti, planè nihil potest: sicuti in gentium philosophis est uideri, quia in reliquis acutissimi fuerint, pueri tamen & infantes uideri possunt, si de Deo & uera hominum felicitate sermonem instituunt. Quid enim illi possent, qui Dei uerbo prorsus destituerunt, quia ne ex lege quidem Iudei ueram salutis cognitionem haurire poterunt, cum Christum non admitterent: Dei ergo donum est fides & quae huic coniuncta est mysteriorum salutis cognitio. Vnde bonitatem illius agnoscere decet, qui ex corrupta humani generis massa aliquos eligere dignatus, quos filio suo adduceret: non autem illius iustitiam accusare, quia alios omnes praeteriit. Licet enim ipsi de suo dispensare pro suo arbitrio, & quia nemini debitor est, nemo etiam habet quod de illis queratur. Rectè ergo Augustinus dicebat. Magna gratiae commendatio. Nemo uenit nisi per Deum. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli uelle nec curare, si non uis errare: Semel accipe & intellige: Non traheris, ora ut traharis, &c. Quo etiam uelud sponsae dictum pertinet: Trabe me, ut possit te curamus. Explosis itaque disputacionibus, per uacantes, potius electionis & praedestinationis diuinae usum consideremus, qui duplex est. Primum, quem in praesenti Christus respicit, ne corruptis hominum de religione iudicijs & credentium paucitate offendamur, quando negotium hoc omne ab aeterna Dei praedestinatione audimus pendere, cuius uoluntas sancta, iudicia uerò omnia iusta & recta sunt. Alter, ut hinc certam concipiamus salutis uiam, quae nos in tentacionibus sustentemus. Quia enim in aeterno Dei consilio salus nostra facta est, eadem certissima sit oportet, nisi aliquis reperiatur, qui Deum uiribus & potentia superet, & proinde huius decreta impedire possit. Quia tamen de hoc alibi etiam dictum est, hoc modo amittisse sufficit.

Ufus praedestinationis.

Quomodo nos trahat Deus?

Deinde modum & rationem nouisse oportet, qua in trahendis nobis Deus uiruit. Sunt enim qui cum nos trahi audiunt, uolentem quid somniant. Sed quia mysterium hoc totum in bono uoluntate & uoluntate perficitur, quae cogi non potest (quis enim inuicem aliquid uolet?) cogitationes eiusmodi minime admittenda sunt. Nobis enim sese Deus accommodat, & medijs uiruit, quae uoluntati & ingenio conueniunt. Sunt illa partim externa, partim interna. Ad externa pertinet ecclesiae ministerium & quae hoc continentur, Verbi nimirum praedicatio & legitimum sacramentorum usus. Ideò Paulus scribebat: Quomodo credent ei, de quo non audierunt? quomodo autem credent absque praedicante? Item: Fides ex auditu est, auditus autem per uerbum Dei. Rom. x. Quia sonus externa praedicationis frustra aures feriet, nisi interior cordis illuminatio accesserit, quae suis spiritum quoque suum adhibet Deus, qui corda illorum aperit, illuminat, emollit & trahit efficaciter, ut ex nolentibus uolentes fiant, & insolito caelestium bonorum desiderio inflammati ad Christum totis animis aspirent, qui prius & ipsum ignorabant, & à caelestibus abhorrebant. Sunt ergo nimis temerarij, qui electionis doctrina ministerium ecclesiae, uerbi praedicationem, praeter & uia pietatis exercitia tolli clamitant: cum illa à Deo institutum ordine non aboleat, sed potius commendat, & ut nos illi accommodemus animos nostros excitet. Eadem tamen nos caute doceat, ut externa praedicationi aut nostrae uel etiam ministrorum industriae tribuamus, quod solius Dei est. Sunt quidem ministri dispensatores mysteriorum Dei, sunt item Dei cooperarij, ut Paulus ait, sed ipsi à Deo uocentur, & donis spiritus sancti instruantur, nec ad munus hoc accedere possunt, neque uerbum salutis rectè secare. Adhuc quamuis & legitime uocati & spiritu sancto donati, necessarijs egregie instructi sint, docendo tamen nihil proficient, nisi spiritus Dei, qui in ipso est, audierit.

auditorum mentes aperiat atque dicto audientes reddat. Potest hoc exemplis probari cum veteribus tum quotidianis, quando negari non potest, sanctissimorum quoque servorum Dei predicacionem non semper neque in omnibus fructum ferre: & Paulo in Antiochia Pisdia docente, credidisse dicuntur quotquot ordinati erant ad vitam eternam: eò quod horum modò mentes illuminaret spiritus Dei, reliquis in sua contumacia perseverantibus. Restat ergo Paulus ecclesie ministerium agriculturæ conferens, se quidem plantasse, Apollon autem rigavisse scribit: sed idem mox addit: Neque qui rigat, neque qui plantat est aliquid, sed Dominus qui dat incrementum. 1. Corinth. 3. Hæc qui in ista causa non ositantur considerare, ipsi plurimum consolationis doctrina electionis afferet, quæ se superuacaneis & curiosis disputacionibus intricetur, conscientia errores & contentiones parit notentissimas.

Sequitur secunda pars responsionis Christi, qua quod dixit testimonio prophætico probat, ne quid novum & prius inauditum dixisse putetur. Est (inquit) scriptum in prophetis: Et erunt omnes docti à Deo, &c. Extrat oraculum hoc apud Isaiam Cap. 54. ubi de ecclesia instauracione & felicitate per omnes gentes propagacione vaticinans propheta, Deum totius negotij authorem inducit, qui verbo & spiritu suo vniuersis adducitur sit eos, qui Christo accedant, & ecclesie filij efficiantur. Diligenter autem obseruari meretur Christi modestia, qui cum suam auctoritatem simpliciter vteretur posset, scripturæ tamen testimonijs rei dignatur. Sufficit huius exemplum confutandis omnibus, qui vel scripturas scurriliter contemnunt, vel sua signenta non vlla harum auctoritate confirmata ecclesie temere obtrudunt. Mox autem in præsentem conclusionem denuo infert Christus, sic dicens: Quisquis ergo audiuit à patre, & didicit, venit ad me. A Deo audire & discere, est interna illuminatione spiritus eã discere, quæ nostrum captum excedunt. Auditus autem meminit, vt ostendat discipulos fieri oportere eos, qui ad istam cognitionem peruenire cupiunt. Nam vt solus Deus doctor veri titulum meretur, qui & ministros dat, & eorum ministerium efficax facit: ita nihil proficiet vniquam in salutis negotio, quicunq; se huius magisterio submittere nolunt. Simul autem obseruabis, eos qui Deum magistrum audiunt, ad Christum venire, hunc vera fide amplecti & solum atque vnicum suæ salutis authorem agnoscere. Ergo neque Dei discipuli neque ecclesie filij sunt, qui non ad Christum veniunt, sed ad creaturas, Diuos nimirum, monachos, sacrificulos, pontifices & suorum operum merita confugiunt. Docet itaque locus hic iudicare de nostri seculi hominibus, quando paucissimi sunt, qui à Deo audiunt & discunt. Multi enim verbum Dei externum improbe rejiciunt, & hostiliter persequuntur. Multi interna etiam spiritus suggestioni reluctantur, & eam extinctam volunt. Plerique verò ab hominum auctoritate pendunt, patres, Concilia & principum statuta in ore habent, & salutem vbius potius quam in vno Christo quarunt.

Quia verò de ijs dixerat, qui à Deo audiunt & discunt, tertia parte huius responsionis Iudæo rum crasse & carnali imaginationi occurrit, quam illi animo concipere poterant, quasi nobis cum Deo coram colloqui necesse sit, qualem olim Nino a summi Iouis decussu, id est, collocutorem poetæ faxerunt. Dicit ergo: Non quòd patrem viderit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem. Sensus est: Nemo hæc audiens existimet patrem cælicus descendere, & humano more cum hominibus coram aut visibiliter colloqui. Hoc enim nemini contingit, quàm filio vniogenito, quem ille in mundum hunc misit, vt voluntatem suam hominibus annuntiet. Conueniunt ergo hæc verba cum ijs que Cap. 1. audiimus: Deum nemo viderit vniquã, filius vniogenitus qui est in sinu patris, is enarrauit nobis. Ita verò se à communi hominum sorte Christus excimit, & essentialem cum patre coniunctionem profiteatur, simulq; se vnicum esse docet voluntatis diuine interpretem. Faciunt hæc ad fidei nostre commendacionem. Est hæc Dei donum, qui suorum mentes illuminat & efficaciter trahit. Fundamentum eius, quo nititur, est æternus Dei filius, qui ad se venientes benignè excipit, nec minus fortiter tueretur. Interpretes quoque eiusdem idem est, qui per Euangelium & spiritum suum nobis loquitur, neque nos pernitiose à salutis via aberrare sinit. Hunc ergo audiamus & sequamur, qui & in carne viuentes seruat, & ex hac vita migrantes suorum animas ad se recipit, eorundem verò corpora olim ad regni sui hereditatem capeffendam excitabit. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Christus scribitur sua consertat.

Deus per filium nobis loquitur.

Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Ego sum panis uitæ. Patres uestri comederunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui è cælo descēdit, ut ex eo edat aliquis, & non moriatur. Ego sum panis ille uiuus, qui è cælo descēdit: si quis ederit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita.

Paulus Apostolus, vas electionis, quo ad humane salutis negotium, se nihil aliud nouisse ian- tur, quàm Iesum Christum: idem quoque omnia, que in hoc mundo eximia habuit, pro danna- dicebat, ut Christum assequeretur. Quo exemplo docemur, ut ipsi quoq; hoc vno cõtentis, illius cogi- rationi sedulo studeamus. Cõstat hæc duabus fere partibus. Prima, ut sciamus quis nam ille sit, & quid in eo nobis sit datum. Altera, ut à nobis percipi possit. Vtrūq; ipse Christus in huius Cap. disputatio- euidenti-ssimè tradit, & hoc quidem loco summam cõprehendit, qua hucusq; fusus dixit, & postea quoq; pluribus exponet. Nam cum propter ea, quæ dixerat, inter Iudeos murmur esset obortum, ad- sopio hæc subiicit, quæ totam nostræ salutis rationem breuiter & dilucidè continet.

Summa doctri-
ne Christi.

Propositio breuis est, & nullo verborum inuolucro velata, grauis tamen & diligenti conside- ratione dignissima, cum eam ipse Dei filius iureiurando confirmet. Sic enim ait: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Dependet hoc ex ijs, quæ præcesserunt, & ita dicitur videtur. Monuit, ut abiectis desiderijs carnalibus, cibum quæratis, qui ad uitam æternam uo- lat atque conseruet. Docuit item, me cibum illum esse, & proinde me recipi oportere. Sed videtur ne scio quid crassum & absurdum imaginari, & insuper mea uilitate offendi, quasi plus quiddam mihi arrogem, quàm præstare possim. Agite ergo apertius uobiscum agam, & rem ipsam ueridicè pri- prijs atque diserit edisseram. Hæc omnium, quæ dixi, sententia atque summa est, quod qui me credit, uis panem istum uita obtinebit, quo satiatu æternum uiuet. Ita uerò non aliud dicit, quàm quod prius Nicodemus & Samaritane, & postea Capite quinto Hierosolymis in publica disputa- tione isdem propè uerbis dictum fuisse audiimus, & quod passim in Euangelio inculcatur. Verum Christus ipse semper sibi constat, & (ut Apostolus ait) idem est heri & hodie, & etiam in seculum. Eadem semper suiq; similis est doctrina salutis, cuius auctorem & præconem Deus illum constituit. At quia ista salutis ratio, quæ in sola fide monstratur, carni leuicula uidetur, & eadem multi espe- duntur, quasi bonis operibus inimica sit, & carnis securitatem atque peccandi licentiam pariat: nos in mentem reuocare oportet, quæ iam sæpius de fide, de eius auctore & causa, de effectibus uisum & fructibus fidei dicta sunt. Cogitemus deinde, non temere fieri, quod filius Dei tanta cum grauitate & non sine iureiurando doctrinam hanc nobis toties proponit, & hanc ipsam euangelicæ prædica- tionis summam esse uoluit, cum discipulos, salutis doctores in orbem uniuersum emitteret. Ita facile intelligemus, nihil hæc fingi, & mysterium hoc tantum esse, ut humanas uires & omnem nostrum ingenij caput longe excedat: adeoq; fidem in Christum plus quiddam esse & excellentius, quàm si- mnia opera in unum aceruum congeras, quæ homines suis uiribus possunt præstare. In præsentia uerò obseruabimus, sententiam hanc à Christo indefinitè proponi, ut non unius modo gentis atq; æta- tis, sed simul omnium gentium, imò omnis loci & ordinis homines comprehendat. Deinde, quod in sola fide loquitur, non aliqua uel ceremoniarum legalium, uel operum quorumcumq; mentione ius- ta. Ut ergo ista salutis ratio omnibus communis est, sic unica etiam est, neque ulla alia inuenitur, per quam homines seruari possint. Et quia hanc nobis Deus ipse constituit, salutem absq; dubio con- sequentur, quicumq; eam fuerint secuti. Est enim fides hæc diuini tractus & electionis nota certissi- ma: & ideo non potest non recipere Dei filius eos, qui per hanc ad ipsum accedunt: & idem nihil eis eis perire patitur, sicuti supra promisit.

Christus in se-
credentes uiu-
ficare potest.

Quia uerò hæc (ut modo diximus) caput nostrum excedunt, & carni mirum uidentur, Chri- stum (quo nihil in mundo uilius est & contemptius) tam magna præstare posse, propositionem hanc plenius confirmat & illustrat. Id uerò facit per similitudinem panis, cum quod inde prima disputa-

tionis huius occasio exorta fuit, cum quòd simul confutari oportebat, quòd illi de Manna & de patribus obiecerant, qui sub Mose Manna comederunt. Sunt autem cõfirmationis huius partes tres. Prima rationem reddit eius quòd modò dixerat. Ego sum (inquit) panis ille vitæ. Sensus est: Non temere aut futili arrogancia dixi, vitam æternam habere eos, qui in me credunt. Nam qualiscunq; vobis videar, sum tamen panis ille vitæ, id est viuificus, qui & in meipso vitam habeo, & eandem omnibus confero, qui me recipiunt siue amplectuntur. Quibus verbis causam salutis in seipso, non in nobis Christus monstrat, vt intelligamus credentibus vitam promitti, non quòd fides nostra banc mereatur, sed quia per illam Christum amplectimur, qui vita ipsa & nostræ etiam vitæ author est. Debet hoc in eum sinem obseruari, ne quando desperemus, si fidem nostram vel imperfectã vel æquo infirmiore esse sentimus. Nam (vt alibi diximus) quantulacunq; sit, nobis ad Christum apprehendendum sufficere potest, qui omne hoc abundè sarcit, quòdcunq; nobis deest. Secunda parte Iudeo-

Mosis & patrũ fiducia confutatur.

rum confidentiam auoluitur & confutat, quæ illis obstabat, quò minus ipsum reciperent. Nicebanus enim legalibus ceremonijs, & Mosis discipuli volebant videri, à quo secessionè facere nefas esse putabant, cum tam felix sub hoc fuisset patrum conditio. Quòd ergo nuper dixit, Mosem non dedisse verum illum panem caelestem, qui vitæ æternæ alimentum ministrat, id ipsum nunc clarius exponit, sic dicens: Patres vestri comederunt Manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis, qui è celo descendit, vt ex eo edat aliquis, & nõ moriatur, &c. Fateor (inquit) patres vestros in deserto Manna comedisse, seq. de eo mihi cum aliquo lis est. Quid verò hoc ad æternæ salutis negotium, de quo nunc agimus? Nam patres illi vestri mortui sunt, & quidè irato Deo prostrati sunt in deserto, nec quisquam eorum terram promissam, vitæ æternæ typum, ingressus est. Ego de eiusmodi pane loquor, qui semel sumptus hominem facit immortalem & æternæ vitæ consortem. Id verò nullus panis ex corruptibilibus elementis constans prestare potest, sed caelesti & supernaturali opus est. Is ego ipse sum, qui patri cõterrenis & cõfessionalis caelicis descendit in hunc mundum, vt eiusmodi panis efficeret, qui alioqui æternam mortem subituri erant, &c. Neq; contentus est Christus hoc semel dixisse, sed quia mysterium hoc caro difficulter admittit, per repetitionè addidit: Ego sum panis ille viuus, qui è celo descendit: si quis ederit ex hoc pane viuet in æternum. Nam (vt Cyrillus ait) duris animis varia & frequenti doctrina opus est: imò in electis quoq; hæc locum habet propter adhaerentem nobis naturæ nostræ corruptionem: quam Paulus obseruans Philippensibus scribebat: Eadem scribere vobis, me quidem haud piger, vobis autem tutum est. Et debet nos ista Christi & spiritus sancti diligentia excitare, vt ipsi quoq; salutis mysteria frequèter & assidue meditemur. Mox verò tertiam partem subiicit Dominus, qua apertius exponit, qua ratione panis vitæ sit dicens: Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vitæ. Quòd vt intelligi debeat, mox dicitur. Nunc singula huius doctrine capita excutienda erunt, vt hoc salutis nostræ mysterium re-

Christus panis vitæ.

ctius intelligamus.

Primum inter hæc est, quòd se panem illum vitæ vel viuificum esse dicit Dominus, qui vitam æternam nobis conferat. Est autem hæc symbolica siue figurata locutio, quæ vt ex præcedenti miraculo desumpta est, ita ad hominis conditionem referri debet, quem ad vitam huius seculi terreno, ad æternam autem caelesti cibo ali atq; sustentari oportet, vt nuper in eiusdem locutionis expositione diximus. Vbi tamen meminisse oportet, Christum sub ista promissione totum hominem comprehendere. Ita enim animæ cibus dicitur, vt ex eodè totius hominis vitæ salutisq; dependeat, quæ in nouissimæ resurrectione ad corpus quoq; redundabit, cum illud etiam immortale & incorruptibile factum in beatorum sedes transferetur. Imprimis verò hoc obseruari debet, quòd ita se panem illum vitæ Christus esse dicit, vt omnia alia diserte excludat, in quibus superstitiosi vitam querere solent: adeò vt ne Manna quidem hanc gloriam concedat, quòd à morte quenquam liberare potuerit. Atqui sci-mus hanc Christi figuram fuisse, & à Paulo cibum spirituale vocari, quando patres eandem spirituale escam nobiscum edisse testatur. 1. Cor. 10. Caterùm Paulus partim de pijs loquitur, qui cum Manna per fidem Christum quoq; manducarunt, qui illa figurabatur: partim spirituale dicit propter typum, non quòd ipsi spiritus vitæ esset alligatus. Quia ergo hoc vescerantur impij murmuratores & fide destituti, nihil illos iuuit esca illa, sed propter peccata sua (vt diximus) in deserto prostrati sunt. Itaq; solus Christus panis ille vitæ est, & falluntur turpissimè, quotquot animalium

famem atq; sitim aliquo alio cibo restinguere conantur. At quia de hoc dicendi occasio frequenter currit, hoc modo annotauisse sufficiat.

Quomodo
Christus panis
uitæ fiat?

Secundò quomodo Christus panis uitæ fiat, videndum est. Vbi tria dicuntur, quæ ad hoc carnis pertinent. Primò se celo descendisse ait. Quo dicto illorum quidè errori medetur, qui in ipso nihil mine maius agnoscebant: simul verò eorum suæ incarnationis mysterium comprehendit, sine quo nihil nobis proderat. Cibum enim quo alimur, aliquam nobiscum communionem habere oportet, ut nobis uniri possit. At nobis nihil cum Deo commune est, cum propter peccatum filij iræ simus, nos etiam nostris viribus celum ascendere possumus, ut illo fruamur. Nemo etenim ascendit in caelum nisi qui è celo descendit, filius hominis, qui est in celo. Dei ergo filium ad nos descendere oportuit, et hominem verum fieri, ut illo ad vitam æternam pasci & ali possimus. Quapropter mox addit (quod alterum huius secundi capituli membrum est.) Et panis, quem ego dabo, caro mea est. Carnem meminisse, quam ex nobis nostræ per omnia simile assumpsit, non quod hæc suapte natura vita esse possit, sed quia ipse per incarnationem (ut modo diximus) nobis unicus est: deinde quia caro non diuinitati in unam personam coniuncta ex illa vim viuificantem accepit. Itaq; carne sua nos pascit & alit Dei filius, dum ea canalus instat est, per quem viuificans Dei virtus ad nos vsq; diffunditur. Nec enim Capernaicum quid hic animo concipi debere, ipse Christus docet, quando tertium aduocatum particulam adijcit: Quam ego dabo pro mundi vita. His verbis modò disertè exprimit, quo scilicet nobis cibum aut alimentum fecit. Nam ut cibum preparari oportet, ut esui aptus fiat: ita Christus quoq; carnem parari necesse fuit, ut à nobis percipi, & eadem nos alere possit. Id se facturum dicit, quando illam daturus sit pro mundi vita. Eatenus ergo caro eius panis uitæ est, quatenus illam pro mundi vita in mortem tradidit. Hoc verò in cruce factum est, ubi mortis suæ merito peccata nostra expiauit, iustitiam nobis veram acquisiuit, nosq; cum Deo patre in gratiam reduxit, id quod nostra vita & salus est. Quapropter cibum nos carne sua Christus, non autem ratione carnali, quam illis realiter aut corporaliter uniat (ut in cibo corporis fieri consuevit) sed modo spiritali, dum totum nobis impendit, nosq; suo merito & spiritu viuificatos regni sui celestis & æterni heredes facit. Qua ratione cibum hunc spiritualem vocamus, non quod Christi caro quoad suam essentiam spiritalis sit, sed quod per hanc ille nos cibatur & alit spiritali communicatione, non autem modo carnali & corporeo.

Quomodo
Christi caro
manducatur?

Facit ad huius rei explicationem tertium huius tractationis caput, in quo modus exponitur, quo carnem illam Christi manducamus. Nam sicut ex cibo & potu nulla ad nos redit vitæ, nisi manducamus & bibamus: ita neq; Christi caro & sanguis ad vitam nobis aliquid conferent, nisi reditè dignè à nobis percipiantur. Opus hic ante omnia fame, id est ardenti & serio salutis desiderio, quod ex nostrâ miseria cognitione & diuina bonitatis diligenti consideratione enasci nuper diximus, certum ut non iuuat esurire & sitire, nisi etiam insit corporibus nostris vis illa naturalis, qua cibum ingestos recipit, receptos concoquit & in membra digerit: ita animis quoq; nostris vim illam inesse oportet, qua Christum apprehendere & retinere possumus, ut in nos quasi transformetur, vel potius sui similes efficiat. Ea autem si nostram naturam spectes, in nobis nulla est, cum terrenis modò viuere, à diuinis autem & celestibus abhorreere soleamus. Ergo cælitus illam nobis conferri oportet, neq; alia res est, quàm fides, quam Dei donum esse nuper prolixè demonstrauimus. Itaq; Christum nem edunt, qui fide verè ipsum apprehendunt, & ipsi penitus uniri salutis confortes sunt, quam nostris suæ merito nobis acquisiuit. Quem sensum non ex nostro cerebro fingimus, sed ex Christi verbis colligimus, quæ cum alibi tum in presenti tractatione multoties repetita inculcat. Promissum enim veniendi, edendi & credendi verbis utitur: & idem vitæ æternæ primum tam credentibus inquam carnem suam comedentibus pollicetur. Atqui vitæ consequendæ unicam rationem esse certè scriptura testatur: fidem nimirum, qua vnicus ille vitæ author apprehenditur. Vnde D. Augustinus aiebat: Qui manducat intus, non foris: qui manducat in corde, non qui premit dente. Item: Etenim corpus Christi, qui volunt viuere de spiritu Christi. At corpus Christi sumus, qui illi per fidem incorporamur & (ut ita dicam) incorporantur.

De Cena
Domini.

Hæc si in Cena dominica causa non oscitanter considerentur, mox omnibus controuersis fieri imponere poterunt, quæ iam multis annis ecclesias miserè turbant. Etsi enim hoc loco nulla causa

sua mentionem faciat Christus, questionem tamē de vera corporis sui manducatione pulchrè soluit, de qua hodie contenditur, & sine qua Cœna vsus plane inutilis est. Clamant aduersarij, carnem Christi verè esse cibum, & eundem in Cœna dixisse: Hoc est corpus meum, &c. Et inde colligunt, illum carnalem sui corporis præsentiam & eiusmodi manducationem sanciuisse, qua verum eius corpus, non in sacramēto tantum, sed realiter & essentialiter ore percipiamus atq; manducemus. At qui carnem Christi cibū esse ipsi quoq; fatemur, sed illa nos non carnali modo pasci dicimus, cum eatenus nos pascat quatenus in mortem data est pro mundi vita. Unde simul colligitur, eius manducationem, non ore aut dentibus, sed fide sola confici. Quoad verba Cœnæ, locutiones sacramentales agnosimus, de quibus cum alibi prolixè sit dictum, eadem hic repetere superuacaneū putamus. Discant pii bonitatem Dei agnoscere, qui filium suum pro nobis in mortem tradidit. Hunc fide vera amplectentur, & ita illis panis vita erit, qui solus ad vitam æternam pascit & conseruat. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A L I I I I .

Pugnabant ergo Iudæi inter se, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem dare ad edendum? Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico uobis, nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis uitam in uobis. Qui edit carnē meam, & bibit sanguinem, meum, habet uitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sicut me misit uiuens ille Pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, ille etiam uiuet propter me. Hic est panis ille, qui de cœlo descendit: non sicut comederunt patres uestri Manna, & mortui sunt: qui ederit hunc panem, uiuet in æternum.

Quemadmodum homo animalis sui ingenij solertia non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: ita ferè simplicem & perspicuam ueritatis doctrinam ipse absurdis cogitationibus in alienū sensum detorquet & obscuram reddit. Exemplū huius rei nobis Iudæi exhibent, quibus cum Christus in presenti agit. Primò enim carnalia in eo quesierunt, qui cœlestia & æterna bona ipsis promittebat. Deinde promissiones eius cum murmure excipiunt, & diuinam uirtutē atq; gloriā sibi ipsi uerè uindicanti parentes obscuros & inopes exprobrant. Quod ergo prius obscurius & allegoricè tradiderat Dominus, nuper discretè & absq; omni uerborum inuolucro exposuit, se docens unicum salutis auctorem esse, qui carnem suam pro mundi uita daturus sit, in cuius merito uitā inuenturi sint omnes, qui ipsum fide uera apprehendant. Sed adeò nihil profecit explicatione ista apud carnales & suis cogitationibus præoccupatos, ut potius nouam concertandi occasionē inde arripiant. Quæ causā est, quod eandem doctrinam hoc loco repetit Dominus & maiori studio auditoribus inculcat.

Sed Iudæos primò uideamus, qui inter se pugnauisse dicuntur. Prius illos murmurauisse audimus, quod Christum è cœlo descendisse audirent, quem ipsi nudum hominē & Iosephi filium esse arsti uerba alterabantur. Nunc magis exacerbat in apertas altercationes erumpunt, & de eo summa animorum uidei ob Christi uerba alterantur. causatur. Non mirum ergo aut insolens cuiquam uideri debet, si hodie etiam ad euangelij predicationem rixæ & contentiones oriatur, neq; malum hoc doctrinæ ueritatis acceptum ferri debet. Hac enim ut perspicua est, ita fidei unitatem & charitatem mutuam nobis uicè cōmendat. Hominum autē uitio fit, ut hac proposito a disidijs inter se scindantur, qui prius consentiebant, dum quisq; illam pro suo arbitrio rapit & detorquet. Apparet hoc euidenter in presenti exemplo. Clamant enim rixatores Iudæi: Quomodo hic potest nobis carnem dare ad edendum? Atqui non dixerat Christus, quod carnē ad edendum ipsis dare uellet, sed se hanc daturū promiserat pro mundi uita. Et ne quem e sum aut porum carnalem imaginarentur, inter alia dixerat: Qui uenit ad me, nō

esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam. Et nuper omnem huius mysterij rationem discretis vobis exposuerat: Amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam eternam. At his neglectis illi de quo aliquid Christi verbis assuunt, & querunt, quomodo carnem suam ipsis manducanda apponeret, & potest? Itaq; contentio materia ipsi sibi praeberet, & suis additionibus obscurum & intricatum facerent. quod Christus simpliciter & perspicue tradiderat. Et idem hodie in omnibus articulis controversis. Disputatur de imaginum usu in templis, an ut libri laicorum proponi debeant, per quos illustratum & rude vulgus ad fidei & pietatis officia excitetur? At quid horum unquam dixit Deus, qui simpliciter praecepit, ne quae imago fiat, & se sine sacrilegio effingi posse negat? Quin ergo in verbis infirmis, & nulla esset de imaginibus contendendi occasio. Similiter quoad de Christo mediatore & Divi contenditur, multi sanctos caelites ignominia extrema affici clamant, quoad illos quoad Deum advocatos & mediatores nostros esse negamus. At cur non idem Christum audimus dicentem: Ego sum via & veritas & vita: Nemo venit ad patrem, nisi per me? Quibus illud Apostoli confirmat: Unus Deus, & unus mediator inter Deum & homines, homo Christus Iesus. Num vero de Christo vel Paulus Divos aliqua contumelia affecterunt, cum ista dicerent? Id opinor nemo credentis dixerit. Cur ergo nobis idem dicentibus haec calumnia intenditur? cur aduersarij nostri hanc consequentia non minus iniqua quam inepta colligunt, nos suum Divi honorem denegare? cur sine additionibus disputatione hanc intricant & odiosam reddunt? Idem fit in Cena dominica negotio, ubi infinitis questionibus res tota involuitur. Queritur enim an ea sacrificetur Christus pro vivis & mortuis? an panis & vinum transubstantientur in corpus & sanguinem Domini? an in sub vel cum pane exhibeatur corpus Christi tam indignis quam dignis? an panis extra vinum Cena religiose asservari, adorari, circumferri & coli debeat? At quid obsecro horum Christus unquam dixit aut docuit? Cur non observatur prima Cena institutio, cuius narratione Apostoli simpliciter manum contexunt, neq; alicuius miraculi aut rei insolentis mentionem faciunt, quae eiusmodi questionibus occasionem praebeat? Cur non finem atq; usum Cena retinemus, quem ipse Dominus tam diligenter tradidit, dicens: Hoc facite in mei commemorationem? Cur non Paulus auditur, qui Christus exponents ait: Quotiescumq; panem istum ederitis, & poculum hoc biberitis, annuntiatis memorem Domini donec venerit? Haec certe omnes questionum nodos solvunt, & ut verum signorum usum tradunt, ita docent extra hunc nihil in ipsis contineri, quod ad nostram salutem faciat. Sed Iudei similes sunt aduersarij nostri, & suis additamentis implicatissima reddunt, quae in scripturis perspicue & simpliciter traduntur.

Christus propter aduersariorum pertinaciam non mutat doctrinae genus

Sed ad Christi responsonem transeamus, qui quod prius dixit, nunc fortius urget & inculcat, sicq; exemplo suo docet verbi ministros, ne aduersariorum protervia cedant, neq; propter illorum vilitatem vel improbitatem in veritatis doctrina quicquam immutent. Peccatur in eo a multitudine die, qui carnis rationem in consilium adhibent, & dum prudentes videri volunt, veritatem turpiter produnt, aut locutionibus ambiguis cothurnos fingunt, quos diversissimarum opinionum sectatores suam sententiam trahere possunt, quae deinde contentio num nouarum & multo graviorum causetur. Longè aliter Christus, qui totus in hoc est, ut salutis doctrinam luculentissimè tradat, non in hominibus placeat, quos praevis affectibus transuersos abripi videbat. Nec tamen ad illorum questionem directe responderet, eò quod ipsi sibi viam obstruerent, qua ad veritatis cognitionem venirent, cum non discere vellent, sed doctrinam eius ineptis questionibus exagitant. Sunt autem responsonis huius partes tres, quibus mox tractationis totius conclusionem subijcit.

Necessarium est, ut edamus carnem Christi, &c.

Prima parte non possibile modo, verum etiam necessarium esse docet, quod illis absurdum & insolens videbatur. Sic enim ait: Amen amen dico vobis, nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis, &c. Rursus autem contestatione recitatur, ut maiorem pondus orationis: & significanter carnem filij hominis dicit, ut apertius praeposterum ipsorum de iudicium perstringat. Quasi diceret, Quamvis filius hominis sim, & vobis hominum omnium daretis, si simus esse videar, adeo tamen verum est quod dixi, ut nisi carnem meam edatis & sanguinem meum biberitis, vitam non poteritis in vobis habere. Et hoc ipsum sententia opposita confirmat, addens: Qui edidit carnem & bibit sanguinem meum, habet vitam eternam, &c. Vbi ante omnia probe servandum fuerit, quid sit edere carnem Christi & sanguinem eius bibere. Sunt enim qui ex his verbis

Quid sit carne Christi edere?

seruandum fuerit, quid sit edere carnem Christi & sanguinem eius bibere. Sunt enim qui ex his verbis

carnem in Cœna præsentiam Christi colligunt, & eiusdem carnem atque sanguinẽ in illa realiter & substantialiter manducari & bibi contendunt. Et veteres olim horum verborum auctoritate moti, Cœnam mysticam infantibus dare solebant. Sed re ipsa isti conuincuntur. Primum enim de eiusmodi manducatione loquitur Christus, quæ per se ad salutem necessaria est, & sine qua nemo seruari potest. At Cœna ad salutem non ita necessaria est, ut non sine illa seruentur, quos necessitas, non prophætas cõtempnus, ab eius usu excludit. Ergo ista ad Cœnam nõ debent restringi. Deinde de ea manducatione loquitur Dominus, cui salus necessariõ coniuncta est. Cœna autem multis exitium potius quàm salutem affert, sicuti Iuda proditoris & Corinthiorũ exemplis docemur. Quapropter Christi verba de eiusmodi manducatione debet exponi, quæ nullis externis rebus alligata, semper & ubiq; potest fieri ab electis, & quæ sola ad salutem sufficit. Ea est, quæ per fidem fit. Hæc enim ut Christi merito nititur, ita nec loci nec temporis circumstantiis, neq; etiam externorum signorum vel rituum defectu impeditur, sed semper & ubiq; potest fieri. Eadem quoq; salutem præsentem offert, quam ipse illa nemo consequi potest. Per hanc enim solam Iesum Christum apprehendimus, qui & vita & vitæ auctor est credentibus. Itaq; Christi carnem edunt, qui fructum mortis Christi, quæ in carne sustinuit, fide vera percipiunt; & eiusdem sanguinem bibunt, qui similiter huius meritum apprehendant. Sensus ergo verborum est: Nisi in me credideritis, qui carnem meam in ara crucis pro mundi vitæ offeram, & sanguinem meum pro peccatis mundi effundam, vitam in vobis nec habebitis, neq; habituri estis, quoad in vestra hac incredulitate perseveraueritis. Qui enim (ut paulõ ante dixi) in me credidi, habet vitam æternam; neq; vos offendat quòd credentes quoq; quoad corpus moriuntur. Ego enim illorum corpora in nouissimo illo die suscitabo, ut ipsa quoq; eius vitæ consortium habeant, in quam prius illorum animæ transierunt. Iterum verò nouissimæ resurrectionis meminit, ne huius seculi facie offendamur, quæ credentibus omnia tristitia minatur, & ut cogitemus vitam nostrã in ipso absconditam nunc esse (ut Paulus ait) olim verò manifestandam fore, cum ipse in gloria sua veniet ad iudicandum viuos & mortuos, &c. Hic (inquam) verborum Christi sensus est, quem verum & germanum esse, totius disputationis contextus euincit. Idem enim prius credentibus promisit, quod hic suam carnem edentibus & sanguinẽ suum bibentibus pollicetur. Et mox addit: Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Atqui per solam fidem nos Christo inferi constat, ut in ipso maneamus, & ipsum in nobis habeamus manentem. Sola igitur fide caro eius editur, & sanguis bibitur. Neq; nos primi hanc expositionem confinximus, sed huius suffragatorum habemus D. Augustinum, qui huius loci exemplo regulam suam illustrat qua locutiones figuratas à proprijs dignoscere docet. Nam de doctrina Christi lib. 3. cap. 16. sic scribit: Si præceptiua locutio est, aut flagitium aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis; facinus vel flagitium videtur iubere. Figura est ergo, præcipiens passioni dominicæ esse communicandum, & suauiter atq; utiliter recondendũ in memoria, quòd pro nobis caro eius crucifixæ & vulneratæ sit. Hæc Augustinus. Perperam ergo faciunt, qui ex hisce verbis carnalem Christi in Cœna præsentiam atq; manducationem colligunt, ut antea monuimus. Neq; minus inepti sunt, qui cum hæc verba recte intelligant, in Cœna tamẽ corpus & sanguinẽ Christi realiter & substantialiter manibus ministrorum distribui & communicantiũ ore percipi contendunt, neq; permittunt, ut ex huius Cap. tractatione disputatione de Cœna illustretur. Nam (ut sæpe iam monuimus) est in præfati de Cœna non disserat Christus, de vera tamen & salutari corporis sui manducatione disserit, cuius externũ sigillum in Cœna habemus, ad quam qui fide instructi accedunt, ij Christi corpore & sanguine participant, reliquis iudicium sibiipsis manducantibus, qui fide destituuntur. Neq; alia ratio offerri potest, propter quam Ioannes Cœnæ mysticæ institutione prætermisit, quàm quòd hæc Cap. rem ipsam abunde expositam seiret, cuius sacramentũ in illa habetur. Obseruauit hoc ipsum D. Augustinus, qui cum his verbis societatem corporis Christi & membrorum eius nobis commendari dixisset, mox hæc subiicit: Huius rei sacramentũ, id est vnitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierũ in dominica mensa præparatur, & de mensa dominica sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res verò ipsa, cuius & sacramentum

est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit, &c. *Ut igitur quomodo tempore curandum est, ut Christi carnem & sanguinem vera fide percipiamus, & mortis eius memoria fruamur ad vitam aeternam: Ita cum primis in hoc nos esse decet, quando ad Dominum meum accedimus, ne nudis signis intenti haec pro rebus ipsis accipiamus (quam idem Augustinus alibi miserabilem animarum feruitutem esse dicit) sed animis per fidem in caelum subuectis Christum apprehendamus, in quo vno vita salutisq. habetur.*

Caro Christi
verè est cibus.

At ne quis miretur, Christum carni & sanguini suo tantum tribuere, secunda huius responsionis parte dicti ipsius rationem hanc subijcit: Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, id est verè habent virtutem cibandi & alendi hominem ad vitam aeternam, neque ex modo modo seu figuram referunt, sicuti olim Manna, quod patres vestri comederunt. Ideo qui cum manna carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quibus verbis similitudo subest alicui corporis & alimenti ratione desumpta. Solent enim cibus & potus corporibus nostris vni, & per digestionem ita per omnia membra diffundi, ut haec non modo alimentum ex illis sentiant, verum etiam per ea in aliam quasi naturam mutantur, dum alimenti qualitates totum corpus recipiunt, & per hoc vel incalescit, vel refrigeratur, vel humectatur, vel exsiccatu arefcit. Ita (inquit Christus) caro mea pro mundi vita tradita, & sanguis meus in peccatorum remissionem effusus, si per fidem apprehendantur, homini vniuntur, ut & illum totum mihi vendicent, & ego illum meo virtutum totum transformem atq. immutem, ut me in omnibus suis actionibus referat, & spiritus sanctus in habitantibus indicia evidentissima praebeat. Et haec quidem per fidem confici, scriptura committit. Per fidem enim in Christo manemus, dum eius membra facti, ipsum caput nostrum agnoscamus. Facit item eadem fides, ut Christus in nobis maneat, dum illius templa efficitur, quae ille suo spiritu inhabitat. Quo sensu Paulus Ephesijs precatur, ut Christus per fidem habitet in cordibus vester, Ephes. 3. Et de seipso idem dicebat: Vivo, non iam ego, sed vivit in me Christus: vitam autem quam nunc vivo in carne, per fidem vivo filij Dei, &c. Gal. 2. In praesenti verò carnem & sanguinem subinde meminit Christus, ut nos ea demum fide servari ostendat, quae ipsum in carne manifestum apprehendit, & omnem salutis spem in mortis eius merito collocat, quam ipse in assumptione carnis subijcit, ut paulo ante diximus.

Fidei virtus
magna.

Hic igitur eximia fidei virtus nobis consideranda venit, quae hoc nobis praestat, quod nullatenus industria aut viribus praestari potest. Nam Christo Iesu nos inserit, & quia hoc ex se non praestat omnibus credentibus, simul eosdem omnes inter se quoque coniungit, ut eiusdem corporis membra sint sub vno capite, Iesu Christo, qui spiritum vitae in omnes illos diffundit. Vivunt igitur in Christo, ut modo de Paulo dictum est, & simul mutui amoris vinculo inter se atqueissime coniunguntur. Haec ut consolationem dulcissimam afferunt in quovis temptationum genere: ita falsi committunt omnes, qui cum fide gloriantur, nulla tamen praebent spiritus Christi indicia, sed pravus affectibus ducti, in peccati sordibus assidue volutantur. Nec enim temere ab Apostolo dicitur: Quis dicit in eo manere, debet sicut ille ambulavit, & ipse ambulare. 1. Ioan. 2. Deinde hypocritas quoque, hoc deus arguit, qui temere excommunicant eos, quos Christus per fidem sibi coniunctos pro suis agnoscit. Regnat ea temeritas inter Anabaptistas hodie, quibus leucicum videtur, propter leues offensivas rotas ecclesias damnare, in quibus pura evangelij doctrina praedicatur, & multi in super reparentur, qui hanc amplexi pie ac innocenter vivunt. Quia verò certum est eos in Christo manere, & Christi in seipsis habere manentem, quicumque in ipsum credunt, nemo temere tales eijcere conetur, ne quae illis infertur iniuria, in Christum usque redundet.

Christi caro non
manducatur ab
indignis.

Servit praeterea illis confutandis locus hic, qui in Coena mystica verum Christi corpus & sanguinem dignis simul & indignis distribui, & ab utriusque manibus & ore percipi docent: adeoque Iuda praedictorem non minus quam Petrum Christi corpus comedisse clamant. Imponit illis vana persuasio, quod mysterium hoc omne virtute verborum confici putant, licet illud quidem constanter negent, quia tamen res ipsa abunde convincit. Abutitur praeterea verbis Pauli, qui in priori ad Corinthios, cap. 10. scribit: Quisquis ediderit panem hunc, aut biberit poculum hoc indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Putant enim reum corporis & sanguinis Christi neminem posse fieri, nisi qui illa realiter percipit. At nos fortius multò ex hisce Domini verbis argumentabimur: Quicumque edunt carnem Christi

et bibunt eius sanguinem, in Christo manent, et eum in seipsis manentem habent. Impij non manent in Christo, neque hunc habent manentem in ipsis. Ergo isdem non edunt Christi carnem, neque illius sanguinem bibunt. Neque est, quod aduersarij de Cena hic agi negent. Hoc ipsum enim nos quoque supra confessi sumus. Atamen de vera corporis et sanguinis Christi perceptione agitur, cuius sigillum in Cena nobis exhibetur. Et quia carni Christi uiuifica uirtus coniuncta est, eadem nemini exitio esse potest, qui ipsam sumpserit, ut paulo ante Augustini quoque uerbis docuimus. Qui isdem haec quoque scribit: Hoc est ergo manducare illam escam, et illi bibere potum, in Christo manere, et illum manentem in se habere. Ac per hoc, qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter et uisibiliter premat dentibus sacramentum corporis et sanguinis Christi: sed magis tanta rei sacramenta ad iudicium sibi manducat et bibit, quia immundus presumpsit ad Christi accedere sacramenta, quae aliquis non dignè sumit, nisi qui mundus est, &c. Et idem pater alibi ludam patrem Domini, non autem panem Dominum accepisse ait. Quoad Pauli locum, non uident aduersarij, aut saltem uidere nolunt, illum ipsis aduersarij. Diserte enim panis et poculi, id est, uini meminit, non corporis et sanguinis Christi. Radiculum uero est, quod non aliter quenquam putent reum corporis et sanguinis Christi fieri, nisi illa realiter et essentialiter manibus indignis contrectet et ore prophano umat: cum lese maiestatis crimen uere incurrant, qui principis procul etiam absentis sigillum aut statuam uolant. Et Paulus indignè accedentes ad mensam hanc corporis et sanguinis reos uocat, non quod illa sumant, sed quod illa contemnant, et fidem in Christum fallaci professione prophanent, &c.

At omnis his ad tertiam huius responsionis partem accedamus, qua quod de sua carne dixit, amplius confirmat, docens, unde haec illi uirtus sit, quod ipsam manducantibus uitam et salutem conferat. Dicit autem: Sicut me misit uiuentis illo pater, et ego uiuo propter patrem: et qui manducat me, ille etiam uiuet propter me. Missionis nomine totum incarnationis negotium comprehendit, et simul in aeterno Dei decreto doctrinam huius certitudinem nobis monstrat. Sensus itaque uerborum est: Deus pater me in mundum uenire et incarnari uoluit, ut meae mortis merito uitam hominibus acquirat. Uiuo igitur et simul in me credentes uiuifico propter patrem, id est, quia is meam carnem huic fini et usui destinauit, ut uitam conferat. Idcirco qui me edunt aut uera fide amplexantur, illi etiam propter me uiuent, redempti nimirum meae mortis merito et meo spiritu animati, qui ipsos a morte possit abstergeri non patietur. Hunc uerborum Christi statum quia non obseruauerunt olim haeretici, ex ijs colligebant, Christum patre minorem esse, et ex hoc uitam habere, non autem ex semetipso. Quae causa fuit, ob quam patres multis disputant, quomodo propter patrem uiuat filius, et tamen uitam ex semetipso habeat. Et autem disputatio haec superuacanea, et a Christi scopo aliena, qui non suam deitatem hic asserere, sed nostram redemptionis et uita aeterna mysteria tradere instituit. Itaque secundum suae incarnationis dispensationem loquitur, et uita quidem fontem in patre nobis monstrat, se uero huius mediatorum esse docet, per quem illa ad nos dimanet, et quem nos fide apprehendere oporteat, si uita frui uelimus. Est autem obseruatum dignissimum, quod ad patris decretum nos remittit, et carni suae uiuificam illam uim non aliunde inesse docet, quam quod illam Deus ad hunc usum destinare. Hinc enim constat, uitam et salutem ex nulla re nobis obtingere, quae non similiter per Dei decretum ad eum finem destinata est. Iugulantur ergo hic omnes superstitiones, quae nobis extra Christum salutem monstrant. Nisi enim demonstretur, Deum alia praeter hunc media salutis instituisse, frustra hominum suffragijs aut etiam longi temporis praescriptione commendabuntur. At sibi Christo hanc gloriam debere, scriptura docet. Apud Isaiam certe ipse clamat: Ego Dominus, et hoc est nomen meum, et gloriam meam alteri non dabo. Isa. 42. Et rursus: Ego ego ille ipse sum, qui deleo transgressiones tuas, idque propter me, &c. Isa. 43. Quibus uerbis aperte excluduntur omnes aliae peccatorum expiationes: et quia hanc sibi soli Christus tribuit, ad se quoque solum nostrae redemptionis gloriam pertinere docet. Quod Apostoli quoque obseruauerunt, quorum uox est de Christo: Non est in quoquam alio salus: neque enim aliud nomen est sub caelo datum inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri. Acto. 4. Possent huius generis infinita testimonia produci, sed quia passim occurrunt scripturas legitibus, haec modo sufficiant.

Unde sit carni Christi uirtus illa uiuifica.

Conclusio loci
huius summa
ria.

Sequitur disputationis huius conclusio, qua repetit præcipua capita, quibus Iudeorum obiectio-
nes confutari. Propositio principalis fuit, se solum esse panem verè cælestem, qui mundo vitam
ferat. Hoc ut persuaderet, expugnanda fuit fiducia, qua illi Moysi & patrum exemplo nitentur.
Præterea modum tradere oportuit, quo ipse apprehendi potest. Atqui omnia hæc subtilissime exponit.
Nunc ergo in vitam summam ista colligens & simul ad propositionem rediens inserit. Hic est panis
ille, qui de caelo descendit, id est, verè cælestis & incorruptibilis: Non ei similis, quem patres
in deserto comederunt, qui nihilominus mala morte extincti, & Deo irato prostrati sunt. Nam qui
hunc panem, me videlicet, ederit per fidem, is vivet in æternum. Sunt hæc aperta satura, & nulla
pliori explicatione opus habent. Continent autem summam nostræ fidei, quæ ut omnes alias sup-
plices excludit, ita vni Iesu Christo confidere docet, qui id eodè de caelo descendit, ut homo factus
suam daret pro mundi vita, & sua mortis merito redemptos sibi coniungit, ut in se vno alimentum
vitæ imò ipsam vitam æternam habeant. Illi ergo, qui cum patre & spiritu sancto Deus vni & æ-
ternus est, debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

HOMILIA LV.

Hæc dixit in synagoga, docens in Capernaum. Multi ergo ex discipulis eius, cum audissent, dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Iesus autem cum nouisset in semetipso, quod de hoc murmurarent discipuli ipsius, dixit eis: Hoc uos offendit? Si ergo uideritis filium hominis ascendentem eò, ubi erat prius?

Aldiuimus concionem Domini nostri Iesu Christi, qua sub panis & potus allegoriatam lucis nostra rationem & fidei verè doctrinam luculenter exposuit. Docuit enim se esse panem verè cælestem & viuificum, qui fide perceptus nos alit & pascit ad vitam æternam. De qua postrema huius Cap. pars, qua narratur, ut doctrinam hanc auditores Capernaïta acceperint. Et primò quidem producantur, qui ea offensus aduersus Christum murmurauerunt: quæ causa fuit, ut clarius exponat Dominus quod quibusdam obscurius dictum videri poterat. Deinde opponantur huius Apostoli, qui rectius in fide instituti, eam ingenuè fatentur. Habebimus ergo exempla, tantum temporum Christi, qui cibum hunc vitam fastidiunt: quam electorum, qui illum dignè & salubriter manducant: quorum hi quidem nobis imitandi, illi verò studiosè cauendi sunt. In præsentia de uocandis agit, & circumstantias omnes Euangelista diligenter exponit, ut illorum exemplum imitacioni nostræ magis inferuiat.

Christus in Synagoga docuit.

Principio locus indicatur, ubi hæc docuit Christus: Capernaïm nimirum in synagoga. Solebat enim (ut aliàs dictum est) in synagogis publicè docere, cum ut plures in veritate doctrinam infunderetur, tum ut ex eo omnibus constaret, ipsum nihil à lege Dei alienum tradere, quæ ibidem proponebatur, neq; se ex impostorum numero esse, qui clam obrepere, & suis strophis atq; sophismatibus uoces & imperitos capere vel irretire consueuerunt. Adde his, quod dum ista in publico & frequenter proponuntur, non obscure innuit, doctrinam hanc ad omnes pertinere, & ab eis, qui cogitant salutem nostram consistere non posse. Itaq; confutantur Christi exemplo, qui à doctrina hanc uocant excludunt, & Iudeorum atq; ethnicorum instar mysteria fingunt, quæ nemini nisi sacris scripturis initiato attingere vel audire liceat: ad hæc fidei doctrinam linguis peregrinis obscuriorem faciunt, & quantum in ipsis est improbè sepeliunt. Ceterum quia ad religionem omnes homines conditi sunt, omnes etiã in ea institui necesse est: & nimium impudentes sunt, qui regni Dei mysteria aliquotiant, cum illa omnibus in Christo patefecerit Deus, & ad eius societatem omnes inuiter. Præterea Christi fides & industria obseruari debet, quæ is in officio suo vitur. Erat enim missus, ut prædicaret illius magni uices obiret, quem Moyses uenturum dixerat, & ipse alibi se ad prædicandum testatur. Nullam ergo occasionem omittit seu negligit, qua aliquos lucrifaciat. Imò cum quædam uellet & discipulos suos à laboribus recreare, populi tamen concursu mouetur, ut mox ad officium redeat: neq; contentus in deserto doctrina & miraculo se ipsis manifestauisse, nunc in synagoga

Christi fides et industria.

eadem de re disputationem instituit. Et multa passim occurrunt huius generis exempla, quae de illius studio erga salutem nostram testantur. Debent ipsum imitari omnes ecclesiae ministri, ne sua negligentia eos perdant, quorum salutem ille tam sollicitè quasiuit. Obseruent hoc ipsum, qui in magistratu constituti sunt, & quicumque in aliquo munere sibi diuinitus commisso versantur. Si enim viri boni esse dolere, quando se impediri vident, quò minus possit officium facere: inexcusabile & nulla venia dignum scelus est, à Deo oblatas occasiones negligere, & priuatum otium publicae multorum salutis praeferre.

Deinde quid factum sit narratur, cum ista Dominus doceret. Multi ex discipulis eius, cum audissent, dixerunt: Durus est hic sermo, &c. Ergo doctrina hac offensi murmurant, vt postea clarus exponitur. At qui miretur aliquis non immerito, Christum, qui aeterna est sapientia, in publico docentem, quam plurimos aduersarios inuenire, & quidem inter eos, qui promissiones de Messia habebant, legem quotidie legebant vel audiebant, & ex prophetis plenioris veritatis cognitione habere poterant, imò qui ipsum tanto studio erant secuti & discipuli eius dicebantur, adeoq; inter eos, ad quorum obiectiones tam diligenter hucusq; responderat. Sed ita est mundi huius ingenium, & prodest exempla eiusmodi obseruare, ne offendamur, si quid simile nobis hodie accidat. Quid enim sibi de sua industria polliceantur ministri homines, quando Dei filius tam ingratos & praefratos reperit, quibus se totum dies & noctes impendebat? Aut quae ratio iubet nos de doctrina veritate dubitare, eò quòd huic multi contradicant, cum idem olim factum sit, quando is eam proponebat, quem Deus vniuersalem salutis doctorem constituit, & testimonio caelitus delato commendauit?

Porò videamus, quid illi dicant. Durus (inquiunt) est hic sermo, quis potest eum audire? Prius Christi doctrinam duram, id est, absurdam & nõ modo difficile intellectu, verum etiam scandalum plenam esse aiunt. Deinde ne se ipsos tarditatis nomine insamant, talem esse queruntur, quam nemo hominum audire vel intelligere possit. Est hoc proprium impijs, quòd non modo fastidiunt & reijciunt verbum Dei, sed hoc insuper accusant, & cum ipsi duri atq; intractabiles sint, culpam omnem in veritatis doctrinam reijciunt, quasi haec eiusmodi sit, quam nemo cordatus & bonus ferre queat. Itaque fatui (vt D. Cyrillus scribit) sublimiori doctrina, quam non intelligunt, detrahere solent; & edentulorum instar solidiorem veritatis doctrinam respuunt, fluidis verò & lubricis impostorũ traditionibus aut proprii ingenij figmentis delectantur. Fit hoc ipsum etiam hodie. Quid enim simplicius & dulcius Christi doctrina, quae relictis & explosis superstitionum ambagibus, vnum Deum in spiritu & veritate adorare, in solius filij merito salutem quaerere, illius intercessionem nitì, & eidem in puritate & vita innocentia seruire docet? At tamen multis perplexa, obscura, bonis operibus inimica, & proinde intolerabilis esse putatur. Idem olim prophetae experti sunt, & notum est Achabii exemplum, qui Nicheam fastidiebat, vt rigidum nimis & importunum, falsis autem prophetis & improbis impostoribus se seducendum praeberebat.

Quid verò istos adeò offendit, vt Christi sermonem durum & intolerabilem dicerent? Primum, quòd dixisset: Ego sum panis ille vitae, qui de caelo descendit. Alterum: Nisi ederitis carnem filij hominis, & sanguinem eius biberitis, non habetis vitam in vobis. Ex istis enim, illud quidem impiũ & sacrilegum, hoc verò barbarum & ab omni humanitatis sensu alienum videbatur, cum nec Christum vere nouissent, neque illius verba aliter quàm ex carnis sensu interpretarentur. Vbi obseruabimus, quae nam doctrinae veritatis fors sit. Multa hucusque docuerat Christus, quae vniuersi ferè vniuersum consensu probata fuerunt. Cum enim legem interpretaretur, & eam à scribarum traditionibus purgaret, omnes illius doctrinam admiratos fuisse Mattheus scribit; eò quòd non instar sacerdotum, sed cum efficaci spiritu virtute doceret. Et saepe aliàs cateruatim ad eum confluxit populus, neque vquam aduersus illum adeò impudenter murmurauit: quando nimirum scribas atque sacerdotes accusabat, & circa res externas versabatur, quae humanis viribus cõfici posse videntur. At nunc, quando auditores suos à terrenis alijs in caelos euehit, & in se vno omnem salutem quaere, & per fidei sibi inferi docet: mox pleriq; offensi murmurant, & in voces eiusmodi non minus neptas quàm impias erumpunt. Similia hodie passim fiunt. Quando enim circa initium praedicationis Euangelij, fraudes impostorum deteguntur, Pontificum & Episcoporum tyrannis accusatur, Monachorum & sacrilegum mores corrumpuntur, magno cum applausu hanc doctrinam ple-

Auditores Christi obmurmurant

Doctrina Christi dura uidetur

Quid in Christi doctrina maxime offendat

rigue audiunt, qui non modò eam probant, verum etiam ministrorum fortitudinem atq. laudibus in celum euehunt. Vbi autem illi longius progressi, iustificationis verè rationem tractant, & disciplinam ecclesiasticam instituant: tunc & hypocritis iustitiaris & palàm flagitiosis autem in mundoq. deditis, doctrina hac dura & intolerabilis videtur. Hi enim disciplina omnem ceteris & indignum putant novis legibus morum licentiam coerceri: illi verò pietatis studium extingui, bona opera prohiberi clamant. Et ea est hominù improbitas, ut quod ipsis improbatum, nemini mortalium probari posse existiment: & idèò vndique exempla conquirunt, quibus suam contumaciam tueantur. At tunc nobis ista in mentem venire debent, quæ olim Christo & Apostolis acciderunt, ne improborum clamoribus nos decipi aut vinci patiamur.

Christus murmuratoribus respondet.

Ceterum ad Christum accedamus, qui in semetipso mox intelligit, auditores hac doctrina effusos eiusmodi sermones inter se serere, quibus illius veritas in dubium vocabatur (quid enim emulceat, qui Deus verus & ipsissima est sapientia?) & proinde mox occurrens, illorù petulantiam prouociter retundit, dicens: Hoc vos offendit? Sic enim eos interrogans, non obscure inuicit, nò aliquid esse causam instam, quæ ipsos talia dicere cogat. Suo autem exemplo docet, non tacere nos debere eorum murmura & dicta, qui veritatis doctrinam detrahunt: neq. audiendos esse eos, qui submissa & mansuetudinis Christiana prætextu nobis tacendi & dicendi leges præscribunt. Quis enim Christo modestior & mansuetior unquam inter homines visus est? At nihil ille distimulat, quàm veritatem & salutis doctrinam in periculum venire videt, sed illico ad murmura respondet, & calumnias diluit. Fecerunt idem olim propheta, et postea etiam Apostoli: utq. hoc fiat tam Deo quam quàm salus proximi requirit, quæ duo nobis quàm maximè curæ esse debent. Est ergo animi modesti & nimis inhumani argumentù, si qui ad omnia conuicere & quæuis patientibus auribus ferre possunt. Imprimis tamen hac cura ad verbi ministros & ad magistratus pertinet, quos publicè in gloria vindices & communis omnium salutis custodes Deus constituit. Quibus si priuati operantur patres familiàs, & deinde singuli quicq. mox apparebit, quàm magnos in vera pietate progressus faciant, qui omnino perituri esse videbantur.

Ascensio carnalem Christi maleducatione consutat.

Ne tamen inanibus verbis agat Christus, argumenta quoq. profert, quibus verum scandalum remouet, ad quod illi offendeant. Primum in præsentibus verbis proponit. Quid igitur, si videtis filium hominis ascendentem ad cælum, vbi erat prius? Rursum verò propter vnitatem persone de humana natura, quam assumpsit, pronuntiat, quod reuerà ad solam diuinitatè pertinet. Iuxta hanc enim diuinitatem cum patre fuit, & quidem in cælesti regno fuit, priusquam incarnaretur: ibidem verò in cælum esse non potuit, quæ priusquam nasceretur, ne in rerum quidem natura erat. Ascensione verò ad cælum, & per hanc (ut diximus) vniq. scandalum è medio aufert. Quasi diceret: Offendit vos, quod me cælum venisse dixi, & carnem meam verè cibum esse, quem necessariò eos manducare oportet, qui volunt vitam consequi. Vt enim nihil homine maius in me agnoscat, ita barbaram & immanem carnis humane lanienam animo concipitis, qualem in Anthropophagis omnes merito execrantur. At longè aliter rem habere, ipsi aliquando intelligetis. Vbi enim me relicto cælis in cælis agere, & inde per spiritus sancti missionem & infinita alia diuinam potentiam declarare videtis, tunc simul meam originem cælestem, & me verè Deum esse sentietis, neq. quicquam carnale de me carnis esu cogitari, sed omnia ista sensu altiori & mystico accipi debere, &c. Scio hæc verba à nonnullis aliter exponi, ceterum hic sensus ut simplicissimus est, ita Christi instituto optime seruit, & ex toto disputationis huius contextu rectissime colligitur. Placuit idem veteribus quoq. ex quoque Cyrillus locum hunc ad diuinitatis Christi demonstratione referri, & in ascensione patuisse autem eius viuificantem virtutem habere, eò quod non nudi hominis caro sit, sed diuinitatem sibi coniunctam habeat. D. Augustinus autem in hæc verba sic scribit: Hinc soluit illud quod non nouerant: hinc perit unde fuerant scandalizati, hinc planè si intelligerent. Illi enim putabant eum erogatum esse corpus suum, ille autem dixit, se ascendurum in cælum, vniq. integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius, certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogatum corpus suum, certè vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur moribus, &c.

Bonitas Christi

Ceterum obseruatu dignissima est Iesu Christi bonitas atq. facilitas. Est enim iustus & graues causas haberet illos increpandi, adeoq. aduersus ipsos fulminandi horrendis minis, amice

eos compellat, & ocularem demonstrationem ijs pollicetur, qui propter incurabilem contumaciam quouis supplicio digni erant. Facit hoc sepe Deus: & ipsi frequenter hanc eius bonitatem experimur, dum evidentissimis exemplis suas promissiones atq; minas probat & confirmat, ut illis perspectis ad obedientiam & pietatis studium excitentur. Vbi nos meminisse oportet, inexcusabiles fieri omnes eos, qui hac Dei longanimitate contempra in sceleribus nihilominus pergunt, aut etiã aduersus verbum illius odiosè murmurant.

Deinde vsum ascensionis Christi hac sententia docet, quem multiplicè esse constat. Primum autem restatur, illum verum & patri coeternum esse Dei filium, qui nostrae redemptionis ergò in mundum venerit. Nam ut Capite tertio audiuius, nemo ascendit in caelum, nisi filius hominis, qui in caelo est. id est, qui licet homo verus sit factus, simul tamen ab eterno verus Deus in caelesti gloria cum patre considerat & regnat. Quia autem ascensionem resurrectioni praecessit, facile patet, ipsum humani generis redemptorem esse, qui ut morte sua peccatum mundi expiauit, & resurrectione mortem deniciturata per ascensionem de omni aduersaria potestate triumphauit, captiuam ducens captiuitatem, ad hanc viam in caelos nobis aperuit, carnem suam eò intulit, ut pignus esset nostrae carnis olim eòdem transferendae, & nunc illic pro nobis aduocatus & mediator coram patre apparet. Habet ergo ascensio certissima salutis argumenta, & in omni tentationum genere dulcissimam nobis consolationem exhibet. Deinde docet nos eius consideratio, ne in Christi regno & redemptionis nostrae negotio aliquid carnale imaginemur. Si enim vel regnum eius de hoc mundo esset, vel in carnis suae praesentia salutis nostrae ratio consisteret, nunquam illam ex mundo hoc subducere, & videntibus discipulis in caelos subeuehere voluisset. Excluduntur ergo eade ratione carnales de corporis Christi manducatione in Cena mystica cogitationes; & ex Augustini verbis, quae supra adduximus, satis apparet, nos nequaquam noui & prius inauditum dogmatis auctores esse, quando ex Christi ascensione argumenta petimus, quibus aduersariorum de carnali eius praesentia & manducatione sententiam oppugnamus: cum ipse Dominus Capernaïtas tale quid somnians ad illam remittat. At plura de hoc in sequentibus dicentur, vbi aliud argumentum contra illos profert. Sufficiat nunc Christum verè agnoscere, qui cum filius Dei & Deus verus ab eterno sit, propter nos tamè incarnatus in terris venit, & peracto nostro redemptionis negotio, corpus suum in caelos subuexit, ut nostrae carnis futurae beatitudinis illi arrhabo sit, nobis autem salutis arrhabonem dedit spiritum sanctum, ut hoc animati in ipso viuamus, & salutem eam firmiter retineamus, quam ipse nobis acquisiuit. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

Ascensionis
Christi usus.

H O M I L I A L V I.

Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam: Verba quae ego loquor uobis, spiritus sunt & uita sunt. Sed sunt quidam ex uobis, qui non credunt. (Nouerat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis esset qui ipsum erat, perditurus:) & dixit: Propterea dixi uobis, quod nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datu à patre meo. Ex eo multi discipulorum eius abierunt retro, neque amplius eum eo ambulabant.

Quemadmodum Iesus Christus sub panis & potus parabola diligenter exposuit nostrae salutis rationem, & hanc in se vno contineri docuit, qui in se credentes alac & uita aeternae consortes reddat: Ita grauius admodum ijs occurrit, qui doctrina hac, ut dura & barbara offendentur. Et quia isti carnis suae manducationem & sanguinis sui potationem carnalem animo concipiunt, diserte monet, nihil tale ipsos cogitare vel imaginari debere. Et primò quidem re ipsa eos conuincit, dum ad ascensionem suam eos remittit, in qua ipso corpus suum ipsis videntibus in caelum subuehente, intellecturi sint, illud in terris nequaquam carnali modo manducari posse. Quamuis verò hoc argumentum sufficere possit, aliud tamen hoc loco subiicit, quo magis eos confutat: & mox scandalum etiam medetur, quod ex ipsorum diffidentia, vel contumaci potius inobedientia, enascebatur.

Carnalis Christi manducatio neque utilis neque necessaria est.

Argumentum, quod producit, in hoc potissimum incumbit, ut euincat, carnis suae manducationem, qualem ipsi animo conceperant, neque vtilem neque necessariam esse, & proinde nihil aliud debere cogitari. Dicit enim: Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quicquam, &c. Quae verba nonnulli, ut crassam suam & plane Capernaicam de Cena Domini opinionem tueantur, de Spiritu & carnis ingenio vel intellectu & sensu exponunt, quorum hic quidem inutilis, ille vero salutaris sit. Sed iisdem toto huius disputationis contextu conuincuntur. De carne enim sua Christus disseruit, quae verè cibus sit, & quam manducare oporteat eos, qui vitam aeternam velle consequi. Deinde non de carnis ingenio aut sensu, sed ipsissima Christi carne, murmur & animorum offensio fuerat exorta. De hac igitur respondet Christus, nisi illum Andabatarum more responsionis suae argumenta temere protulisse dicamus. De carne ergo sua loquitur, & hanc quaequam prodesse negat, & proinde ineptam & superuacaneam esse hanc ipsorum de illius esu disputationem.

Quomodo Christi caro nihil proficit.

At hic noua questio oritur, quam omnino solui oportet, priusquam ad exponendū loci huius sensum progrediamur: Quomodo nimirum carnem suam nihil prodesse Christus dicat, cum huius manducanda causa in mundum venerit, & eam ex virgine intemerata oportuerit assumi? At non sine citius de carnis suae usu aut utilitate loquitur, sed istorum crasis imaginatiōibus respondet. Quae ergo est questionis huius solutio, & mox patebit, quomodo proficit caro Christi, & non proficit, si incarnationis eius causam finalem & horum crassam opinionem inter sese conferas. Quia enim carum Mariae virgine propter nos assumpsit Dei filius, ea inutiliter assumpta fuisse dici non potest, nisi quoad nostra redemptionis & salutis negotium, multiplex & perquam necessarius illius usus sit. Hanc enim in mortem pro nobis tradi oportuit, ut pro peccatis nostris sacrificium fieret: eadem mortuus resuscitari necesse fuit, ut mortis imperium & vires dissoluerentur. Quin illa nostram Deo reconciliationis medium est, & nunc pignoris instar in caelis agit, quo de nostra carne olim eadem subuehenda certiores efficiamur. Hac igitur ratione caro Christi non modo vtilissima, verum etiam necessaria est, cum sine ea salutis nostrae ratio non possit consistere. Rursum eadem non prodest, si carnaliter & ore corporis manducetur, quod fieri oportere Capernaica somniabant. Et hoc sensu verba ista D. Augustinus intellexit, qui sic scribit: O Domine magister bone, quomodo caro non prodest quicquam, cum tu dixeris: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam? An vita non prodest quicquam? & propter quid sumus quod sumus, nisi ut habeamus vitam aeternam, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quicquam? Caro non prodest quicquam, sed quomodo illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur, &c. Itaque sensus istorum verborum hic est: Quae haec o boni vestra est stupiditas & merita, quod vitam, quae sola spiritu conflat, ex carne manare arbitramini? Spiritus sit oportet quod vitam gignit. Vnde enim vitam caro, nisi ex spiritu? quem si auferas, cadauer est, quod nec sibi ipsi vivit, neque alios vivificare potest. Hoc ipsum ergo in nostra hac disputatione observari debebat. De vita enim aeterna nobis sermo est, quam caro nulla dare poterit, cum ne temporariam quidem hanc ex semetipsa habeat. Spiritus, qui est, divina virtus est, quae carnem meam vivificam reddit, ut suo merito peccatum expiet, mortis vires & laqueos dissoluat, genus humanum à damnatione redimat, & fidei ore percepta ad vitam aeternam pascat & alat. Eadem vero dentibus laniata, & per fauces in alium demissa, prodest. Itaque, verba mea, quae vobis loquor, spiritus & vita sunt. Id est, doctrina haec spiritalis est, quae non in litera cortice vos haerere vult, sed animos sursum in caelos euehit, & me fide, non carnis sensu, quaerere docet. Adhuc vita quoque est, id est, vivifica est omnibus, qui illam sano sensu mentis fide apprehendunt, & eidem, ut patet est, obtemperant.

Superstitiones omnes iugulantur.

Iugulantur itaque haec Christi sententia omnes superstitiones, quae hominum mentes in externis & imbecillis huius mundi elementis derinent, & salutem in carne, id est, carnis exercitio atque operibus quaerere docent. Quod enim in praesenti dicit Dominus, latissime extendi potest. Non propterea Zarethanis, Christo à pueris hospitium dedisse: non pharisaeis et sacerdotibus, quod cum illo collocauerunt, aut etiam eundem mensis suis adhibuerunt: non Iudae, quod illi familiarissime conuenerunt, quod in eius nomine praedicauerunt, miracula fecit, demones eiecit, quod epulo paschali inter fuit, quod ex ma-

na ipsius panem illum mysticum accepit: non etiam in nouissimo die multis proderit si ipsum dominum dicere, euangelij doctrinam & signa in eius nomine edita iactitare possint: & ne quid omittamus, si possibile foret, ipsam Christi carnem in alium demittere, & eiusdem sanguinem haurire, nihil tamen hoc quog, ad salutem animarum aut totius hominis eternam faceret. Quae ergo, malum, uesania est, in nostra aut aliorum carne gloriar? Nam generatio, quam iuxta carnem habemus ex maioribus nostris, filios Dei & regni caelorum heredes faciet, cum Iudeos viperarum progeniem & diaboli filios dici audiamus, qui ex sanctissimis patribus oriundi erant, & ex quibus suam carnem Dei filius assumpserat. Num piscium, olerum, leguminum, haeccum esus praestabit, quod caro Christi carnaliter manducata prestare non potest? Nūc cilicia, chameunias, peregrinationes, superstitiones & quae cūq, alia sunt corporis exercitia, apud Deum in maiori honore & pretio esse putabimus, quam euangelij praedicationem & miracula in Christi nomine ad ipsius gloriam edita? Haec qui recte secum expenderint, mox uidebunt, non temere ab Apostolo dictum esse: Non est regnum Dei cibus & potus, sed in Spiritu, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Rom. 14. Et rursum: Corporalis exercitatio paululum habet uilitatis, sed pietas ad omnia uilis est, &c. 1. Timoth. 4.

Præterea doctrina Christi (quam uulgo euangelium dicimus) dignitas hoc loco nobis commendatur. Hanc enim spiritum & vitam esse ait. Et spiritus quidem nomine subiectum uel argumentum eius indicatur, quod circa res spirituales uersari constat, & eas quae ad eternam hominis totius salutem faciunt. In hoc igitur disciplinas omnes longè superat, quae ferè circa res externas & corporales, aut saltem circa inuiles rerum inanum & incertissimarum speculationes occupantur. Deinde modus quoq, exprimitur, quem nos in eius tractatione obseruare decet. Quia enim spiritualis est doctrina ista, non ea quae corpori & carni seruiunt, sed spiritualia & aeterna in ipsa ueri debent. Quod nō ita dictum uolumus, ut ubiq, omisso simplici sensu allegorias uenemur, quod olim Iudaico planè spiritus ductus Philo fecit, cuius exemplum Origenes secutus, multos scripturae locos uolenter detorsit, & secum innumeros alios in errorum Labyrinthos & absurda dogmata abduxit. Nam ut Epiphanius prudenter monuit, nō omnia scripturae uerba allegoricis expositionibus opus habent, sed in proprio sensu primū accipienda, deinde penitus excutienda, & ita secunda sunt, ut nostrae aedificationi seruiant, nosq, ad terrenis & externis per fidem in caelestium mysteriorum considerationem subuehamur. Hic modus obseruatus facit, ut doctrina haec nobis uita sit, id est ut uitam homini toti afferat, quae aliqui impijs & contumacibus odor mortis ad mortem esse consuevit. Verè autem uita ista est Christi doctrina. Nam & spiritus sancti confortes reddit, qui corda nostra innotat, & renouat eos uerbi semine ad omne opus bonum idoneos facit, salutis item aeternae arrhabo & pignus est certissimum, quam olim in resurrectione mortuorum corpora quoq, nostra assequuntur. Inde uerò colligimus, eos & uitam & bona simul omnia amittere, quicumq, Christi doctrinam nō admittunt, aut in mundi gratiam uel periculorum metu eam abnegant atq, reijciunt: de quo alibi fusius est dictum.

Ceterum quia nihil tam uulgare est, quam ad aliorum exempla respicere, & de religionis doctrina secundum sectatorum eius multitudinem aut splendorem pronuntiare, rursum scandalo occurrit Dominus, quod ex defectione mox secutura oriri poterat. Nam sermonem quasi abrumpens per correctionem planè patericam subiicit: Sed sunt quidam ex uobis, qui non credunt. Quasi diceret, At quid ista tam multis nequiquā inculco, cum non ignorem, quales sint pleriq, uestrum: alieni nimirum à fide, & proinde non capaces eorum, quae abs me dicuntur. Tales autem esse nunc praedico, ne quem ipsorum subita defectio offendat. Nec enim haec ex mea doctrina orietur, quae & simplex & salutaris est, sed ex ipsorum malitia & improbitate. Sed & iam ante testatus sum, fidem donum Dei esse, nec aliquem ad me uenire posse, nisi cui hoc diuinitus detur, &c. Et haec quidem Christum non temere dixisse, Ioannes per interpositam parenthesin testatur. Nouerat enim (inquit) ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis esset, qui ipsum erat proditurus. Est hoc euidens diuinitatis argumentum, quod in aduersis & crudelibus hostium nostrorum consilijs atq, machinationibus dulcissimam consolationem exhibet. Ut enim suos nouit Christus, neq, aliquem illorum ex manibus suis eripi sinit, ita hostes quoq, suos nouit, quos sint numero, quam potètes & instructi sint, quid item moliantur, & facile illi est rationem inuenire, quae consilia illorum conturbet. Neque nos moueat, quod interdum illis multa indulget, & suorum oblitus uidetur. Nam ut Iudam non coercuit uolenter,

Euangelij dignitas.

Occurrit scandalo defectio nis multorum.

licet ipsum probè notum haberet, ne quid patris sui decreto aeterno aduersum suæ contrariū faceret. Ita non raro patitur, vt ecclesia hostium libidini ad tempus succumbat, & duris flagris excrucietur, quos ocium & pax vel confidentes nimis, suæ securos fecit.

Non temere
pronunciandū
de aliorum
salute.

Interim obseruemus, Christum non temere istud de auditorum suorum incredulitate pronunciauiffe, sed illos probè cognitos & perspectos habuisse, cum hac diceret. Adhac licet tales esse sciret, non tamen eos ipse deserit, sed sua sponte discedentes suo ipsorum arbitrio relinquit. Discamus hoc exemplo non temere pronunciare de aliorum fide & salute. Nemo enim nouit ea quæ sunt hominum, nisi spiritus hominis, qui est in eo: Imò ne is quidem ea semper videt & nouit, quæ ad salutis nostræ causam faciunt, nisi Dei spiritu illuminetur. Multò minus verò ab ecclesijs temere discedendum est, in quibus purior veritatis doctrina sonat: ne nostro discessu eos præcipit anter nimis damnetur, quæ fortassis ex electorum numero, & nobis meliores sunt. Quin potius Paulinum illud semper in mentem reuocemus: Tu quis es, qui condemnas alienum famulum? proprio domino stat aut cadit: illi licet autem: potest enim Deus eum stabilire. Rom. 14. Quò etiam referri potest, quod de inter coniugio iunctis in prioribus ad Corin. 7. scribit, ne quis ab infideli coniuge statim discedat: cum nesciamus, an is nostra consuetudine lucri fieri possit. Vbiq; certè scripturæ temeraria iudicia damnetur, multò plura de colligendis fratribus, quàm excludendis aut deserendis, præcepta habemus. Quæ nam obseruare Anabaptistæ, quibus leuiculum videtur, rotas ecclesias damnare, & quædam in ipsis est, satana tradere: quando non omnia in illis pro suo arbitrio instituta esse vident. Nec minus studio hic ministris ecclesiarum opus est, ne ab illis inconsiderato zelo discedant, apud quos potius queri instare debent, cum illos nondum apertos videant veritatis hostes esse factos.

Discipuli multi
deficiunt à
Christo.

Porro vbi diuinationi huic finem Christus imposuit, illius euentum Ioannes commemorat. Tunc is, quòd aperto schismate factò, alij quidem ex Christi comitatu palàm defecerunt, alij vero contra eum illò perseuerarunt. Itaq; vt nuper monuimus, exempla subiunguntur, tam eorum qui ipsum sepe manducarunt per fidem, quàm eorum qui impio fastidio & nauſæ absteriti ipsum sunt aspersione. Et de his quidem in præſenti dicitur: Et ex eo multi discipulorum eius abierunt retro, ne quædam cum eo ambulabant. De illis ergo loquitur euangelista, qui hæcenus non vulgares modo aduersarij fuerant, sed qui in eius comitatu assumpti, nomē ipsi dederant. Et nunc doctrina ista offensa, ab eis defecerunt. Poterat hoc insolens & incredibile videri, nisi multa huius generis fierent quotidia. Nesci hodie etiam omnes homines ad sese inuicem Christus, & se totum cum omnibus bonis suis offerre, adeoq; comedendum propinet, maximus tamen illorum numerus est, qui cum Christiani dicitur & haberi velint, eaq; omnia palàm profiteantur, quæ hucusq; de seipso ille tradidit, nihilominus tantis occasione offensi pedem referunt, & de doctrina eius nimio rigore conqueruntur. Fuit autem eorum impietatis & ingratitude argumentum, quòd nulla iniuria affecti ab eo secessionē faciunt, quæ neficia infinita in eos contulerat, neq; illius interpretationem admittunt, qua quòd illis durissimè videbatur, tam commodè mitigauerat. Eodem itaq; reatu tenentur, quicunq; hodie ad quamvis occasionem resiliunt, & nullis rationibus se emolliri patiuntur, adeò vt facile appareat, eos tamdum deficiendi occasionem quaesiuiffe. At debent idem meminisse, Christi spiritum eos modò viuificari, quæ corporis eius membra sunt, & proinde vitæ expertes fore omnes, qui ab eo separantur. Ideo Dominus dicit: Nihil sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius: si non est membrum eius, non vegetatur spiritum eius: Quis quis autem (inquit Apostolus) spiritum Christi non habet, hic non est eius. &c. Rom. 8. Interea admonemur exemplo hoc, non debere quenguam offendi, si etiam hodie multi ab euangelio deficiant. Si enim hoc contigit Christo docente, qui vt gratia et spiritus virtute omnes excellens suam doctrinam miraculis infinitis confirmauit, quid de nobis speremus, qui neq; hominum certam manu nostra habemus, neq; omnes offensiones cauere possumus, quæ ex corrupta carnis nostra natura nobis inscijs, et nonnunquam inuitis protuberant? Adde his mundi ingenium, qui scidela videri querit, & simplicissima veritatis doctrina offenditur. Neq; tunc nobis aliquis oggannat: Cur illa nunc dicta sunt? Cur non alijs verbis vsi sunt, qui ista proponere voluerunt? &c. Poterat enim ipsa Christo etiam obijci, quem tamen extra culpam fuisse, nemo pius negauerit. Annuntians quòd dem est nobis, ne quem temere offendamus. Nemo tamen sibi de seipso tantum polliceri debet,

abq; omni animorum offensione Christum predicare possit. Itaque si praeter nostram culpam aliqui offendantur, nostrum fuerit veritatis doctrinam constanter tueri, quando constat hominum improbitate illi nihil detrabi aut derogari posse.

Docet praeterea exemplum hoc, quam noxium sit, animo non sincero ad Christi doctrinam accedere. Hinc enim certi gradus sternuntur, per quos ad interitum & mortis aeternae praecipitium ascendant. Impegerunt isti, ut dicitur, in ipso lumine, quando ventris studio excitati ad Christum conuerunt. Quid ergo sit? Vbi suum hoc praeposterum studium Christo improbari, sed, ad aeterna & caelestia bona remitti audiunt, mox murmurant, & patrum exemplo ad superstitiones suas defendendas abutuntur. Neq; eo contenti, ab occulto murmure ad apertas contumelias suae rixas progrediuntur. Rixas impie voces & conuicia excipiunt, quibus Christum accusant, quasi impia temeritate diuinis honores sibi vendiderit, & barbarum seu Cyclopicum humanae carnis esum inuoluerit conetur. Tandem defectio sequitur, quae illis interitus causa fuit. Sunt haec vulgaria nimis hodie, & ideo proluxa demonstratione nequaquam opus est. Itaq; horum memores, suspecta habeamus carnis nostrae desideria, quae autem in Christo Iesu caelestia bona, peccatorum videlicet remissionem, reconciliationem cum Deo patre & vitae aeternae hereditatem, quae is nobis sua mortis merito acquisiuit, & in se credentibus liberalissime confert. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

Noxiosissimum est non sincero animo accedere ad Christum.

Dixit ergo Iesus duodecim illis: Num & uos uultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? & uerba uitae aeternae habes. Et nos credimus & cognouimus, quod tu es Christus, filius ille Dei uiuentis. Respondit eis Iesus: Nonne ego uos duodecim elegi? & unus ex uobis est diabolus? Loquebatur autem de Iuda Simonis Iscariota: hic enim erat eum proditurus, cum esset unus ex illis duodecim.

Spiritus sanctus in scripturis non modo fideliter & dilucide tradit, quae nobis ad uerae salutis cognitionem necessaria sunt, sed ut nostra tarditati sese accommodet, simul doctrinam hanc exemplis illustrat, quibus ad ea excitemur, sine quibus salus nostra consistere non potest, absterre amur autem ab istis, quae huic officere consueuerunt. Fit hoc ipsum in huius cap. tractatione. Postquam enim Ioannes Christi doctrinam exposuit, quae ostendit se uerum illum & uisibilem panem esse, qui solus nos alit & satiet ad uitam aeternam: postrema Cap. parte exempla subiicit, quibus docemur, quid circa hanc doctrinam a nobis fieri aut caueri debeat. Et primo quidem eos produxit, qui ueteri errore & superstitiosa externarum ceremoniarum fiducia praecipitata, cibum hunc fastidierunt, & infames epotatae facti sunt. His uero nunc duodecim discipulos opponit, qui Christum uera fide amplexi, carnem eius uere manducauerunt, & sanguinem eiusdem uere biberunt. Est itaque horum exemplum multa consideratione dignum, eo quod & fidei uerae summam continet, & simul multa alia tractat, quae ad huius considerationem faciunt.

Principio Christus, cum alij ab illo turmatim deficerent, omisit illis, quos neque minus neq; ad monitionibus illis in officio contineri posse uidebat, ad apostolos conuersus, cum illis agere incipit: & non sine tenerimi planeq; paterni affectus significatione ipsos interrogans, ait: Num & uos uultis abire? Quasi diceret: Videtis o charissimi, quid fiat, & ad quem exiguum numerum redacti simus, sint facturi in quorum partes paulo ante tota Iudaeorum gens concessura uidebatur. Dilabuntur enim nunc, & cum indignatione a me secessionem faciunt, qui prius nimio seruore inflammati me regem facere conabantur. Neq; dubito, hoc uobis praeter omnem spem accidere. Quid ergo uos facturi estis? aut quid ego de uobis sperare debeo? Num ipsi etiam me relicto ad pristinum uitae genus redibitis, ne soli hanc causam meam inuidia & odij plenam tueri uideamini? Ita uero eos compellat, non ut defectionem illis suadeat, aut abs se recedat manere uolentes, sed ut diligentiore salutaris consideratione excitet, ne se instabilis uulgi exemplo ab instituto suo sancto & saluberrimo dimoueri patiantur. Neq; etiam ut ignarus rerum querit, sed ut ex illis uerae fidei confessionem eliciat, quae aliorum defectioni

Christus discipulos interrogat quid ipsi sint facturi

opponatur, & ex ea enatum scandalum remoueat. Est autem hac insignis Christi mansuetudo, neque multitudinem neque improba apostatarum scurrilitate sese irritari patitur, ut commissum a Deo patre munus deserat, & pauculas illas credentium reliquias, de quibus propheta crebro variatur, reiciat, quod ferè faciunt, qui in re sancta affectus suos in consilium adhibent. Quin potius amicisimè cum illis agit, fidem eorum fouet, & simul ipsis spem facit, qua intelligant, se non frustra mansuros esse. Vnus est hac bonitate Deus iam olim quoque, & semper suorum saluti tunc imperio prospexit, quando impiorum scelera a contumacia ipsum ad iram iustam prouocauit. Factum hoc diluuium, quando pereuntibus simul omnibus hominibus, Noa cum suis mirabiliter seruauit. Similiter ratione Lothum ex imminente excidio eripuit, cum infames Sodomæos male perderet. Et Isaac in periculis minime negligebat pauculos illos, qui sub impio Abas portenti instar habebantur, eosque soli verbo ipsius morigeros sese præberent. Et hodie licet maior mundi pars euangelij doctrinam sequatur, multi ab eadem turpiter deficiant, ecclesiâ tamen suam inter pericula & omnis generis insidias mirificè tuetur. Solentur nos ista ne vel nostra paucitate, vel aduersariorum multitudinem splendore offendamur. Nec enim ab hominum auctoritate regnum Dei dependet, neque illi aut nationibus alligatur, sed ubique liberum est Deo ecclesiâ suâ reliquias colligere, & collectas ad alios scripturæ non vno loco concionantur.

Christus nec cogit, nec supplicet discipulis.

Interim verba quoque diligenter obseruari debent, quibus in presenti Dominus vtiuit. Nam vos (inquit) vultis abire? Sunt hæc eiusmodi, ut cum bonitate & facilitate suam quoque mansuetudinem non obscure ostendat. Ut enim illos non repellit abs se inhumaniter: ita neque seruiliter illos supplicet, ut defectiorem cogitantes precibus retinere conetur, vel etiâ inuitos cogere ut maneat. Sed interrogat, ut illis quodammodo liberum relinquat facere quod velint. Ita verò fieri oportet, ut ipsum alicuius indigere putemus, & proinde necessario aliquibus supplicem fieri, aut etiam morigerare. Quod interdum principibus huius seculi accidit, ut præter animi sui voluntatem multitudine cogantur suis subditis, dum vel seditionem aut subitam defectionem ad hostes merentur. Longè alia enim est Iesu Christi conditio, è cuius manu nemo eos rapere potest, quos ipsi pater dedit, & in medio inimicorum suorum potentissime dominatur, & regni sui maiestatem facile aduersus quoslibet tuetur. Simul verò hac questione non obscure innuit, se voluntarios discipulos querere, qui non vi coacti officium faciant: quod olim Dauid prædixit, quando Christi cultores populi voluntarios id est voluntarium vel spontaneum vocat. Quia enim fidei sedes est animus, qui nulla vi extorri cogitur, voluntarius Deo suum obsequium præstans, quicumque fide vera illuminatus, Christum verè apprehenderit. Ideo is, ut ad regni sui consortium gentes omnes adduceret, non armatas militum cohortes emisit, neque Romanis Imperatoribus, quorum tunc summa erat in orbe terrarum auctoritas, ad eam rem usus est, sed apostolos exire iussit, & euangelij prædicatione sibi adducere gentes, quæ prius errorum tenebris inuoluta ad exitium tendebant. Neque alia est hodie quoque commodus ratio, qua regnum eius & veræ fidei cognitio propagari possit. Neque ideo, dum hoc dicimus, magis legitimum potestatem abolemus, multò minus autem disciplinam ecclesiasticam tollimus. Et si nostrum non sit, hominum mentes vel mutare vel cogere, disciplina tamen omnino opus est, partim quidem propter pios, qui vel proprijs cupiditatibus vel aliorum exemplis sepe et anserunt, partim verò propter falsos doctores, qui rudes & infirmos insidiosis artibus circumuincunt, & apertos ecclesiæ hostes, qui illam dissipare conantur. Interim firmum ratumque non fore ex veris Christi omnibus alios, quàm qui voluntarium obsequium ipsi præstant.

Petrus omnium nomine respondet.

Et tales sunt hoc loco duodecim discipuli. Respondet enim omnium nomine Petrus: Dominum quem ibimus? &c. Vnus autem Petrus ad respondendum prosilit, non quòd inter Christi discipulos primatum obtineret (de hoc enim disputantes ille non semel grauiter reprehendit) sed quòd alij uentior, animi sui studiū non potuit diutius dissimulare, cum illos de defectione interrogari audiret. Est enim hoc proprium pijs, quòd cum multa patienter ferant, nihil tamen ferre possunt, quòd eorum fidem & gloriam Christi in dubium vocare videtur. Vno igitur hoc argumento sese manifestè produnt, qui tam facile admittunt eorum rationes, qui apertam à fide defectionem ipsi aduersus Christum nomen dederunt. Sunt autem responsionis huius partes due.

Prima annem defectionis suspicionem procul remouet, & quidem cum acris & affectus magni plena interrogatione: Domine (inquit) ad quem ibimus? Quasi diceret. Ab quid ais o Domine? Tu nos tantum facinus ynquam in animum inducere posse, aut nostra salutis adeo oblitos esse arbitraris? Nam est ea nobis inesse leuitas animi, quod tamen abire, aut quem nobis salutis magistrum eligere possimus? Num sacerdotes & scribas? At cum humanas traditiones doceant, iam olim illos per Isaiam damnauit Deus, quando se ab ijs nequicquam coli dixit, qui humana figmenta sequuntur. Num gentium philosophos? At qui nihil apud eos certum & solidum inueniri potest, qui sententij diuersissimis inter sese sciuntur. Num ab vno & solo Mose pendebimus, & in legis ceremonijs salutem quaeremus? At ipse Moses nos abs sese ad prophetam illum magnum remittit, quem omnes audire debeant. Quis vero ille est? Tu nimirum, qui verba vite aeternae habes. Id est, tibi vni & soli a Deo patre commissa est salutis doctrina, tibi pater eius rei testimonium caelitus perhibuit, neq; salutis doctor modò & magister, verum etiam auctor constitutus es, qui quod verbes doces respiciam praestas. Te ergo relinquere non possumus, nisi scientes volentes ad interitum ruere velimus. Ita vero omnibus alijs aperte renunciant, quae hominibus aliquã salutis spem faciunt, & hanc in vno Christo haberi testantur. Pulchre etiam hoc illorum sermonibus opponunt, qui dixerant: Dux est hic sermo, quis potest eum audire?

Defectionis suspicionem remouet.

Elucet autem hic discrimen electorum & reproborum. Et quia nihil praeter carnem & terrena sapientiam & intolerabile illis videtur, quicquid ipsorum studijs resistit. Quod cum imprimis faciat Christi doctrina, hanc nullo modo ferendam esse arbitrantur, & eandem canem & angue peius odierunt. Illi vero, quia ab vno Deo pendent, & ad caelestium bonorum hereditatem aspirant, a Deo datum doctorem mox agnoscunt, & dulcissimam saluberrimamq; sibi experiuntur eam doctrinam, quae alterius illis tam dura & intolerabilis videtur. In ea enim non modo iucundissimas salutis & vitae aeternae promissiones sibi proponi audiunt, verum etiam viam sibi monstrari vident, quae nos ad eius possessionem cuiusdam deducit, & prouide ab ea diuelli non possunt. Ideo olim David dicebat, verba Dei auro optimo praestantiora, & fauis melle stillantibus dulciora esse. Et nota est Pauli apostoli vox: Non me pudet euangelij Iesu Christi, potentia enim Dei est ad salutem omni credenti. Et Christus ipse infra hanc notam conlittuit, ex qua filij Dei & filij diaboli possint dignosci, quod illi quidem verbi sui studium sectentur, hi autem ab eodem totis animis abhorreant. Discamus ergo ex hoc loco iudicare de nostrorum moribus quibus leuiculus videtur ab euangelij doctrina deficere, aut etiam eandem hostibus turpiter prodere, ut cum mundo in gratiam redeant, & eius amicitia fruuntur. Discamus ite, quid ijs respondeamus, qui nos relicto euangelio Iesu Christi ad superstitiones redire volunt. Scimus nos in euangelio verba vitae aeternae contineri, neq; hoc illi (quantumuis impudentissimi sint mortalium) negare audent. Quod ergo ibimus? Num relicto salutis fonte ad lacunas mortiferas humanarum traditionum desiletemus? Num neglecto Christo vitae auctore, personatum eius vicarium colemus? Num contempto totius scripturae consensu, in hominum ineptissimorum & sua quarentium verba iurabimus, & a Deo nobis donatam animarum libertatem turpiter prodemus? Aut ergo vitam aeternam non in vno Christo reperiri negent, & hanc alibi etiam inueniri posse demonstrant, aut nos missos faciãt, nisi publica salutis hostes & iniqui fidei dominatores haberi velint, quos ab ecclesia eius debere scriptura docet.

Discrimen inter electos & reprobos.

Psalm. 29.

Alter pars fidei confessionem habet, qua plenus illustratur, quod in priori breuius est dictum. Ait enim Petrus: Et nos credimus & cognouimus, quod tu es Christus, filius ille Dei videlicet. Fidei cognitionem coniungit, ut hoc sibi certò & infallibiliter persuasum esse testentur. Crediderunt enim verbis Christi, et vocantem secuti fuerant. Deinde ex signis & operibus ipsius miraculosis reipsa intellexerant, illum esse Dei filium & promissum humani generis seruatorem. Et haec quidem habet conditio est, quod ex auditu verbi Dei primum enascitur, deinde vero pleniori indies Christi & rerum eius cognitione magis magisque confirmatur. Auget enim dona sua Deus ijs, qui primam gratiam digne excipiunt, seq; ipsi erudiendos praebent, iuxta illud: Omni habenti dabitur. Est autem magna fidei dignitas, quod certa Christi & salutis cognitione nititur, nõ (ut reliqua scientia omnes) circa incertas speculationes & dubias opiniones versatur, quarum ipsi homines sibi auctores sunt.

Apostolica fidei confessio.

si id fieret minimè opus erat, cum illum in discipulorum numero manere oporteret, ut secundum ve-
tera prophetarum oracula Christus à domestico suo proderetur. Et debet Christi exemplum imitari
ecclesiarum ministri, ut scelera quidè grauius accusent, & infirmos aduersus scandala præmuniant,
curent autem, ne temere quosuis traducendo ecclesias turbent potius, quam adificent. Præterea de
alijs quoq; hic locus nos admonet, quorum consideratio nobis vtilissima, imò etiam necessaria est.

Primo apparet hîc, nullum hominû ordinem adeò sanctum & perfectum esse, ut non suos quoq;
in eo habeat satan, quorum ministerio in pijs opprimendis, aut saltem turbandis, utatur. Sic inter
primos Adami filios Cainum habuit, qui cum primogenitus esset, & à parentibus maximi feret,
eo tamen honore non contentus, aduersus fratrem, pium Dei cultorè, hostiliter insurrexit. In Noe
item familia, quâ solam diluuij periculo Deus eripuit, Cham reperiuntur, homo proteruus & in pa-
trem impius, ex cuius progenie acerrimi ecclesie hostes prodierunt. Quales verò Iacobi filij fuerint,
omnes norunt, cum paterno exemplo & quotidiana promissionum Dei comemoratione officij admo-
nitionem. Omnia tamen hæc superat, quòd in eo grege quem ipse Dei filius ex toto hominum genere
sibi seligerat, ut illorû ministerio orbem totum illustraret, Iudas habetur, qui plus quam diabolica
audacia & impietate Dei filium proderet, cuius diuinam virtutè ipsemet in signis eius nomine edi-
tis deprehenderat. Quid ergo reliqui sibi ipsi de suo ordine polliceantur? Sunt autem temerarij ni-
mis, qui cum ista non ignorent, tamen totas ecclesias damnare non verentur, in quibus aliquos vi-
dent improbos, qui præter officium multa faciunt. Offendunt ad hunc lapidem Anabaptista, qui ple-
runq; leuissimis de causis ab ecclesijs secessionem faciunt, dum aliorum potius vitia obseruant, quam
quid ipsos facere deceat. Atqui non tibi fraudi erit aliorum improbitas, modò tu officium feceris,
neq; illorum sceleribus communicaueris. Desestabile autem scelus est, ex priuato affectu ecclesie
vinitatem scindere, qua nihil Deo magis gratum est, & quam vniuersè seruata oportet.

Nullus hominû
ordo perfectus
est.

Deinde ardens salutis studium nobis hoc exemplum commendat, adeoq; illo cum primis opus esse
docet. Si enim tanta est diaboli astutia, ut domesticum Christi discipulum circûuenire, quotidianas
admonitiones in oblivionem adducere, acceptorum beneficiorû immemorem reddere, deniq; ex Chri-
sti discipulo & facultatum eius dispensatore diabolum facere poruerit: quæ cura & diligentia ad ca-
uendas illius fraudes superuacanea esse poterit? Nec enim in Iuda modò vires suas communis ille
hostis exeruit, sed postea omnibus discipulis simul insidias struxit, & Petrum quidem abnegatorem
fecit, reliquos autem ita perterrituit, ut Christo relicto turpi fuga sibi cõsulerent: nec dubium est quin
illi quoq; salutis iacturam facturi fuissent, nisi pro illis intercessisset Dominus, & Deo patri commen-
datos seruasset. Vigilemus ergo semper ô fratres, & preces fundamus ad Dominum indefinenter, ne
vel confidentia nostra decepat, vel satanæ artibus irretiti à statione nostra deturbemur.

Studio salutis
arderi opus est.

Postremò admonet exemplum hoc, non sufficere ad salutem, si in sanctissimorum hominû ordine
censeamur, & minus quoq; sancti sustineamus, nisi etiam respondeamus professioni nostræ, & tales sit non sufficit
reuera simus, quales nos esse conuenit. Erat Iudas ex duodecim discipulorû numero, quos alibi salem
terra & lucem mundi Christus vocauit. Idem cum alijs emissus euangelii docuit & in Christi nomi-
ne signa fecit, quibus fidei doctrina confirmabatur. Quia tamen fidem non seruauit, diabolus factus
est, & turpis lucri cupiditate superatus, Christum turpiter prodidit. Sufficit exemplum hoc ad con-
futuandos Pontifices & Episcopos, qui sibi in ecclesia quiduis licere putant, eò quòd Apostolorum sine
successores. Atqui demus hoc illis; imò Apostolos aliquando ipsos fuisse fateamur. Num verò inde
sequitur quòd ipsi colligunt? Num ideo absq; omni contradictione recipi debet, quicquid illi ex suo
cerchio parturiant? Minimè. Nec enim de illorum antecessoribus nobis hæc est, sed de ipsorum vita,
moris, doctrina contendimus. E dant ergo sanctimonie, integritatis, fidei, doctrina specimina, qua
lia in Apostolis habentur, & libenter illos Apostolicos esse agnoscimus. Cum verò avaritia, sacro-
rum mundatione, libidine, impietate & implacabili veritatis odio, Iudam referant, non Petrum,
desinant quæso nobis suam dignitatem cõmendare, & in anibus titulis sese vendicare, quos ipsi suis
factis mendaces esse nimis impudenter ostendunt. Relictis ergo illis, veros discipulos imitemur, &
vno Iesu Christo contenti, in illo solo omnem collocemus nostræ salutis fiduciam, illum vnum audia-
mus, qui vniuersæ eterne verba habet, ita vite huius coheredes sibi facit omnes eos, qui ipsum fide
seruet amplectuntur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Externa profes-
sio non sufficit
ad salutem.